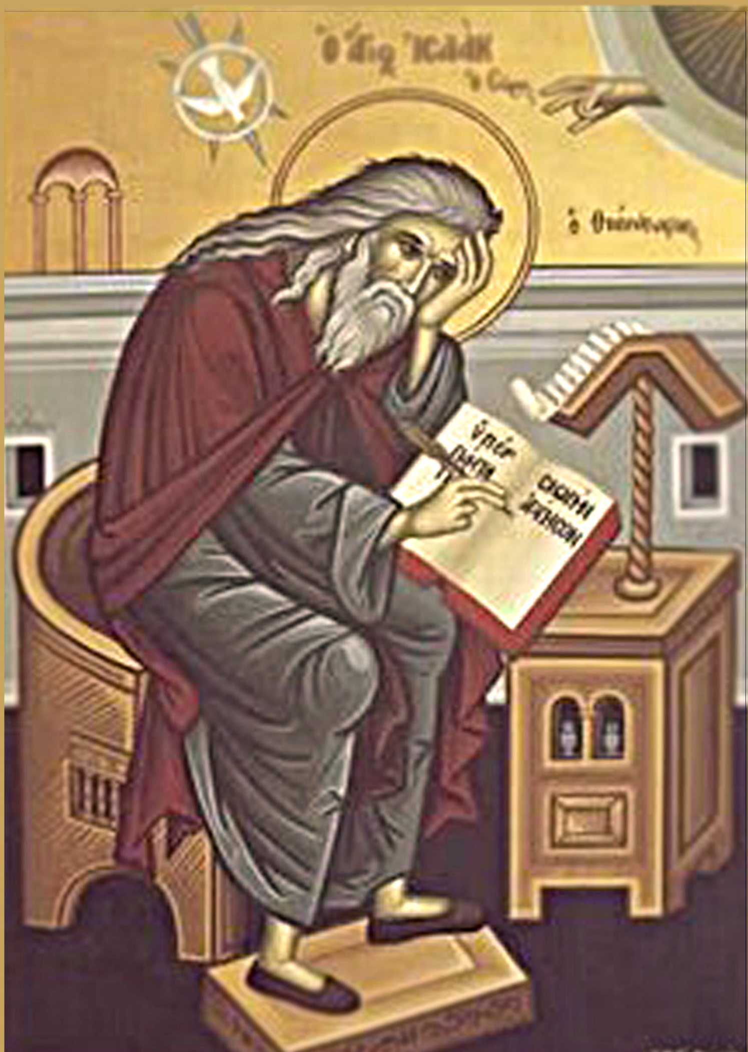
ΑΓΙΟΥ ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΣΥΡΟΥ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ
ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΣΚΗΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

Από την ασκητική εμπειρία

του

Αγίου ΙΣΑΑΚ

του

Σύρου

Ερμηνευτική απόδοση – επιμέλεια
Κωνσταντίνου Χρ. Καρακόλη,
Δρος Θεολογίας, Φιλολόγου

Εκδόσεις «ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΥΨΕΛΗ»
Σπαρτάκου 6, Συκιές
Τηλ. (0310) 212659 – Fax: 207340
56626 Θεσσαλονίκη

Αφιερώνεται
Στους ανά την οικουμένη
Ορθοδόξους Μοναχούς

Απολυτίκιον

Ήχος πλ. α΄. Τον συνάναρχον Λόγον.

Αρετών ταις ακτίσι καταλαμπόμενος, της εν Χριστώ πολιτείας φωστήε πολύφωτος, θεοφόρε Ισαάκ ώφθης εν Πνεύματι, και κατευθύνεις ασφαλώς, σωτηρίας προς οδόν, διδάγμασι θεοπνεύστοις, τους ευφημούντας σε Πάτερ, ως του Χριστού θείον θεράποντα.

Κοντάκιον

Ήχος πλ. δ΄. Τη υπερμάχω.

Τη ισαγγέλω πολιτεία σου, μακάριε, του Παρακλήτου ανεδείχθης θείον όργανον, Ισαάκ, και μοναζόντων τύπος εν πάσιν, αλλ’ ως χάριτος της θείας ενδιαίτημα, χάριν αίτησαι ημίν και φως ουράνιον, τοις βοώσι σοι, χαίροις, Πάτερ θεόσοφε.

Μεγαλυνάριον

Χαίροις ησυχίας θείος κανών, χαίροις μοναζόντων, ο διδάσκαλος ο σοφός, χαίροις ο παρέχων, τα πρόσφορα εκάστω, της χάριτος τω λόγω, Ισαάκ Όσιε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ας ξεκινήσουμε γράφοντας λίγα λόγια για τη ζωή το αββά Ισαάκ. Ο όσιος αββάς Ισαάκ καταγόταν από γονείς Σύρους. Γεννήθηκε στη Νινευΐ της Μεσοποταμίας ή, κατ' άλλους, κοντά στην Έδεσσα της Συρίας. Αυτός ο ουρανοπολίτης άνθρωπος, ενώ ήταν στην ακμή της νεότητάς του, απαρνήθηκε τον κόσμο και εγκαταστάθηκε με τον αδελφό του σε ένα κοινόβιο της περιοχής. Εκεί φόρεσε τα αγγελικό σχήμα του μοναχού και ασκήθηκε με αγώνες και κόπους στην πρακτική αρετή. Και αφού, έτσι, υπέταξε τα σαρκικά πάθη στην κατά Θεόν πολιτεία, αποχώρησε σε ερημικό και ήσυχο μέρος, όπου κατοίκησε σε μεμονωμένο κελί, ζώντας μόνος με μόνο το Θεό. Εκεί επιδόθηκε με ζήλο στη νοερή προσευχή και, όπως φαίνεται έμμεσα, από τα κείμενα που μας άφησε, αξιώθηκε από τον Θεό μεγάλων χαρισμάτων. Γράφει λοιπόν ο άγιος, ότι για μεγάλο χρονικό διάστημα δέχθηκε πολλούς πειρασμούς στο ερημητήριό του και αναρίθμητες πληγές από τα πονηρά πνεύματα, αλλά και μεγάλη βοήθεια και επισκέψεις της θείας χάρης, που τον παρηγορούσε και τον ενδυνάμωνε στους αγώνες του. Αυτά που θα διαβάσετε στα κείμενα που αφήνω, λέει, είναι η πείρα μου από τη μελέτη των θείων Γραφών, από τα άγια στόματα των Πατέρων, και η μικρή δική μου πείρα. Το μεγάλο μυστήριο της ησυχίας, της σιωπής, της μυστικής παρουσίας του Θεού στην καρδιά του, της αδιάλειπτης προσευχής και της πρακτικής αρετής του, μπορούμε με σαφήνεια να το διαβλέψουμε στα κείμενά του. Έτσι π.χ. γράφει στον 38ο Λόγο του: ***«Πολλές φορές, όταν έγραφα αυτά, παρέλυαν τα δάχτυλά μου επάνω στο χαρτί, και δεν άντεχα τη θεία ηδονή που έπεφτε στην καρδία μου και προκαλούσε πλήρη σιωπή στις σωματικές μου αισθήσεις».*** Στην ίδια συνάφεια του κειμένου γράφει ότι, «όποιος έφθασε στην τέλεια αγάπη του Θεού, αυτός δε θέλει πια να μείνει στην παρούσα ζωή», και συνεχίζει: ***«Δεν αντέχω να φυλάξω τα θεία μυστήρια στη σιωπή, αλλά γίνομαι άφρων και μωρός, για να ωφεληθούν οι αδελφοί μου, διότι αυτή είναι η αληθινή αγάπη».***

Ο άγιος αββάς Ισαάκ έζησε γύρω στα 700 μ.Χ. Ας έχουμε την ευχή του.

2. Οι ασκητικοί λόγοι του αββά Ισαάκ, τα «**Ασκητικά**», όπως λένε τα βιβλία, γράφηκαν στη συριακή γλώσσα για μοναχούς και ησυχαστές. Για ανθρώπους δηλ. που απαρνήθηκαν τον κόσμο και ζούσαν σε ήσυχο φυσικό περιβάλλον, όπου αγωνίζονταν να μεταμορφωθούν, σωματικά και ψυχικά, σε «καινή κτίση». Αυτός ο δρόμος της άσκησης δεν είναι για όλους. Ωστόσο κι εμείς, που κάνουμε το δικό μας αγώνα, μπορούμε να ωφεληθούμε και να ενισχυθούμε, ζώντας μέσα στον κόσμο στην «υπακοή του Χριστού». Γι αυτό το λόγο, αποφάσισα να μπω μέσα στον ανοιχτό κήπο των κειμένων του, και να μαζέψω εκείνα τα άνθη και τις πρασινάδες, που μου φαίνονταν, εμένα του αρχαρίου, πιο όμορφα και πιο ευωδιαστά. Βέβαια ήταν πολλά που, στα ταπεινά πνευματικά μου μέτρα, ήταν άπιαστα και ασύλληπτα και, γι αυτό, προτίμησα να τα αφήσω να τα μελετήσουν, από άλλες εκδόσεις, οι μοναχοί και οι ερημίτες κι αυτοί, όχι όλοι!
3. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι ίσως υπάρξουν κάποιοι πνευματικοί κίνδυνοι για το μελετητή αυτού του βιβλίου. Πρώτα πρώτα υπάρχει ο κίνδυνος να θελήσει κάποιος να κάνει αυτά που προσιδιάζουν στην ησυχαστική ζωή, οπότε, ζώντας αυτός στον κόσμο και χωρίς να έχει κοντά του το Γέροντα, θα έχει ψυχικά μπερδέματα, που μπορεί να τον οδηγήσουν ακόμη και σε ψυχονευρωτικές καταστάσεις και φανταστικές ενοχές.

Αν υπάρξει, έστω και υποψία, ότι ο μελετητής μπερδεύεται αντί να ωφεληθεί, ας κλείσει το βιβλίο. Ένα άλλο βιβλίο θα βρεθεί, που θα είναι στα δικά του μέτρα, και θα του φέρει τη χαρά του αγίου Πνεύματος. Ωστόσο, είναι καλό, κατά κάποιο τρόπο, να «βιάζουμε» και εμείς τον εαυτό μας, αφού «η βασιλεία των ουρανών βιάζεται και βιασταί αρπάζουσιν αυτήν» (Ματθ. 11, 12). Όμως η βία πρέπει να ασκείται πάντοτε με την ευλογία του Γέροντα, ή του φωτισμένου και συνετού πνευματικού μας, ανάλογα με τα πνευματικά μέτρα μας, και με κριτήριο πάντοτε την πνευματική μας ωφέλεια και χαρά. Θυμάμαι το μακαριστό Γέροντα Παΐσιο που είπε σε κάποιον που έγραφε τα λόγια του στην κασέτα: «Αυτά που λέω είναι για σένα. Τι τα γράφεις; Αν τ' ακούσουν άλλοι, μπορεί να μελαγχολήσουνε και να τρελαθούνε!».

Έτσι, ας έχουμε υπόψη μας ότι η πνευματική άσκηση διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο. Αν βάλεις έναν, που έχει πρόβλημα στην καρδιά του, να τρέξει με τους κατοστάρηδες, θα μείνει στα πρώτα βήματα! Γι' αυτό οι άγιοι Πατέρες – και ο αββάς Ισαάκ – έχουν διάκριση. Σε μια ακροβατική παράσταση ένας περπατάει πάνω στο σχοινί και άλλος

κερνάει πορτοκαλάδες. Ο καθένας μας ας κάνει αυτό που μπορεί, και ο καλός Θεός θα μας κρίνει με τα μέτρα της δικής του αγάπης.

Διάβαζα σε ένα βιβλίο για τον μακαριστό Γέροντα Πορφύριο (του Ωρωπού) ότι πήγε να τον δει μια κοσμική κοπέλα, που ζούσε τη ζωή της χωρίς κανένα ηθικό φραγμό, αλλά αυτό μπέρδεψε πολύ την ψυχή της. Έλεγε, λοιπόν, ο Γέροντας, αναφερόμενος στην περίπτωσή της: «Να δεις, της είπα να κάνει κάτι σαν κανόνα έτσι, αστείο θα σας φανεί, αν το πω. Όμως αυτή θα γλυκαθεί με αυτό που θα κάνει και θα ξανάρθει». Ανάλογες, και πολύ καθοδηγητικές και παρηγορητικές συμβουλές μας δίνει ο αββάς Ισαάκ στα λήμματα 45. 170. 174. 186 αυτού του βιβλίου. Άν θέλετε, ξεκινάτε από κει.

Αν ρωτούσαμε τον άγιο, πώς να διαβάσουμε τα κείμενά του, θα μας έλεγε: Με την ευχή και με ταπείνωση. Διότι χωρίς τη θεία φώτιση τίποτε δεν μπορούμε – όλοι μας – να εννοήσουμε ορθώς.

Ίσως είναι καλό να διαβάζουμε, π.χ. μια σελίδα σήμερα, μια σελίδα αύριο κ.ο.κ. για να μπορούμε να στοχαζόμαστε, να εμπνεόμαστε, και να αφομοιώνομε τα άγια αυτά λόγια. Αυτή τη συμβουλή έδινε ο Γέροντας Ιερώνυμος της Αίγινας, όταν αναφερόταν στα «Ασκητικά» του αββά Ισαάκ. «Να διαβάζεις κάθε μέρα μια σελίδα», έλεγε.

Η πρωτότυπη ελληνική μετάφραση, της έκδοσης του 1770, στην οποία στηρίχθηκα κυρίως, έχει πολλές ασάφειες. Γι’ αυτό το λόγο, συμβουλεύθηκα και άλλες μεταφράσεις και προσπάθησα να ερμηνεύσω, με απλά και πολύ σαφή Ελληνικά, τα κείμενα που επέλεξα, και να προσφέρω, έτσι, στην αγάπη και στη λαχτάρα των εν Χριστώ πατέρων και αδελφών μου τα άγιο νοήματα του αββά Ισαάκ.

4. Στο βιβλίο που έχετε στα χέρια σας θα βρείτε δεκατρείς ανθοδέσμες. Άλλη είναι για την αγάπη, άλλη για τους λογισμούς, άλλη για τους πειρασμούς και τον πόνο. Στον πίνακα Περιεχομένων θα τις βρείτε όλες με αλφαβητική σειρά. Το υλικό που παραθέτω δεν προσφέρεται για επιστημονική αξιολόγηση και κατάταξη. Μιλάει κατ’ ευθείαν στην καρδιά μας, και έτσι πρέπει να το δούμε.

Ας δώσει ο Θεός το σπλαχνικό του έλεος σε όλους εμάς, που είμαστε άτακτα παιδιά του, για να ταπεινωθούμε, να φωτισθούμε και να ζήσουμε στη δική του μεθυστική αγάπη. Αμήν.

ΑΓΑΠΗ

Η αγάπη «ου ζητεί τα εαυτής»

1. Λένε για τον μακάριο Αντώνιο ότι ποτέ του δε σκέφθηκε να κάνει κάτι που να ωφελεί τον εαυτό του πιότερο από τον πλησίον του. Κι αυτό, γιατί πίστευε πως το κέρδος του πλησίον του είναι γι' αυτόν άριστη εργασία.

Και πάλι είπαν για τον αββά Αγάθωνα, ότι έλεγε πως «ήθελα να βρω ένα λεπρό και να λάβω το σώμα του και να του δώσω το δικό μου». Είδες τέλεια αγάπη; Και πάλι, αν είχε κάποιο πράγμα χρήσιμο, δεν άντεχε να μην αναπαύσει μ' αυτό τον πλησίον του. Είχε κάποτε μια σμίλη για να κόβει τις πέτρες. Ήρθε λοιπόν ένας αδελφός κοντά του και, επειδή την είδε και τη θέλησε, δεν τον άφησε να βγει από το κελί του χωρίς αυτή.

Πολλοί ερημίτες παρέδωσαν τα σώματά τους στα θηρία και στο ξίφος και στη φωτιά, για να ωφελήσουν τον πλησίον.

Κανείς δεν μπορεί να φράσει σ' αυτά τα μέτρα της αγάπης, αν δεν ζήσει κρυφά, μέσα του, την ελπίδα του Θεού. Και δεν μπορούν να αγαπήσουν αληθινά τους ανθρώπους όσοι δίνουν την καρδιά τους σ' αυτό τον εφήμερο κόσμο. Όταν ένας άνθρωπος αποκτήσει την αληθινή αγάπη, τον ίδιο το Θεό ντύνεται, μαζί με αυτήν. Είναι ανάγκη λοιπόν αυτός που απέκτησε το Θεό να πεισθεί ότι δεν μπορεί ν' αποκαταστήσει μαζί με το Θεό, τίποτε που να μην είναι αναγκαίο, αλλά να αποδυθεί και το ίδιο το σώμα του, δηλ.και αυτές τις μη αναγκαίες σωματικές αναπαύσεις. Ένας άνθρωπος, που είναι ντυμένος, στο σώμα και στην ψυχή, με την κοσμική ματαιοδοξία και που ποθεί να απολαύσει τα αγαθά του κόσμου, δεν μπορεί να φορέσει το Θεό – να γίνει θεοφόρος – μέχρι να τα αφήσει. Γιατί ο ίδιος ο Κύριος είπε ότι «όποιος δεν εγκαταλείψει όλα τα κοσμικά και δε μισήσει την κοσμική ζωή του, δεν μπορεί να γίνει μαθητής μου» (Λουκ. 14, 26). Όχι μόνο να τα αφήσει, αλλά και να τα μισήσει. Αν λοιπόν δεν μπορεί να γίνει μαθητής του, πως ο Κύριος θα κατοικήσει μέσα του; (308-9).

2. Δε θα αμελήσω να αναφέρω τι έκαμε ο άγιος Μακάριος ο Μεγάλος, για να ελέγξει εκείνους που καταφρονούν τους αδελφούς τους. Βγήκε λοιπόν κάποτε να επισκεφθεί έναν άρρωστο αδελφό και ρώτησε τον άρρωστο αν ήθελε τίποτε. Εκείνος αποκρίθηκε πως θα' θελε λίγο φρέσκο ψωμί. Και επειδή όλοι οι μοναχοί εκείνο τον καιρό όλη τη χρονιά συνήθιζαν και έφτιαχναν το ψωμί παξιμάδια, σηκώθηκε αμέσως εκείνος ο

αξιομακάριστος άνθρωπος και, μ’ όλα τα ενενήντα του χρόνια, βάδισε από τη σκήτη του στην Αλεξάνδρεια και αντάλλαξε τα ξερά ψωμιά, που πήρε από το κελί του, με φρέσκα και τα πήγε στον αδελφό.

Αλλά και ο αββάς Αγάθων, που ήταν σαν αυτόν το Μεγάλο Μακάριο που ανέφερα, έκαμε κάτι ακόμη πιο σπουδαίο. Αυτός ο αββάς ήταν ο πιο έμπειρος στα πνευματικά από όλους τους μοναχούς του καιρού του, και τιμούσε τη σιωπή και την ησυχία περισσότερο απ’ όλους. Αυτός λοιπόν ο θαυμαστός άνθρωπος, όταν είχε πανηγύρι στην πόλη, πήγε να πουλήσει το εργόχειρό του. Οπότε βρήκε στην αγορά έναν ξένο άρρωστο και παραπεταμένο σε μια άκρη. Τι έκανε τότε; Νοίκιασε ένα σπιτάκι και έμενε κοντά του ασκώντας χειρωνακτική εργασία. Ό,τι έβγαζε το ξόδευε για τον άρρωστο και τον υπηρετούσε συνέχεια έξι μήνες, μέχρι που ο άρρωστος έγινε καλά. (373 – 4).

3. Ο λόγος του Κυρίου ο αληθινός κα αψευδής μας λέει ότι δεν μπορεί ένας άνθρωπος να έχει μέσα του τον πόθο των κοσμικών πραγμάτωνκαι μαζι, την αγάπη του Θεού (Ματθ. 6, 24). (15).

4. Αυτός ο άνθρωπος να λογίζεσαι ότι είναι του Θεού, που από την πολλή του ευσπλαχνία νεκρώθηκε ως προς τις υλικές του ανάγκες. Διότι ο ελεών το φτωχό έχει το Θεό να φροντίζει για τις δικές του ανάγκες. Και αυτός που στερείται για το Θεό, βρήκε θησαυρούς ακένωτους.

Ο Θεός δε χρειάζεται τίποτε. Ευφραίνεται όμως όταν δει κάποιον να αναπαύει την εικόνα του και να την τιμά για την αγάπη του. Όταν έλθει κάποιος και σου ζητήσει αυτό που έχεις, μην πεις μέσα στην καρδία σου ότι θα το κρατήσω αυτό για μένα, για να με αναπαύει, και ότι ο Θεός θα ικανοποιήσει την ανάγκη του αδελφού με άλλο τρόπο. Γιατί αυτά τα λόγια τα λένε οι άδικοι που δεν γνωρίζουν το Θεό. Ο δίκαιος και ενάρετος άνθρωπος την τιμή που του έκανε ο ενδεής αδελφός του δεν την μεταβιβάζει σε άλλον, ούτε την ευκαιρία της ελεημοσύνης θα επιτρέψει στον εαυτό του να την χάσει. Ο φτωχός και ενδεής άνθρωπος λαμβάνει τα αναγκαία από τον Θεό, διότι κανέναν δεν εγκαταλείπει ο Κύριος. Συ όμως, που θέλησες να αναπαύσεις τον εαυτό σου μάλλον παρά το φτωχό αδελφό σου, αποποιήθηκες την τιμή που σου έκαμε ο Θεός και απομάκρυνες τη χάρη του από σένα. Όταν λοιπόν δώσεις ελεημοσύνη, να ευφραίνεσαι και να πεις: Δόξα σοι ο Θεός, που με αξίωσες να βρω κάποιον να αναπαύσω. Όταν όμως δεν έχεις τι να δώσεις, μάλλον να χαρείς και να πεις ευχαριστώντας το Θεό: Σε ευχαριστώ, Θεέ μου, που μου’ δωσες αυτή τη χάρη και την τιμή να γίνω φτωχός για το όνομά σου, και που με αξίωσες να γευθώ τη θλίψη της σωματικής αδυναμίας και της φτώχειας,

που όρισες στο στενό δρόμο των εντολών σου, όπως τη γεύθηκαν οι άγιοί σου, που περπάτησαν αυτό το δρόμο (23 – 4).

Η αγάπη είναι καρπός προσευχής

5. Η αγάπη είναι καρπός της προσευχής. Η αγάπη αρχίζει από τη θέα της (κατά την προσευχή) και οδηγεί το νου αχόρταγα στον πόθο της, όταν ο άνθρωπος κάνει υπομονή στην προσευχή χωρις αμέλεια («ακηδεία»). Οπότε μόνο προσεύχεται μέσα σε σιωπηλά ενθυμήματα της διάνοιας με θεϊκή πύρωση και θέρμη. (272).

6. Η αγάπη του Θεού έρχεται μέσα μας από τη συνομιλία μαζί του. (156).

Η αγάπη του Θεού είναι παράδεισος

7. Παράδεισος είναι η αγάπη του Θεού. Μέσα σ' αυτήν υπάρχει η τρυφή όλων των μακαρισμών. Σ' αυτόν τον παράδεισο ο μακάριος Παύλος τράφηκε με υπερφυσική τροφή. Και αφού γεύθηκε εκεί το ξύλο της ζωής, έκραξε λέγοντας: «αυτά που μάτι δεν τα είδε, ούτε αυτί τα άκουσε, κι ούτε που τα' βαλε ο λογισμός του ανθρώπου, όσα ετοίμασε ο Θεός για κείνους που τον αγαπούν» (1 Κορ. 2, 9). Από αυτό το ξύλο της ζωής εμποδίστηκαν ο Αδάμ με τη συμβουλή του διαβόλου.

Το ξύλο της ζωής είναι η αγάπη του Θεού, από την οποία εξέπεσε ο Αδάμ και δεν μπόρεσε πια να χαρεί, παρά δούλευε και έχυνε τον ιδρώτα του στη γη των αγκαθιών. Όσοι στερήθηκαν την αγάπη του Θεού, δηλ. τον παράδεισο, τρώνε με την εργασία τους, μέσα στ' αγκάθια, το ψωμί του ιδρώτα, και αν ακόμη βαδίζουν στον ίσιο δρόμο των αρετών. Είναι το ψωμί που επέτρεψε ο Θεός στον πρωτόπλαστο να φάει μετά την έκπτωσή του. Μέχρι να βρούμε λοιπόν την αγάπη, η εργασία μας είναι στη γη των αγκαθιών και μέσα σ' αυτά σπέρνουμε και θερίζουμε, κι ας είναι ο σπόρος μας σπόρος δικαιοσύνης. Συνέχεια, λοιπόν, μας κεντάνε τα αγκάθια και, όσο και να δικαιωθούμε, ζούμε μέσα σ' αυτά με τον ιδρώτα του προσώπου μας.

Όταν όμως μέσα στον έμπονο και δίκαιο αγώνα μας, βρούμε την αγάπη του Θεού, τρεφόμαστε με ουράνιο άρτο και δυναμώνουμε, χωρίς να εργαζόμαστε με αγωνία και χωρίς να κουραζόμαστε, όπως οι χωρίς αγάπη άνθρωποι. Ο ουράνιος άρτος είναι ο Χριστός, που ήρθε κάτω σε μας από τον ουρανό και δίνει στον κόσμο την αιώνια ζωή. Και αυτή η ζωή είναι η τροφή των αγγέλων.

Όποιος βρήκε των αγάπη, κάθε μέρα και ώρα τρώγει το Χριστό κι από αυτό γίνεται αθάνατος (Ιω. 6, 58). Διότι «ο τρώγων – λέει - από τον άρτο που εγώ θα του δώσω, ποτέ (“εις τον αιώνα”) δε θα πεθάνει». Μακάριος λοιπόν είναι εκείνος που τρώγει από τον άρτο της αγάπης, που είναι ο Ιησούς. Ότι βέβαια, αυτός που τρώγει από την αγάπη, τρώγει το Χριστό, το Θεό των πάντων, το μαρτυρεί ο απόστολος Ιωάννης, όταν λέει ότι «ο Θεός είναι αγάπη» (1 Ιω. 4, 8). Λοιπόν όποιος ζει στην αγάπη, λαμβάνει από το Θεό ως καρπό τη ζωή, και σ' αυτό τον κόσμο οσφραίνεται από τώρα εκείνο τον αέρα της ανάστασης, στον οποίο εντρυφούν οι κοιμηθέντες δίκαιοι.

Η αγάπη είναι το δείπνο της βασιλεία του Θεού.

8. Η αγάπη είναι η βασιλεία, που μυστικά υποσχέθηκε ο Κύριος στους Αποστόλους ότι θα φάνε στη βασιλεία του. Διότι το «να τρώτε και να πίνετε στο δικό μου τραπέζι στη βασιλεία μου» (Λκ. 22, 30) τί άλλο είναι παρά η αγάπη; Γιατί η αγάπη του Θεού μπορεί να θρέψει τον άνθρωπο, χωρίς αυτός να τρώγει και να πίνει. Η αγάπη, ακόμη, είναι το κρασί που ευφραίνει την καρδιά του ανθρώπου (Ψ. 93, 16). Μακάριος είναι αυτός που ήπιε από τούτο το κρασί. Από αυτό ήπιαν οι ακόλαστοι, και ένιωσαν ντροπή, οι αμαρτωλοί και λησμόνησαν τους δρόμους της αμαρτίας, και οι μέθυσοι και έγιναν νηστευτές, και οι πλούσιοι και πεθύμησαν τη φτώχεια, και οι φτωχοί και πλούτησαν με την ελπίδα, και οι άρρωστοι, και έγιναν υγιείς, και οι αγράμματοι και έγιναν σοφοί. (282 – 3).

Η πρακτική αγάπη

9. Όπως το λάδι συντηρεί το φως του λυχναριού, έτσι και η ελεημοσύνη, τρέφει στην ψυχή την αληθινή γνώση του Θεού. Το κλειδί της καρδιάς για την απόκτηση των θείων χαρισμάτων δίνεται μέσω της αγάπης προς τον πλησίον.

Τι ωραία και αξιέπαινη που είναι η αγάπη προς τον πλησίον, εάν βέβαια η μέριμνα γι' αυτή δεν μας αποσπά από την αγάπη του Θεού! Πόσο γλυκιά είναι η συντροφιά των πνευματικών μας αδελφών, εάν μπορέσουμε να φυλάξουμε μαζί μ' αυτήν και την κοινωνία με το Θεό! (289).

10. Ένας άνθρωπος που ασχολείται με τα βιωτικά και ασκεί χειρωνακτική εργασία και λαμβάνει από άλλους βοήθεια, αυτός έχει χρέος να δώσει ελεημοσύνη. Αν αμελήσει γι' αυτήν, η ασπλαχνία του είναι ενάντια στην εντολή του Κυρίου. (300)

11. Ένας μοναχός έχει, ας πούμε, κανόνα να ησυχάζει στο κελί του επτά εβδομάδες ή μία εβδομάδα και, αφού εκπληρώσει τον κανόνα του, συναντιέται και συναναστρέφεται με τους ανθρώπους και παρηγοριέται μαζί τους. Αυτός λοιπόν, αν αδιαφορεί για τους πονεμένους αδελφούς του, στοχαζόμενος ότι αρκεί ο εβδομαδιαίος κανόνας του, είναι ανελεήμων και σκληρός. Γιατί με το να μην έχει ελεημοσύνη στην καρδιά του και με το να υψηλοφρονεί και να συλλογίζεται το ψεύδος, δε συγκαταβαίνει να συμμετάσχει στον πόνο των αδελφών του.
Όποιος καταφρονεί τον ασθενή αδελφό του δεν πρόκειται να δει το φως του Θεού. Και όποιος αποστρέφει το πρόσωπό του από τον ευρισκόμενο σε στεναχώρια, η ημέρα του θα είναι σκοτεινή. (354)

12. Είπε ένας γνωστικός άγιος ότι τίποτε δεν μπορεί να λυτρώσει το μοναχό από το δαίμονα της υπερηφάνειας και να τον βοηθήσει όταν το πάθος της πορνείας είναι σε έξαψη, όσο το να επισκέπτεται και να υπηρετεί τους κατάκοιτους και κείνους που λιώνουν από το σωματικό πόνο. (355)

13. Είπε ο Κύριος: «Ό,τι θέλετε να κάνουν σε σας οι άνθρωποι, έτσι και σεις να κάνετε σ' αυτούς» (Λουκ. 6, 31). Όταν όμως ο άνθρωπος δεν έχει υλικά αγαθά ούτε σωματική δύναμη για να εκπληρώσει την αγάπη προς τον αδελφό του, τότε είναι αρκετή για το Θεό μόνη η αγάπη γα τον αδελφό, που φυλάγεται στην προαίρεσή του. (355)

Η αγάπη του Θεού είναι αστείρευτη

14. Η αγάπη που προέρχεται από τα πράγματα αυτού του κόσμου μοιάζει με το φως του λυχναριού, που συντηρείται με το λάδι, ή ακόμα, μοιάζει με το χείμαρρο, που τρέχει μόνο όταν βρέχει, ή γίνεται ξερός όταν σταματήσει η βροχή. Όμως η αγάπη που προέρχεται από τον Θεό είναι σαν την πηγή που αναβλύζει και ποτέ δεν σταματάει η ροή της, και το νερό της δε σώνεται, γιατί ο Θεός μόνος είναι η πηγή της αγάπης. (143).

Η αγάπη του Θεού φέρνει ασυνήθιστη αλλοίωση

15. Η αγάπη του Θεού είναι από τη φύση της θερμή. Και όταν πέσει σε κάποιον με υπερβολή, κάνει εκείνη την ψυχή εκστατική. Γι' αυτό και η καρδιά εκείνου που την αισθάνθηκε δεν μπορεί να τη δεχθεί μέσα του και να την αντέξει, αλλά ανάλογα με την ποιότητα της αγάπης που τον

επισκίασε, φαίνεται απάνω του μια ασυνήθιστη αλλοίωση. Και αυτά είναι τα αισθητά σημεία αυτής της αλλοίωσης:

Το πρόσωπο του ανθρώπου γίνεται κόκκινο σαν τη φωτιά και χαρούμενο, και το σώμα του θερμαίνεται. Φεύγει απ' αυτόν ο φόβος και η συστολή («αιδώς»), και γίνεται εκστατικός. Και η δύναμη που συμμαζεύει το νου χάνεται, και έρχεται σε κατάσταση εξωλογική («έκφρων»). Το φοβερό θάνατο για χαρά τον περνάει και ποτέ του ο νους του δε σταματάει να βλέπει και να στοχάζεται τα ουράνια. Και χωρίς να βρίσκεται σωματικά στους ουρανούς, μιλάει σαν να είναι παρών εκεί, χωρίς βέβαια να τον βλέπει κανένας. Χάνει τη φυσική γνώση και τη φυσική όραση και χάνει την αίσθηση της κίνησής του μέσα στον αισθητό χώρο. Γιατί και όταν κάνει κάτι, δεν το αισθάνεται καθόλου, αφού ο νους το είναι μετέωρος στη θεωρία των ουρανίων. Και η διάνοιά του φαίνεται να συνομιλεί με κάποιον άλλον.

Αυτή την πνευματική μέθη μεθύσανε οι Απόστολοι και οι Μάρτυρες. Και οι μεν Απόστολοι γυρίσανε όλο τον κόσμο μέσα σε κόπο και μόχθο και ονειδισμούς, ενώ οι Μάρτυρες με κομματιασμένα τα μέλη τους έχυσαν τα αίματά τους σαν τον τρεχούμενο νερό και, ενώ υπέφεραν φοβερά βασανιστήρια, δε δείλιασαν, παρά τα υπέμειναν με γενναιότητα, και ενώ στην πραγματικότητα ήταν σοφοί, τους πέρασαν για άμυαλους. Άλλοι πάλι περιπλανήθηκαν σε έρημους τόπους και στα βουνά και στις σπηλιές και στις τρύπες της γης. Αυτά που έκαμναν ήταν για τον κόσμο αταξίες, ενώ για το Θεό ήταν εύτακτα. Αυτή την ανοησία τους μακάρι να μας αξιώσει ο Θεός και μεις να τη φτάσουμε! (104 – 5).

Αληθινή ελεημοσύνη

16. Σπείρε την ελεημοσύνη με ταπείνωση και θα θερίσεις το έλεος του Θεού την ημέρα που θα σε κρίνει. Ποια αμαρτήματα σε έκαναν να χάσεις τη χάρη του Θεού; απ' αυτά να θεραπευθείς για να την αποκτήσεις. Έχασες τη σωφροσύνη; Δεν δέχεται από σένα ο Θεός την ελεημοσύνη ενόσω επιμένεις στην πορνεία. Διότι ο Θεός από σένα θέλει τον αγιασμό του σώματος. (20).

Ο πραγματικός ελεήμων

17. Ο ελεήμων να δίνει ελεημοσύνη απ' αυτά που ο ίδιος απέκτησε, με το δικό του μόχθο και πόνο, και όχι απ' αυτά που κέρδισε με το ψέμα και την αδικία και με πονηριές. Ένας άγιος άνθρωπος είπε: Αν θέλεις να σπείρεις

την αγάπη σου στους φτωχούς, να σπείρεις από τα δικά σου. Αν πάλι θέλεις να σπείρες από τα αγαθά των ξένων, που απέκτησες άδικα, να γνωρίζεις ότι θα γίνουν για σένα πιο πικρά από τα αγριόχορτα. Σας λέω λοιπόν εγώ, ότι αν ο ελεήμων δεν ξεπεράσει τα όρια της δικαιοσύνης, δεν είναι ελεήμων. Γιατί πρέπει όχι μόνο από τα δικά του να δίνει ελεημοσύνη, αλλά και με χαρά να υπομένει τις αδικίες που του γίνονται από τους άλλους, και να ελεεί αυτούς που τον αδικούν. Όταν νικήσει τη δικαιοσύνη με την ελεημοσύνη, τότε στεφανώνεται, όχι με τα στεφάνια των δικαίων του ιουδαϊκού νόμου, αλλά με τα στεφάνια των τελείων, που αναφέρει το ευαγγέλιο. Γιατί το να δίνει κανείς στους φτωχούς από τα δικά του, και να ντύνει το γυμνό, και να αγαπάει τον πλησίον του σαν τον εαυτό του, και να μην αδικεί, ούτε να λέει ψέματα, αυτά και ο παλιός νόμος τα απαιτούσε. Όμως η τελειότητα της οικονομίας του ευαγγελίου έτσι προστάζει: «Απ' αυτόν που αρπάζει τα πράγματά σου μην τα ζητάς πίσω, και να δίνεις σ' όποιον ζητάει από σένα, χωρίς διάκριση», αν είναι συγγενής σου ή ξένος κ.λ.π. (Λουκ. 6, 30). Και όχι μόνο όταν αρπάζουν τα πράγματά σου, αλλά και τα άλλα δυσάρεστα που σου έρχονται απέξω, πρέπει να τα υπομένεις με χαρά, και να θυσιάζεις ακόμη και τη ζωή σου για τον αδελφό σου. Αυτός είναι ο πραγματικός ελεήμων, και όχι αυτός που δίνει απλώς με το χέρι του ελεημοσύνη στον αδελφό του. Όποιος λοιπόν ακούσει ή δει με τα μάτια του ότι κάτι στεναχωρεί τον αδελφό του και δεν μπορεί να τον αναπαύσει με υλικά αγαθά, αλλά τον συμπονεί και καίεται η καρδιά του γι' αυτόν, και αυτός είναι αληθινά ελεήμων. Το ίδιο είναι ελεήμων και όποιος δεχθεί ράπισμα από τον αδελφό του και δεν του αντιμιλήσει με την κοσμική αδιαντροπιά και δεν προκαλέσει λύπη στην καρδιά του. (91 – 2).

Η αγάπη δεν γνωρίζει την ντροπή ούτε τα μέτρα της

18. Η αγάπη του Θεού δεν γνωρίζει την ντροπή. Γι' αυτό και δε γνωρίζει την τυποποιημένη κοσμιότητα. Η αγάπη έχει το φυσικό ιδίωμα να μη γνωρίζει σε ποια μέτρα βρίσκεται. Ευτυχής είναι εκείνος που βρήκε εσένα, που είσαι το λιμάνι κάθε χαράς! (236).

Η ελεημοσύνη μας κάνει όμοιους με το Θεό

19. Θέλεις να έχεις πνευματική κοινωνία με το Θεό και να απολαύσεις εκείνη την ηδονή που είναι ελεύθερη από τις σωματικές αισθήσεις;

Ακολούθησε την εντολή της ελεημοσύνης. Αυτή η ελεημοσύνη του Θεού, όταν βρεθεί μέσα στην καρδιά σου, εικονίζει μέσα σου εκείνο το άγιο κάλλος του Θεού, ως προς το οποίο ήδη έγινες όμοιος με αυτόν.

Να εξισώσεις όλους τους ανθρώπους στην ελεημοσύνη και στην τιμή

20. Αδελφέ μου ασκητή, αν σου περισσεύει κάτι απ' αυτά που σου χρειάζονται για σήμερα, δωσ' το στους φτωχούς και πήγαινε να προσφέρεις τις προσευχές σου στο Θεό με παρρησία. Μίλησε δηλ. με το Θεό σαν γιος με πατέρα. Τίποτε δεν μπορεί να φέρει την καρδιά μας κοντά στο Θεό, όσο η ελεημοσύνη. Και τίποτε δεν προκαλεί στο νου τόσο γαλήνη, όση η θεληματική φτώχεια. Καλύτερα να σε λένε οι πολλοί άνθρωποι αμαθή για την απλότητα των τρόπων σου, παρά να δοξάζεσαι ως σοφός και πανέξυπνος. Εάν ένας άνθρωπος είναι πάνω σε άλογο και απλώσει προς το μέρος σου το χέρι του για να πάρει ελεημοσύνη, μην τον αφήσεις να φύγει με άδεια χέρια, διότι οπωσδήποτε εκείνη την ώρα είναι ενδεής, όπως ένας φτωχός. Όταν λοιπόν δίνεις, να δίνεις μεγαλόψυχα, και με ιλαρό πρόσωπο, και να δίνεις περισσότερο απ' όσο σου ζητάνε. Διότι λέει ο λόγος του Θεού: «Στείλε το ψωμί σου στο φτωχό και σε λίγο θα βρεις την ανταπόδοση». Μην ξεχωρίσεις τον πλούσιο από το φτωχό και μη θέλεις να μάθεις ποιος είναι άξιος και ποιος ανάξιος, αλλά να είναι για σένα όλοι οι άνθρωποι ίσοι, προκειμένου να τους κάνεις το καλό. Γιατί μ' αυτό τον τρόπο θα μπορέσεις να ελκύσεις στο καλό και αυτούς που δεν αξίζουν να τους ελεήσεις. Διότι η ψυχή γρήγορα έλκεται από τις σωματικές ευεργεσίες στο φόβο του Θεού. Ο Κύριος καθόταν και έτρωγε στα τραπέζια με τους τελώνες και τις πόρνες, και δεν ξεχώριζε τους ανάξιους, για να τους ελκύσει όλους, με το έλεός του, στο φόβο του Θεού, και για να μπορέσουν να πλησιάσουν στα πνευματικά μέσω των υλικών αγαθών. Γι' αυτό το λόγο, στην ελεημοσύνη και στην τιμή, εξίσωσε όλους τους ανθρώπους, είτε είναι κάποιος Ιουδαίος, είτε άπιστος, είτε φονιάς, και μάλιστα διότι είναι αδελφός σου και έχει την ίδια ανθρώπινη φύση με σένα και πλανήθηκε από την αλήθεια χωρίς να το καταλάβει.

Όταν κάνεις ένα καλό σε κάποιον, μεν περιμένεις ανταμοιβή από μέρους του και, έτσι, θα λάβεις αμοιβή από το Θεό και για τα δύο: και για το καλό που έκανες και γιατί δε ζήτησες αναγνώριση. Και αν σου είναι δυνατό, ούτε για τη μέλλουσα ανταμοιβή να κάνεις το καλό, γιατί η αληθινή αγάπη του Θεού δε γνωρίζει τι θα πει ανταμοιβή. (99 – 100).

Ελέησε τον αμαρτάνοντα, τον ασθενή και το λυπημένο.

12. Σκέπασε τον αμαρτάνοντα, όταν δεν έχεις απ᾽ αυτό πνευματική ζημία. Έτσι και αυτός τον κάνεις να έχει θάρρος στον αγώνα του, και εσένα σε στηρίζει το έλεος του Κυρίου σου. Στήριζε με το λόγο σου τους ασθενείς και αυτούς που έχουν λυπημένη καρδιά και, όσο στο χέρι σου έχεις υλικά αγαθά, ελέησέ τους, και θα σε υποστηρίξει η δύναμη του Θεού που συντηρεί τα πάντα.

Να μοιράζεσαι τη λύπη των ανθρώπων πονώντας γι' αυτούς στην προσευχή σου με όλη σου την καρδιά, και θ' ανοίξει μπροστά στις ικεσία σου η πηγή τους ελέους του Θεού. (128 – 9).

Ο ελεήμων είναι ιατρός της ψυχής του

22. Και τούτο, αδελφέ μου, σου παραγγέλνω. Ας γέρνει πάντοτε μέσα σου ο ζυγός της ελεημοσύνης, μέχρι να αισθανθείς στην καρδιά σου εκείνο το έλεος που πρέπει να έχεις για τον κόσμο.

Ο ελεήμων άνθρωπος είναι ιατρός της ψυχής του, διότι σαν βίαιος άνεμος αποδιώκει από μέσα του το σκοτάδι που προκαλούν τα πάθη. Αυτό είναι το αγαθό χρέος που έχουμε προς το Θεό, σύμφωνα με τον ευαγγελικό λόγο της αιωνίου ζωής. (151).

«Κλαίειν μετά κλαιόντων»

23. Να ευφραίνεσαι μαζί με αυτούς που ευφραίνονται, και να κλαις μαζί με αυτούς που κλαίνε. Αυτό φανερώνει την καθαρή σου καρδιά. Με τους αρρώστους αρρώστησε και συ. Με τους αμαρτωλούς να κλάψεις. Με αυτούς που μετανοούν για τις αμαρτίες τους να χαρείς. Να είσαι φίλος με όλους τους ανθρώπους, αλλά και να συγκεντρώνεσαι στον εαυτό σου. Να ζεις κατά κάποιον τρόπο τα παθήματα όλων των ανθρώπων, αλλά, σαν μοναχός που είσαι, να μη ζεις ανάμεσα στους ανθρώπους. Να μην ελέγξεις κανέναν σαν αν είσαι εσύ κάτι παραπάνω απ' αυτόν, ούτε να ονειδίσεις και να προσβάλεις άνθρωπο, ακόμη κι αυτούς που έχουν πολύ κακό βίο και πολιτεία. Άπλωσε το φόρεμα της στοργής σου και σκέπασε αυτόν που αμαρτάνει. Και αν δεν μπορέσεις να πάρεις επάνω σου τα αμαρτήματά του και την τιμωρία και την ντροπή του, τουλάχιστον κάνε

υπομονή και μη τον ντροπιάζεις μπροστά σου, ή μπροστά στον κόσμο. (239).

Το ιλαρό πρόσωπο και ο πόνος της αγάπης

24. Εάν δώσεις κάτι στο φτωχό, να το δώσεις με πρόσωπο ιλαρό, και με καλά λόγια να τον παρηγορήσεις για τη θλίψη του. Όταν κάνεις αυτό που είπα, η ιλαρότητα του προσώπου σου κυριαρχεί στο μυαλό του περισσότερο παρά αυτό που χρειαζόταν και το έλαβε.

Όταν ανοίξεις το στόμα σου κα μιλήσεις εναντίον κάποιου, να θεωρήσεις τον εαυτό σου νεκρό κα άκαρπο για το Θεό εκείνη την ημέρα και ότι όλα τα καλά σου έργα πήγαν χαμένα, κι αν ακόμη έχεις τη γνώμη ότι ο λογισμός σου σε προέτρεψε να μιλήσεις με ειλικρίνεια και με σκοπό να βοηθήσεις. Ποιά ανάγκη υπάρχει, αλήθεια, να γκρεμίσεις με τα λόγια σου το δικό σου πνευματικό σπίτι, για να διορθώσεις του αλλουνού;

Αν έχεις μέσα σου λύπη, για έναν άνθρωπο που για κάποιο λόγο, σωματικά ή ψυχικά, είναι άρρωστος, εκείνη την ημέρα να θεωρείς τον εαυτό σου μάρτυρα και να αισθάνεσαι ότι έπαθες για το Χριστό και ότι αξιώθηκες να τον ομολογήσεις όπως οι ομολογητές. Θυμήσου βέβαια ότι ο Χριστός πέθανε για τους αμαρτωλούς και όχι γι' αυτούς που πιστεύουν πως είναι δίκαιοι. Κοίτα πόσο σπουδαίο είναι να φέρεσαι έτσι. Μεγάλο πράγμα είναι να λυπάται η καρδιά σου για τους πονηρούς, και να ευεργετείς τους αμαρτωλούς μάλλον παρά τους δικαίους. (237 – 8).

Η ελεημοσύνη του Θεού είναι αντίθετη με τη δικαιοκρισία

25. Η ελεημοσύνη και η δικαιοκρισία (δίκαιη κρίση), όταν συνυπάρχουν μέσα στην ίδια την ψυχή, μοιάζουν με τον άνθρωπο που, μέσα στον ίδιο ναό, προσκυνεί το Θεό και τα είδωλα. Η ελεημοσύνη είναι αντίθετη με τη δικαιοκρισία. Η δικαιοκρισία μετράει και αποδίδει ακριβώς τα ίσα. Γιατί στον καθένα δίνει ό,τι του αξίζει και δε γέρνει προς το ένα μέρος ούτε προσωποληπτεί κατά την ανταπόδοση του δικαίου.

Η ελεημοσύνη όμως είναι λύπη της ψυχής για τον ανήμπορο. Η ελεημοσύνη κινείται από τη θεία χάρη και ξεστρατίζει για να βοηθήσει όλους με συμπάθεια, και στον άξιο τιμωρίας δεν ανταποδίδει το κακό, και τον άξιο του καλού επαίνου τον φορτώνει με αγαθά. Όπως το ξερό χορτάρι και η φωτιά δεν μπορούν να βρεθούν μαζί στον ίδιο χώρο, έτσι δεν μπορούν να συνευρίσκονται στην ίδια ψυχή η δικαιοκρισία και η ελεημοσύνη. Και

όπως δεν μπορούν να ισοζυγιαστούν στους δίσκους της ζυγαριάς ένας κόκκος άμμου από τη μια, και το πολύ βαρύ χρυσάφι από την άλλη, έτσι και η δικαιοκρισία του Θεού δεν μπορεί να εξομοιωθεί στο βάρος και να ισοζυγιαστεί με την ελεημοσύνη του. Και όπως μια χουφτιά άμμου, που πέφτει σε μεγάλη θάλασσα, χάνεται, έτσι και τα αμαρτήματα οποιουδήποτε ανθρώπου δεν μπορούν να σταθούν μπροστά στη φιλάνθρωπη πρόνοια και στην ευσπλαχνία του Θεού. Και όπως δεν μπορεί να φράξει κανείς μια πηγή με πολύ νερό με μια χούφτα χώμα, έτσι δεν μπορεί να νικηθεί η ελεημοσύνη του Θεού από την κακία των κτισμάτων του. Όπως δεν είναι δυνατό να εμποδίσουμε τη φλόγα της φωτιάς να ανεβεί προς τα επάνω, έτσι δεν μπορούν να εμποδισθούν οι προσευχές των ελεημόνων να ανεβούν στον ουρανό. (235 – 6).

26. Να γίνεις κήρυκας της αγαθότητας και της αγάπης του Θεού που, ενώ είσαι ανάξιος, σε φροντίζει και, ενώ τα χρέη σου σ' αυτόν είναι πολλά, δε σε εκδικείται, παρά για τα μικρά καλά σου έργα που αντιπαρέχει μεγάλες δωρεές. Μη καλέσεις λοιπόν το Θεό δίκαιο, γιατί η δικαιοσύνη του δε φαίνεται στα αμαρτωλά σου έργα. Και αν ο Δαβίδ τον ονομάζει δίκαιο και ευθύ, όμως ο Υιός του Κύριος Ιησούς Χριστός μας φανέρωσε «ότι μάλλον είναι αγαθός και χρηστός» (Λκ. 6, 35). Είναι αγαθός, λέει, για τους πονηρούς και τους ασεβείς. Και πως μπορείς να ονομάζεις το Θεό δίκαιο, άμα διαβάσεις στο κεφάλαιο του ευαγγελίου που γράφει για το μισθό των εργατών; Λέει λοιπόν εκεί: «Φίλε, δε σε αδικώ. Θέλω να δώσω σ' αυτόν τον τελευταίο όσα και σε σένα. Ή μήπως επειδή είμαι καλός, το μάτι σου γεμίζει από ζήλια;» (Ματθ. 20, 13). Πως πάλι μπορεί να ονομάζει κανείς το Θεό δίκαιο, άμα διαβάσει για τον άσωτο γιο, που σκόρπισε τον πλούτο ασωτεύοντας; Πώς έτρεξε ο πατέρας του και, μόνο με την κατάνυξη και τη συντριβή που έδειξε, έπεσε στον τράχηλό του, και του έδωσε εξουσία να χαίρεται μέσα στον πλούτο του; Και αυτά βέβαια για τον πατέρα του δεν τα είπε κανένας άλλος ώστε να διστάσουμε να τον πιστέψουμε, αλλ' ο ίδιος ο Υιός του Θεού. Αυτός με τη δική του μαρτυρία μας βεβαίωσε ότι έτσι έχει το πράγμα. Που βλέπεις λοιπόν τη δικαιοσύνη του Θεού; Στο ότι ήμασταν αμαρτωλοί και ο Χριστός πέθανε για μας; Εάν λοιπόν ο Θεός σ' αυτή τη ζωή είναι ελεήμων και εύσπλαχνος, ας πιστέψουμε ότι ο Θεός δεν μπορεί να αλλοιωθεί.

Λέει ο άγιος Κύριλλος στην ερμηνεία της Γενέσεως: Να φοβάσαι το Θεό από αγάπη και όχι από το σκληρό όνομα της δικαιοσύνης που του δώσανε. Αγάπησέ τον, λοιπόν, όπως έχεις χρέος να τον αγαπήσεις, και όχι για τα μέλλοντα αγαθά που περιμένεις να σου δώσει, αλλά για όσα λάβαμε, και μόνο για τούτον τον κόσμο που δημιούργησε για μας και μας τον χάρισε.

Γιατί, είναι κανείς που μπορεί να ανταμείψει το Θεό για ό,τι μας χάρισε; Που είναι η δίκαιη ανταπόδοση στα έργα μας; Ποιος έπεισε το Θεό να μας δημιουργήσει; Και υπάρχει κανείς να τον παρακαλεί για λογαριασμό μας όταν γινόμαστε αχάριστοι; Και όταν κάποτε δεν υπήρχαμε, ποιος ξύπνησε εκείνο το σώμα μας και το έφερε στη ζωή; Ας νιώθουμε, λοιπόν, ευγνωμοσύνη και αγάπη για όσα η άφατη φιλανθρωπία του Θεού μας χάρισε και συνεχίζει να μας χαρίζει.

Η αγάπη θέλει σοφία και σύνεση

27. Όταν βλέπεις έναν άνθρωπο να αγαπάει τα γέλια και να θέλει να γελοιοποιεί τους άλλους, να μην πιάνεις φιλία. Γιατί θα σε κάνει να συνηθίσεις στην ψυχική ατονία. Σε κείνον που η ζωή του είναι διεφθαρμένη, μη δείχνεις ιλαρό πρόσωπο. Φυλάξου όμως καλά μήπως τον μισήσεις. Και αν θελήσει να μετανοήσει, βοήθησέ τον και φρόντισέ τον, θυσιάζοντας ακόμη και τη ζωή σου, να σωθεί. Εάν όμως είσαι πνευματικά ασθενής, μην τολμήσεις να γίνεις γιατρός του. Μπροστά σε άνθρωπο που έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του και έχει την αρρώστια του φθόνου, να προσέχεις πολύ πως θα μιλήσεις. Γιατί ενώ εσύ μιλάς, αυτός εξηγεί μέσα του τα λόγια σου όπως αγαπά, και από τα αγαθά σου λόγια παίρνει αφορμή και σκανδαλίζει τους άλλους. Και αλλάζει το νόημα των λόγων σου μέσα στο μυαλό του σύμφωνα με την πνευματική του αρρώστια. Αν δεις κάποιον να έρχεται και να κατηγορεί τον αδελφό του μπροστά σου, κάνε το πρόσωπό σου σκυθρωπό. Έτσι και το έλεος του Θεού θα έχεις και απ' αυτόν θα φυλαχθείς. (237).

Μη μισήσεις τον αμαρτωλό

28. Μη μισήσεις τον αμαρτωλό γιατί όλοι είμαστε υπεύθυνοι για τις αμαρτίες μας. Και αν από θείο ζήλο κινείσαι εναντίον του, κλάψε μάλλον για λογαριασμό του. Και γιατί τον μισείς; Τις αμαρτίες του να μισήσεις και να ευχηθείς γι' αυτόν, για να γίνεις όμοιος με το Χριστό, ο οποίος δεν αγανακτούσε κατά των αμαρτωλών αλλά προσευχόταν γι' αυτούς. Δε βλέπεις πως έκλαψε για την Ιερουσαλήμ; Αλλά και εμάς για πολλά αμαρτήματα μας περιγελά και μας χλευάζει ο διάβολος. Γιατί λοιπόν να μισούμε τον άνθρωπο που ο διάβολος τον περιγελά όπως και εμάς; Και γιατί, άνθρωπέ μου, μισείς τον αμαρτωλό; Μήπως γιατί τάχα δεν είναι δίκαιος όπως εσύ; Και που είναι η δικαιοσύνη σου, αφού δεν έχεις αγάπη; Γιατί δεν έκλαψες γι' αυτόν, αλλά τον καταδιώκεις; Μερικοί άνθρωποι

εξαιτίας της ανοησίας τους οργίζονται εναντίον των αμαρτωλών, γιατί πιστεύουν ότι έχουν διάκριση να κρίνουν τα έργα τους. (244).

Η ελεημοσύνη του Θεού είναι θαυμαστή

29. Τι θαυμαστή που είναι η ελεημοσύνη του Θεού! Πόσο εκπληκτική είναι η χάρη του Θεού που μας έκτισε! Τι δύναμη μας έδωσε και μας έκρινε ικανούς για όλα! Πόσο άμετρη είναι η καλοσύνη του, που εισάγει την αμαρτωλή μας φύση στην ανάπλαση! Ποιος μπορεί να εξυμνήσει τη δόξα του; Τον παραβάτη των εντολών του και τον βλάσφημο τον ανασταίνει με τη μετάνοια. Τον άνθρωπο που ήταν άμυαλο χώμα τον ανακαινίζει και τον κάνει συνετό και λογικό. Τον διασκορπισμένο και αναίσθητο νου και τις διασκορπισμένες λόγω των αμαρτιών μας αισθήσεις, όλα αυτά, τα κάνει με την αγάπη του λογική φύση, άξια να εννοεί σωστά τα θεία και τα ανθρώπινα. Γιατί αυτός που ζει ακόμη στις αμαρτίες του δεν είναι ικανός να εννοήσει τη χάρη της προσωπικής του ανάστασης. Που είναι, λοιπόν, η κόλαση που θα μας γεμίσει με θλίψη; Και που είναι η κόλαση που μας εκφοβίζει από παντού και υπερνικά την αγάπη του Θεού; Ποια κόλαση και ποια γέεννα του πυρός όταν ο Θεός μας αναστήσει εν δόξη από τον άδη και κάνει τούτο το φθαρτό σώμα μας να ντυθεί την αφθαρσία;

Όσοι έχετε διάκριση, θαυμάστε τα μεγαλεία του Θεού. Ποιος όμως έχει τόσο σοφή και αξιοθαύμαστη διάνοια, που θα μπορέσει να θαυμάσει, όσο αξίζει, τη χάρη του Δημιουργού μας; Η ανταπόδοση των αμετανόητων αμαρτωλών είναι βέβαιη, όμως αντί της δίκαιης ανταπόδοσης ο Κύριος ανταποδίδει την ανάσταση σ' αυτούς που μετανοούν και, αντί να τιμωρήσει αυτούς που καταπάτησαν το νόμο του, τους ντύνει με την τέλεια δόξα της αφθαρσίας. Αυτή η χάρη, που μας ανασταίνει από την αμαρτία, είναι μεγαλύτερη από εκείνη που μας δόθηκε, όταν από την ανυπαρξία μας έφερε στην κτιστή ύπαρξη. Δόξα στην άμετρή σου χάρη, Κύριε. (244 – 6).

Πως ενεργεί η αληθινή αγάπη

30. Όποιος έχει μνήμη Θεού και τιμά κάθε άνθρωπο, αυτός βρίσκει βοήθεια από κάθε άνθρωπο, που δέχεται μυστικά μέσα του την εντολή του Θεού να βοηθήσει. Όποιος πάλι απολογείται για να σώσει τον αδικούμενο, βρίσκει το Θεό να τον υπερασπίζεται. Όποιος δίνει το χέρι του να βοηθήσει τον πλησίον του, λαμβάνει τη βοήθεια του από το χέρι του Θεού. Όποιος κατηγορεί τον αδελφό του κινούμενος από κακία, βρίσκει το Θεό κατήγορό του. Όποιος διορθώνει τον αδελφό του κρυφά από τους

άλλους, γιατρεύει την κακία του. Και όποιος κατηγορεί κάποιον μπροστά στους άλλους, κάνει πιο οδυνηρά τα τραύματά του. Όποιος θεραπεύει κρυφά από τους άλλους τον αδελφό του, κάνει φανερή τη δύναμη της αγάπης του. Ενώ αυτός που τον ντροπιάζει μπροστά στους φίλους του, αποδεικνύει την δύναμη του φθόνου που φωλιάζει μέσα του. Ο φίλος που ελέγχει κρυφά, είναι σοφός γιατρός, ενώ αυτός που γιατρεύει μπροστά στα μάτια των άλλων, στην πραγματικότητα εξευτελίζει τον άρρωστο. Συμπάθεια θα πει να συγχωρείς κάθε σφάλμα του άλλου. Το πονηρό φρόνημα φαίνεται όταν αντιμιλάς στον αμαρτήσαντα. Αυτός που διορθώνει τον άλλον αποβλέποντας πραγματικά στην ψυχική του υγεία, τον διορθώνει με αγάπη, ενώ αυτός που ζητάει να εκδικηθεί, είναι κούφιος από αγάπη. Ο Θεός παιδεύει και διορθώνει τον άνθρωπο με αγάπη, χωρίς εκδίκηση, και ζητάει να γιατρέψει την εικόνα του, χωρίς να κρατάει την οργή του για τις κακίες του ανθρώπου πολύν καιρό. Αυτός ο τρόπος της αγάπης είναι ευθύς και δεν παρεκκλίνει στην εμπαθή εκδίκηση. Ο δίκαιος και σοφός άνθρωπος είναι όμοιος με το Θεό. Γιατί δεν παιδεύει καθόλου το συνάνθρωπό του με εκδικητικότητα για την κακία του, αλλά τον παιδεύει ή για να διορθωθεί ο ίδιος, αν το θελήσει, ή για να φοβηθούν οι άλλοι. Η παιδεία που δεν είναι όπως την περιέγραψα, δεν είναι αληθινή παιδεία. (284 – 5).

Η ελεήμων καρδία

31. Τι είναι καρδία ελεήμων; Είναι να φλέγεται από αγάπη η καρδιά για την κτίση: για τους ανθρώπους, για τα πουλιά και για τα ζώα, και για τους δαίμονες, και για κάθε κτίσμα. Και καθώς ο άνθρωπος τα φέρνει στη μνήμη του και τα σκέφτεται, τα μάτια του τρέχουν δάκρυα. Από την πολλή και σφοδρή συμπάθεια που συνέχει την καρδιά του, και από την πολλή εμμονή σ' αυτή την κατάσταση, μικραίνει η καρδιά του και δεν μπορεί να υποφέρει ή να ακούσει η να δει κάποια βλάβη ή κατι έστω και λίγο λυπηρό να γίνεται στην κτίση. Γι' αυτό και για τα άλογα ζώα, και για τους εχθρούς της αλήθειας, και για αυτούς που τον βλάπτουν προσεύχεται συνεχώς με δάκρυα, ζητώντας από το Θεό να τους φυλάξει και να τους συγχωρήσει. Ομοίως προσεύχεται και για τα ερπετά απ'την πολλή τους ευσπλαχνία, που συγκινεί την καρδιά του, υπερβαίνοντας το ανθρώπινο μέτρο και φτάνοντας στην ομοιότητα του Θεού. (306).

Η πρακτική αγάπη μπορεί, σε κάποια περίπτωση, να φέρει σύγχυση και ταραχή

32. Ρωτήθηκε κάποτε ένας πολύ σοφός γέροντας από κάποιον αδελφό ησυχαστή μοναχό: Τι να κάνω; Διότι πολλές φορές συμβαίνει να χρειάζομαι κάτι, που έχω ή για την ασθένειά μου ή για το εργόχειρό μου ή για κάποια άλλη αιτία, και χωρίς αυτό δεν μπορώ να ζήσω στην καλογερική ησυχία. Βλέπω λοιπόν κάποιον που το χρειάζεται, υπερισχύει μέσα μου το έλεος και του το δίνω. Πολλές φορές μάλιστα μπορεί να μου το ζητήσει κάποιος και, πάλι, του το δίνω. Γιατί αναγκάζομαι, και από την αγάπη που έχω και από τη εντολή του Θεού, και δίνω σ' αυτόν που μου ζητάει το απαραίτητο για τη ζήση μου. Ύστερα όμως η ανάγκη αυτού του πράγματος με κάνει να πέσω σε φροντίδες και σε ταραχή των λογισμών και έτσι σκορπίζω το νου μου και δεν μπορώ να φροντίσω για την καλογερική ησυχία. Και αναγκάζομαι ίσως να βγω από την ησυχία μου και να πάω έξω να βρω αυτό το πράγμα που έδωσα. Εάν πάλι κάνω υπομονή, και δε φύγω από τον τόπο μου, μπαίνω σε πολλή θλίψη και σύγχυση των λογισμών. Δεν γνωρίζω, ποιο από τα δύο να προτιμήσω: εκείνο που με αναπαύει, αλλά σκορπίζει την ησυχία, για να βοηθήσω τον αδελφό μου, ή να παραβλέψω την αίτησή του και να παραμείνω στην ησυχία μου;

Σ' αυτά απάντησε ο γέροντας και είπε.

Μπορεί πράγματι η ελεημοσύνη, η αγάπη, η ευσπλαχνία ή οποιαδήποτε αρετή ου νομίζεις ότι είναι του Θεού, μπορεί, λέω,

- να σε εμποδίσει από την άσκηση της ησυχίας,
- να σε κάνει να σκέφτεσαι τον κόσμο,
- να σε βάζει σε κοσμικές μέριμνες,
- να σε ταράσσει και να σε αποσπά από τη μνήμη του Θεού,
- να σε κόβει από τις προσευχές σου,
- να σε βάζει σε φασαρία και σε ακατάστατους λογισμούς,
- να σε σταματάει από τη μελέτη των αναγνωσμάτων του Θεού, που είναι όπλο σωτηρίας κατά της περιπλάνησης της φαντασίας. Ακόμη,
- να λύνει την προσοχή του νου σου, και
- να σε κάνει, ενώ δέθηκες ψυχικά με την ησυχία, να γυρίζεις εδώ κι εκεί, και μετά την απομόνωσή σου στο κελί σου, να συναναστρέφεσαι με τον κόσμο.

Ακόμη μπορεί,

- να ξυπνάει τα θαμμένα πάθη σου, και

- να διαλύει την εγκράτεια των αισθήσεών σου, και
- να αφαιρεί από μέσα σου τη θανάτωση του κοσμικού φρονήματος, και
- να σε κατεβάζει από την αγγελική πολιτεία, που έχει μοναδικό της έργο την κοινωνία με το Θεό, και να σε βάζει στην τάξη των κοσμικών,

ε, μια τέτοια ελεημοσύνη και αγάπη ας λείψει από το μοναχό που διάλεξε το δρόμο της ησυχίας. Αυτού του είδους η ελεημοσύνη, για την οποία με ρώτησες, είναι καλή και αξιοθαύμαστη, όταν γίνεται από τους ανθρώπους του κόσμου ή από τους μοναχούς που ζουν σε κοινόβιο και εισέρχονται στις πόλεις για τις ανάγκες τους και γυρίζουν πάλι στο μοναστήρι. (298 – 9).

Προηγείται η πρακτική αρετή και ακολουθεί η ησυχία και η θεωρία του Θεού

33. Ο μακάριος Βασίλειος και οι μακάριοι Γρηγόριος (ο Νεοκαισαρείας και ο Θεολόγος), για τους οποίους ανέφερες στην επιστολή σου ότι αγαπούσαν πολύ την έρημο και ήταν στύλοι και φως της Εκκλησίας και επαινούσαν πολύ την ησυχία, δεν ήρθαν στην ησυχία χωρίς να εκπληρώσουν τις εντολές του Θεού, αλλά τι έκαμαν; Πρώτα κατοίκησαν στον κόσμο εν ειρήνη και φύλαξαν τις εντολές εκείνες που έπρεπε να φυλάξουν ζώντας με τους ανθρώπους και, έτσι έφτασαν στην καθαρότητα της ψυχής και αξιώθηκαν να ζήσουν στη θεωρία του Αγίου Πνεύματος. Εγώ πιστεύω, γιατί αυτό είναι η αλήθεια, ότι όταν κατοικούσαν στις πόλεις, υποδέχονταν τους ξένους, επισκέπτονταν τους ασθενείς, ντύνανε τους γυμνούς, νίβανε τα πόδια των κουρασμένων με αγάπη, και αν κάποιος τους αγγάρευε να του μεταφέρουν τα πράγματά του ένα μίλι, αυτοί πήγαιναν για χάρη του δύο μίλια. Και όταν φύλαξαν αυτές τις εντολές, που είναι για τη ζωή στον κόσμο, και άρχισαν να γεύονται στο νου τους την πρώτη μορφή ακινησίας ως προς το κακό, και τις εσωτερικές θείες και μυστικές θεωρίες, από κει και πέρα έσπευσαν και βγήκαν στην ησυχία της ερήμου και εκεί έκαναν υπομονή ζώντας ζωή εσωτερική, και έγιναν άνθρωποι θεωρητικοί, και έζησαν μέσα στη θεωρία των ενεργειών του Αγίου Πνεύματος, μέχρι που τους κάλεσε η χάρη του Θεού και έγιναν ποιμένες της Εκκλησίας του Χριστού. (370).

34. Ας αναγκάζουμε λοιπόν τον εαυτό μας να είμαστε από μέσα από την ψύχή μας ελεήμονες σε κάθε ευκαιρία προς όλους τους ανθρώπους, γιατί έτσι μας επιβάλει η διδασκαλία του Κυρίου.

Ποιος σοφός Μοναχός, που έχει τροφές και ρούχα, άμα δει τον πλησίον του γυμνό και πεινασμένο, δε θα του δώσει απ’ αυτό που έχει, αλλά θα

τσιγγουνευθεί; Ή ποιός είναι εκείνος που θα δει έναν άνθρωπο να κατατρέχετε από αρρώστια, και να ταλαιπωρείται από σωματικούς κόπους, και να χρειάζεται να τον ανακουφίσουν και, παρ' όλα αυτά, επειδή τάχα ποθεί την ησυχία, θα προτιμήσει την απομόνωση από τη αγάπη προς τον αδελφό του; Ωστόσο, όταν δεν έχουμε τα μέσα για να ασκήσουμε την πρακτική Ελεημοσύνη, ας είναι η αγάπη και η ελεημοσύνη μέσα στην καρδιά μας και στην προσευχή μας.

Εάν ένας μοναχός συγκατοικεί με άλλους, και το κελί του είναι κοντά τους, και αναπαύεται με τους κόπους τους, είτε είναι υγιής είτε είναι άρρωστος, και αυτός οφείλει να κάνει το ίδιο προς αυτούς. Με άλλα λόγια: Δεν είναι σωστό αυτός να απαιτεί από τους άλλους να τον ανακουφίσουν, και ο ίδιος να κάνει πίσω και να κρύβεται όταν δει τον ομοιοπαθή και ομόσχημο αδελφό του, μάλλον δε τον ίδιο το Χριστό, να στεναχωρείται και να είναι παραπεταμένος και να κοπιάζει πάνω από τις δυνάμεις του. Ένας τέτοιος μοναχός είναι σκληρός, και η ησυχία του είναι ψεύτικη και μόνο στη φαντασία του.

Και καθώς ο άνθρωπος συνίσταται από δύο μέρη, από την ψυχή και το σώμα, έτσι και όλα τα έργα του έχουν διπλή τη φροντίδα, σύμφωνα με τη σύστασή του. Και επειδή η πράξη της αγάπης προηγείται από τη θεωρία του Θεού σε κάθε περίσταση, είναι αδύνατο να υψωθεί ο άνθρωπος στη θεωρία, εάν δεν τελειώσει πρώτα την έμπρακτη αγάπη. Και τώρα, κανείς άνθρωπος δεν τολμά να πει ότι κατορθώνει στην ψυχή του την αγάπη του πλησίον, εάν δεν την εκπληρώσει με τις σωματικές δυνάμεις που διαθέτει, στο χρόνο και στον τόπο που προσφέρονται κάθε φορά. (372 – 4).

«Νίκα εν τω αγαθώ το κακόν»

35. Εάν στ' αλήθεια είσαι ελεήμων, όταν άδικα σου αφαιρούν τα πράγματά σου, μη λυπηθείς μέσα σου, μήτε να διηγείσαι στους ανθρώπους τη ζημιά που σου έκαμαν, αλλά μάλλον η ελεημοσύνη της καρδιάς σου ας καταπιεί τη ζημιά αυτών που σε αδίκησαν, όπως το πολύ νερό διαλύει τη δύναμη του κρασιού. Δείξε λοιπόν τον πλούτο της ελεημοσύνης σου με τις ευεργεσίες σου προς αυτούς που σε αδίκησαν. Όπως έκαμε ο μακάριος Ελισσαίος στους εχθρούς του, που ήθελαν να τον αιχμαλωτίσουν. Γιατί όταν προσευχήθηκε και τους τύφλωσε θολώνοντας τα μάτια τους, τους έδειξε τη θεϊκή δύναμη που είχε μέσα του. Όταν όμως τους έδωσε να φάνε και να πιούνε και, μετά, τους άφησε να φύγουν, τους έδειξε την ελεημοσύνη της καρδιάς του. (223 – 4).

Το χρήμα και η αγάπη

36. Όπως δεν είναι δυνατό, στο ίδιο σώμα να υπάρχει και η υγεία και η αρρώστια και να μη σβήσει το ένα εξαιτίας του άλλου, έτσι ακριβώς είναι αδύνατο να υπάρχουν στο ίδιο σπίτι το πολύ χρήμα και η αγάπη, και να μην εξαλειφθεί το ένα από το άλλο. (278).

Η αγάπη δεν έχει εμπάθεια

37. Πάντοτε τούτο τον τρόπο να έχεις στη ζωή σου: να είσαι γλυκομίλητος και να αποδίδεις τιμή σε όλου τους ανθρώπους. Και να μην κάνεις κανέναν να θυμώσει και να οργισθεί, και να μη ζηλοφθονήσεις, ούτε για την πίστη που έχει κάποιος, ούτε για τα κακά έργα κάποιου άλλου.

Φυλάξου λοιπόν να μη κατηγορήσεις και να μην ελέγξεις κανέναν για κάποια αδυναμία του, γιατί έχουμε στους ουρανούς κριτή απροσωπόληπτο. Εάν όμως θέλεις να τον βοηθήσεις να επιστρέψει στην αλήθεια, να λυπηθείς γι’ αυτόν, και με δάκρυα και με αγάπη πες του ένα ή δυό λόγια, και μην ανάψεις από θυμό εναντίον του, για να μη δει στην καρδιά σου σημείο έχθρας. Γιατί η αγάπη του Θεού δε γνωρίζει να θυμώνει, ούτε να παροργίζεται, ούτε να κατηγορεί κάποιον με εμπάθεια. (31).

ΑΜΑΡΤΙΑ * ΜΕΤΑΝΟΙΑ

Τα αίτια της αμαρτίας

38. Όποιος δεν απομακρύνεται, με τη θέλησή του, από τα αίτια των παθών, χωρίς να το θέλει σέρνεται από την αμαρτία. Τα αίτια λοιπόν της αμαρτίας είναι αυτά: ο οίνος, οι γυναίκες, ο πλούτος και η ευεξία του σώματος. Όχι ότι αυτά είναι αμαρτίες από τη φύση τους, αλλά η ανθρώπινη φύση επηρεάζεται απ’ αυτά και κλίνει εύκολα προς τα πάθη της αμαρτίας. Γι’ αυτό οφείλει κάθε άνθρωπος να προφυλάγεται απ’ αυτά με ιδιαίτερη φροντίδα. (19).

Όποιος φοβάται την αμαρτία

39. Αυτός που φοβάται την αμαρτία, θα διαβεί τον επικίνδυνο δρόμο της ζωής του χωρίς προσκόμματα και, όταν αρχίζει να βλέπει σκοτάδι μέσα του ή μπροστά του, θα δει φως ιλαρό. Όταν ένας άνθρωπος φοβάται τις αμαρτίες, ο Κύριος, φυλάει τα βήματά του και, όταν γλιστράει στην αμαρτία, τον προλαβαίνει το έλεος του Θεού. Όποιος θεωρεί τα παραπτώματά του μικρά και ασήμαντα, πέφτει σε άλλα, μεγαλύτερα και χειρότερα, και θα τιμωρηθεί επτά φορές περισσότερο, έτσι που κάνει. (20).

Κάθε αρρώστια έχει το δικό της φάρμακο

40. Είπε ο άγιος Εφραίμ ότι το καλοκαίρι δεν πολεμάς τον καύσωνα με χειμωνιάτικα ρούχα. Κάθε αρρώστια λοιπόν γιατρεύεται με τα δικά της φάρμακα. Και συ, αν τυχόν κυριεύεσαι από φθόνο, γιατί προσπαθείς να πολεμήσεις τον ύπνο;

Ξερίζωσε το ελάττωμα όσο είναι μικρό

41. Όσο το παράπτωμα είναι μικρό και τρυφερό, ξερίζωσέ το, προτού να απλωθεί και ωριμάσει. Μην αμελήσεις, όσο μικρό και να σου φαίνεται το ελάττωμα, γιατί, με τον καιρό, θα το βρεις επάνω σου να σε βασανίζει σαν απάνθρωπος τύραννος, και θα τρέχεις μπροστά του σαν δούλος αιχμάλωτος. Όποιος όμως πολεμάει το πάθος μόλις παρουσιασθεί, γρήγορα το νικάει. (20).

Εξομολογήσου την αρρώστιά σου

42. Όποιος είναι άρρωστος και ξέρει ποια είναι η αρρώστια του, οφείλει να ζητάει την κατάλληλη θεραπεία. Αν λέει στο γιατρό από τι πόνο υποφέρει, είναι κοντά στη θεραπεία του, και θα τη βρει εύκολα. Αν όμως είναι πεισματάρης και δε λέει τίποτε, τότε δυναμώνουν οι πόνοι και, όσο αντιστέκεται στο γιατρό, τόσο περισσότερο τυραννιέται. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τον πόνο της αμαρτίας.

Η ασυγχώρητη αμαρτία

43. Δεν υπάρχει ασυγχώρητη αμαρτία παρά μόνο η αμετανόητη. Ούτε κανένα χάρισμα του Θεού παραμένει χωρίς προσθήκη, παρά μόνο όταν δεν ευχαριστούμε το Θεό για ό,τι έχουμε. (126 – 7).

Τα είδη της αμαρτίας

44. Ένα είδος αμαρτίας που γίνεται, είναι όταν ο αγωνιστής φροντίζει για την αρετή κα επιμένει στην εργασία της μέρα και νύχτα, αλλά δεν τα καταφέρνει και πέφτει σε κάποια αμαρτία. Μπορεί δηλ. από άγνοια, ή από διάφορες αιτίες, αντίθετες στο δρόμο της αρετής, ή από τα κύματα των παθών που ξεσηκώνονται στα μέλη του κάθε τόσο, ή από την πνευματική παράλυση που ενδέχεται να του συμβεί για να δοκιμασθεί η ελεύθερη θέλησή του, να γείρει λίγο η ζυγαριά στον αριστερό ζυγό, οπότε έλκεται από την αδυναμία της σάρκας σε κάποια αμαρτία, και λυπάται και ανησυχεί κα στενάζει με πόνο ψυχής για την ταλαιπωρία του αυτή.

Άλλο είδος αμαρτίας είναι, όταν ο άνθρωπος αποχαυνωθεί και αμελήσει την εργασία της αρετής, και εγκαταλείψει πέρα για πέρα το σωστό δρόμο της, και τρέχει σαν υπάκουος δούλος στην απόλαυση των αμαρτιών, και δείχνει ζήλο πως να εφεύρει καινούργιους τρόπους για την πλήρη απόλαυση της ηδονής. Κάνοντας αυτά, είναι έτοιμος, σαν τον αιχμάλωτο δούλο, να κάνει με ιδιαίτερη φροντίδα το θέλημα του εχθρού του, και να προσφέρει τα μέλη του σώματός του όπλα στις διαταγές του διαβόλου. Και δε θυμάται ο δύστυχος καθόλου τη μετάνοια, ούτε περνάει από το νου του να αφήσει τον καταστρεπτικό δρόμο του και να γυρίσει στην αρετή.

Το πρώτο είδος της αμαρτίας, που ανέφερα, είναι όταν ο άνθρωπος γλιστρήσει και πέσει, ενώ βαδίζει στο δρόμο της αρετής και της δικαιοσύνης. Αυτό εννοούν οι Πατέρες, όταν λένε ότι, στο δρόμο του Θεού, συναντάμε και πεσίματα, και εναντιώσεις από τον εχθρό, και καταναγκασμούς και τα παρόμοια. Ενώ το δεύτερο είδος της αμαρτίας, που ανέφερα, είναι να πέσει η ψυχή, και να χαθεί και να εγκαταλείψει τελείως τον αγώνα. (171).

Μην απελπίζεσαι για τις αμαρτίες σου

45. Από τα παραπάνω είναι φανερό ότι, όταν πέσει ένας άνθρωπος στην αμαρτία, σε οποιαδήποτε αμαρτία, δεν πρέπει να ξεχάσει την αγάπη και τη στοργή του ουράνιου Πατέρα του. Εάν συμβεί, λοιπόν, να πέσει σε

ποικίλα παραπτώματα, ας μην αμελήσει το καλό και ας μη σταματήσει στο δρόμο του. Αντίθετα, και αν νικηθεί, πάλι να σηκωθεί και να αγωνισθεί κατά των εχθρών του, και ας βάζει κάθε μέρα καινούργια θεμέλια στην καταστραφείσα οικοδομή του, και ας έχει, μέχρι να φύγει από τούτο τον κόσμο, στο στόμα του το λόγο του προφήτη: «Ας μη χαρεί ο εχθρός μου που έπεσα, γιατί πάλι σηκώνομαι. Και αν καθίσω στο σκοτάδι, ο Κύριος θα μου στείλει το δικό του φως» (Μιχ. 7, 8). Σε καμιά περίπτωση, λοιπόν, να μη σταματήσει τον πόλεμο, και να μην προδώσει, με οριστική ήττα, την ψυχή του, όσο είναι ζωντανός και αναπνέει. Και αν ακόμη συντίβεται το σκάφος της ψυχής του κάθε μέρα, και χάνει τα πνευματικά του εμπορεύματα, να μην παύσει να τα περιποιείται και να το φροντίζει. Και ας δανείζεται, και ας δουλέψει ταξιδεύοντας σε άλλα καράβια, ζώντας με την ελπίδα. Και ο Κύριος τότε, που θα δει τον αγώνα του, θα τον σπλαχνιστεί για το πάθημά του και θα του στείλει το έλεός του και θα του δώσει δύναμη να κάνει υπομονή , και να ανταπαντήσει στα καυστικά βέλη του εχθρού. Αυτή είναι η σοφία που δίνει ο Θεός, και αυτός είναι ο σοφός άρρωστος, αυτός που δεν έχασε την ελπίδα του. Είναι καλύτερα να κατακριθούμε μόνο για μερικά στραβά που κάναμε, αν δεν τα διορθώσουμε, παρά για την πλήρη εγκατάλειψη του αγώνα μας. (171 – 2).

Η λύπη για τις αμαρτίες μας

46. Όταν γλιστρήσουμε και πέσουμε σε κάποιο αμάρτημα να μη λυπηθούμε, όταν επιμένουμε σ' αυτό το αμάρτημα. Γιατί συμβαίνει πολλές φορές και στους τέλειους να πέσουν. Όμως το να επιμένει ο άνθρωπος στην αμαρτία, χωρίς να ελέγχεται από τη συνείδησή του, είναι τέλεια νέκρωση της ψυχής. Η λύπη, τώρα, που νιώθουμε για τα αμαρτήματά μας, λογαριάζεται από τη χάρη του Θεού ως καθαρή εργασία. Όμως, αυτός που πέφτει για δεύτερη φορά με την πονηρή ελπίδα ότι θα μετανοήσει, χωρίς να δείχνει ίχνη πραγματικής μετάνοιας, αυτός πορεύεται ενώπιον του Θεού από το κακό στο χειρότερο, με πανουργία και δολιότητα, και του' ρχεται ξαφνικά ο θάνατος, και δεν προλαβαίνει, όπως ήλπιζε, να μετανοήσει αληθινά και με ανάλογα έργα. (243 – 4).

47. Ο Υιός του Θεού υπέμεινε σταυρό για τους αμαρτωλούς. Όλοι οι αμαρτωλοί, λοιπόν, ας πάρουμε θάρρος στην μετάνοιά μας. Γιατί αν το σχήμα μόνο της μετάνοιας του βασιλιά Αχαάβ μετέβαλε την οργή του Θεού για τις αμαρτίες του, πολύ περισσότερο θα εξιλεώσουμε το Θεό, αν η μετάνοιά μας είναι αληθινή, και δεν περιορίζεται μόνο σε καμώματα. Και αν το σχήμα μόνο της ταπείνωσης απομάκρυνε την οργή του Θεού από

αυτόν, που η μετάνοια του δεν ήταν αληθινή, πόσο μάλλον η δική μας, που λυπούμαστε πραγματικά για τα αμαρτήματά μας; Η βαθιά λύπη που έχουμε μέσα μας για τις αμαρτίες μας, είναι αρκετή να μας σώσει, κι ας μην καταβάλουμε σωματικούς κόπους. (240 – 1).

Ο Κύριος ελεεί τον μετανοούντα

48. Ζητήστε, όσοι ζείτε στην αμαρτία, να βρείτε τον Κύριο, και πάρτε δύναμη ελπίζοντας σ' αυτόν. Ζητήστε τον με μετάνοια, και θα αγιασθείτε με τον αγιασμό που χαρίζει η παρουσία του, και θα καθαρισθείτε από τις αμαρτίες σας. Όσοι διαπράξατε αμαρτίες, τρέξτε στον Κύριο, που έχει τη δύναμη να συγχωρεί αμαρτήματα και να παραβλέπει σφάλματα. Διότι πήρε όρκο και είπε με το στόμα του προφήτη Ιεζεκιήλ (33, 11): «Ζω εγώ, λέγει ο Κύριος. Δε θέλω το θάνατο του αμαρτωλού, μέχρι να μετανοήσει και να ζήσει αληθινά». Και πάλι: «Όλη την ημέρα άπλωνα τα χέρια μου, περιμένοντας την επιστροφή του ανυπάκουου και φιλόνικου λαού» (Ησ. 65, 2). Και πάλι: «Γιατί επιμένεις στην αμαρτία και πεθαίνεις, λαέ του Ισραήλ;» (Ιεζ. 33, 11), και: «Γυρίστε κοντά μου, και εγώ θα έρθω σε σας» (Μαλ. 3, 7). Και πάλι: «Οποιαδήποτε μέρα επιστρέψει ο αμαρτωλός από το δρόμο που πήρε, και γυρίσει σε μένα τον Κύριο, και ζήσει σύμφωνα με τις εντολές και τη δικαιοσύνη μου, δε θα θυμηθώ τις ανομίες του, και θα ζήσει αληθινή ζωή, λέει ο Κύριος. Και ο δίκαιος εάν εγκαταλείψει τη δικαιοσύνη και αρχίσει να αμαρτάνει και να αδικεί, δε θα λάβω υπόψη μου ότι κάποτε ήταν δίκαιος, παρά θα τον κάνω να γλιστρήσει, για να μετανοήσει. Όμως θα πεθάνει μέσα στο σκοτάδι των πονηρών του έργων, αν επιμένει σ' αυτά»(Ιεζ. 33, 14.15). Και γιατί τα είπε αυτά; Διότι α αμαρτωλός δεν θα επιμείνει στην αμαρτία του από τη στιγμή που θα επιστρέψει στον Κύριο. Αλλά και η δικαιοσύνη του δικαίου δεν πρόκειται να τον σώσει από την ημέρα που θα αμαρτήσει, αν βέβαια επιμείνεις στο αμάρτημά του. Και στον Ιερεμία έτσι μίλησε ο Θεός: «Πάρε τη μεμβράνη και γράψε όσα θα σου πω: Από τα χρόνια του Ιωσία, του βασιλιά της φυλής Ιούδα, μέχρι σήμερα, όλες τις δυστυχίες που σου είπα, θα τις επιφέρω σε τούτον το λαό. Κι αυτό το λέω, για να ακούσουν οι άνθρωποι, και να φοβηθούν, και να εκγαταλείψουν τον κακό δρόμο που πήραν, και να γυρίσουν πίσω μετανοημένοι, και τότε εγώ θα πάρω από πάνω τους τις αμαρτίες που τους βαραίνουν» (Ιερ. 36, 2.3). Και η Σοφία Σολομώντος είπε: «Όποιος κρατάει κρυφή την αμαρτία του, δε θα ωφεληθεί απ' αυτό. Όποιος όμως ομολογεί τι αμαρτίες έκανε, και ξέκοψε απ' αυτές, θα ελεηθεί από το Θεό» (Παρ. 28, 13). Και στον Ησαΐα λέει: «Να ζητήσετε εμένα, τον Κύριο, κι αφού

με βρείτε, να ζητήσετε τη βοήθειά μου. Να' ρθείτε κοντά μου, και να εγκαταλείψει ο αμαρτωλός το δρόμο που πήρε, και ο άδικος τους πονηρούς λογισμούς του, και να γυρίσετε σε μένα, κι εγώ θα σας σπλαχνιστώ και θα σας ελεήσω» (Ησ. 55, 6-9). (26-7).

Θυμήσου τους «ενάρετους» που... έπεσαν

49. Θυμήσου πόσοι δυνατοί και ενάρετοι άνθρωποι έπεσαν, και ταπεινώσου για τις αρετές που έχεις. Θυμήσου τους παλιούς, που έπεσαν σε βαριά αμαρτήματα και μετάνοιωσαν, και τι υψηλή τιμή αξιώθηκαν, ύστερα, από το Θεό, και θα πάρεις θάρρος στη μετάνοιά σου. (127).

Ανώτερος όλων είναι ο μετανοών

50. Αυτός που συναισθάνεται τις αμαρτίες του, είναι ανώτερος από κείνον που ανασταίνει νεκρούς με την προσευχή του μέσα στον κόσμο. Αυτός που στενάζει μία ώρα για την ψυχή του, είναι ανώτερος από κείνον που ωφελεί όλο τον κόσμο με τη διδασκαλία του. Αυτός που αξιώθηκε να δει την πραγματική πνευματική του κατάσταση, είναι ανώτερος από κείνον που αξιώθηκε να δει Αγγέλους. Γιατί αυτός βλέπει με τους νοερούς οφθαλμούς της ψυχής, ενώ εκείνος, βλέπει με τους σωματικούς οφθαλμούς. (153).

Μετάνοια «δια βίου»

51. Αν όλοι είμαστε αμαρτωλοί, και αν κανείς δεν είναι ελεύθερος από πειρασμούς, άρα καμιά αρετή δεν είναι ανώτερη από τη μετάνοια. Διότι το έργο της δεν μπορεί ποτέ να τελειώσει μέχρι να πεθάνουμε. Και οι δίκαιοι και οι αμαρτωλοί, όλοι μας, πρέπει πάντα να είμαστε σε μετάνοια, εφόσον θέλουμε να σωθούμε. Και δεν υπάρχει κανένα όριο στην τελείωσή μας, διότι η τελειότητα, και των τελείων ακόμη, είναι ατελής. Γι' αυτό το λόγο κα η μετάνοια δεν μπορεί να περιορισθεί ούτε σε ορισμένα χρονικά πλαίσια, ούτε σε ορισμένες πράξεις, μέχρι την ώρα του θανάτου. Να θυμάσαι ότι σε κάθε ηδονή ακολουθεί η αηδία και η πικρότητα. (220).

Η δεύτερη χάρη μετά τη χάρη του βαπτίσματος

52. Μετά τη χάρη του βαπτίσματος δόθηκε από το Θεό στους ανθρώπους η χάρη της μετάνοιας. Γιατί η μετάνοια είναι η δεύτερη αναγέννηση, που μας χαρίζει ο Θεός. Και τον αρραβώνα της αιώνιας ζωής, που λάβαμε με την πίστη μας στο βάπτισμα, τον ξαναπαίρνουμε τώρα, με τη μετάνοια, ως χάρισμα του Θεού. Μετάνοια είναι η θύρα από την οποία περνάμε και συναντούμε την ευσπλαχνία του Θεού. Κι αυτή η θύρα είναι ανοιγμένη για όσους τη θέλουν. Αν δεν περάσουμε απ' αυτή την είσοδο, δεν πρόκειται να βρούμε έλεος. Διότι, κατά τη θεία Γραφή, όλοι οι άνθρωποι αμάρτησαν, όμως ο Θεός, με τη δική του χάρη, τους απαλλάσσει και τους κάνει δικαίους δωρεάν, μόνο με τη μετάνοιά τους (Ρωμ. 3, 24). Η μετάνοια είναι η δεύτερη χάρη που δίνει ο Θεός, και γεννιέται στην καρδιά που έχει πίστη (εμπιστοσύνη) και φόβο Θεού. (281 – 2).

ΑΜΕΛΕΙΑ

Αισθήσεις συγκρατημένες

53. Όταν οι αισθήσεις μας είναι συγκρατημένες στη σωφροσύνη, φέρνουν ειρήνη στην ψυχή, και δεν την αφήνουν να ενοχληθεί από τα πράγματα του κόσμου. Και όταν η ψυχή δεν αισθανθεί αυτή την ενόχληση, η νίκη θα έρθει χωρίς αγώνα. Εάν όμως αμελήσει ο άνθρωπος και αφήσει να περάσουν μέσα του οι προσβολές του κοσμικού φρονήματος, τότε αναγκάζεται να πολεμήσει. Όμως έρχεται ταραχή στην πρώτη καθαρότητά του, που είναι (η καθαρότητα) πολύ απλή και ομαλή. Οι περισσότεροι άνθρωποι, ίσως και όλος ο κόσμος, εξαιτίας αυτής της αμέλειας, εξέρχονται από τη φυσική και καθαρή κατάστασή τους. Γι' αυτό και οι μοναχοί που ζουν μέσα στον κόσμο και ανακατεύονται ε τους κοσμικούς, δεν μπορούν να έχουν καθαρό μυαλό, γιατί γνωρίζουν καλά τη βρομιά της κακίας. Ωστόσο, κάποιοι απ' αυτούς μπορούν να επανέλθουν στην πρώτη καθαρότητα του νου τους. Γι' αυτό κάθε άνθρωπος πρέπει πάντοτε να αγρυπνεί, και να φυλάει καλά τις αισθήσεις και το νου του από τους κοσμικούς πειρασμούς. (183).

Τα αίτια της αμέλειας

54. Η αμέλεια κινείται εναντίον μας, συνήθως από τούτες τις δύο αιτίες: ή από το χορτασμό και το βάρος του στομάχου, ή από τις πολλές απασχολήσεις μας. Διότι και τα δύο αυτά βαραίνουν το νου και χαλαρώνουν την εγρήγορση των αισθήσεων. (146).

Τα «σημεία» της αμέλειας και τα «σημεία» της εγρήγορσης

55. Όταν η αμέλεια αρχίζει να μπαίνει στην ψυχή σου με ύπουλο τρόπο, τότε η ψυχή συγχύζεται και εγκαταλείπει τον αγώνα, και πλησιάζει η ώρα να γεμίσει από το σκοτάδι. Σ’ αυτή την περίπτωση συμβαίνουν τα παρακάτω:

Αισθάνεσαι μέσα σου ότι η πίστη σου είναι αδύνατη, ενώ εξωτερικά δείχνεις ότι υπερτερείς. Η εμπιστοσύνη σου στο Θεό χαλαρώνει και έχεις την αίσθηση ότι οι γείτονές σου σε αδικούν. Όλη η ψυχή σου, και το στόμα σου και η καρδιά σου, είναι γεμάτα από κατηγορίες κατά ανθρώπων και πραγμάτων. Κατά των πραγμάτων που συλλογίζεσαι και υποπίπτουν στις αισθήσεις σου και, ακόμη και κατά του υψίστου Θεού. Ακόμη σε πιάνει φόβος μήπως πάθει τίποτε το σώμα σου, ενώ η μικροψυχία γίνεται κυρίαρχη επάνω σου κάθε ώρα και στιγμή. Η ψυχή σου, πάλι, κατά διαστήματα, ζει μέσα στο φόβο, ώστε να δειλιάζεις και να πανικοβάλλεσαι ακόμη και από τη σκιά σου. Κι όλα αυτά, διότι την απόλυτη εμπιστοσύνη σου στην πρόνοια του Θεού τη σκέπασες με την απιστία σου.

Όμως όταν προκόβεις στην αρετή, αυτά τα σημεία θα βρεις μέσα στην ψυχή σου:

Σε όλα τα έργα σου ενδυναμώνεσαι από την ελπίδα στον Θεό. Αποκτάς τον πλούτο της προσευχής. Ο λογισμός σου, ό,τι και να συναντήσεις, βγαίνει κερδισμένος, και αισθάνεσαι την αδυναμία της ανθρώπινης φύσεως. Έτσι, αφ’ ενός φυλάγεσαι, με τα παραπάνω, από την υπερηφάνεια, και αφ’ ετέρου παραβλέπεις τα ελαττώματα του πλησίον σου. Ακόμη, φτάνεις στην επιθυμία να βγεις από το σώμα που φοράς, από αγάπη και πόθο για τα αγαθά της μέλλουσας ζωής. Και όσα θλιβερά σου συμβαίνουν, είτε τα βλέπουμε είτε όχι, τα βρίσκεις ότι είναι δίκαια, και σε ό,τι συμβαίνει γύρω σου βλέπεις την ακρίβεια της θείας πρόνοιας, που σε απομακρύνει από την

υψηλοφροσύνη. Και για όλα, ευχάριστα και δυσάρεστα, δοξάζεις και ευχαριστείς το Θεό. Αυτά είναι τα σημεία των ανθρώπων που γρηγορούν, και προφυλάσσονται, και παραμένουν στην ησυχία του κελιού τους, και επιθυμούν να ζήσουν την ακριβή κατά Θεόν πολιτεία. (49 – 50).

ΕΓΚΡΑΤΕΙΑ ΝΗΣΤΕΙΑ

Με γεμάτο στομάχι

56. Με γεμάτο στομάχι μην έχεις την αναίδεια να εξετάσεις και να εξερευνήσεις τίποτε από τα θεία πράγματα και νοήματα, για να μη μετανοιώσεις ύστερα. Βάλε καλά στο μυαλό σου τι λέω: Με γεμάτο στομάχι δεν είναι δυνατό να γνωρίσεις τα μυστήρια του Θεού. (95).

Η στέρηση οδηγεί στην εγκράτεια

57. Αν έχεις στο κελί σου πράγματα μη αναγκαία για την καλογερική ζωή, σκόρπισέ τα αμέσως σ' αυτούς που τα χρειάζονται. Εάν όμως δεν έχεις, να μη θέλεις ν' αποκτήσεις. Καθάρισε το κελί σου από οτιδήποτε κάνει απολαυστική τη ζωή σου και από τα περιττά πράγματα. Διότι, και χωρίς να θέλεις, η έλλειψη των πραγμάτων που αναπαύουν, σε οδηγεί στην εγκράτεια. Επειδή, όταν έχουμε άφθονα υλικά αγαθά, δεν μπορούμε να συγκρατήσουμε τον εαυτό μας. (100).

Συνέπειες της γαστριμαργίας

58. Η γαστριμαργία είναι το έργο των χοίρων. Και τί άλλο είναι το έργο των χοίρων, παρά να αφήνουν άφραγο το στομάχι τους, και συνεχώς να το γεμίζουν με τροφές, χωρίς να έχουν ορισμένο χρόνο για εκπλήρωση των βιολογικών τους αναγκών, όπως οι λογικοί άνθρωποι; Και ποιό είναι το αποτέλεσμα της γαστριμαργίας μας; Από αυτήν προέρχεται ζάλη στο κεφάλι και μεγάλη αύξηση του σωματικού βάρους και χαλάρωση των ώμων. Γι' αυτό ο γαστρίμαργος αναγκάζεται να μένει πίσω στο έργο του

Θεού. Διότι έρχεται στη συνέχεια η οκνηρία να κάνει τις μετάνοιές του, ο σκοτισμός και η ψυχρότητα στη διανοητική του λειτουργία, και ακόμη, νους παχηλός και αδιάκριτος από τους ταραχώδεις και σκοτεινούς λογισμούς. Έρχονται ακόμη και τα παρακάτω: πυκνό νέφος και σκοτεινό, που απλώνεται και σκεπάζει όλη την ψυχή. Μεγάλη αμέλεια σε κάθε έργο του Θεού, όπως στην ανάγνωση του λόγου του Θεού, επειδή δεν μπορεί ο γαστριμάργος να γευθεί τη γλυκύτητα του. Σε μεγάλο βαθμό αποχή από τις αναγκαίες σωματικές εργασίες. Νους ασυγκράτητος, που τριγυρίζει όπου να’ ναι, σ’ όλη τη γη. Οργανικοί επιβλαβείς χυμοί στα μέλη του σώματος. Ακάθαρτες φανταστικές παραστάσεις τη νύχτα, παραστάσεις περίεργων προσώπων, που είναι γεμάτα από κακές επιθυμίες, που περνούν στην ψυχή και εκπληρώνονται μέσα της με τη συγκατάθεσή της. Έτσι, όλο το σώμα βρίσκεται σε κατάσταση ηδονικών γαργαλισμών, με συχνές ρεύσεις, σε συνεχή κα ανυπόμονη πύρωση. Ακόμη έρχονται στο γαστρίμαργο απατηλοί λογισμοί, με όμορφα και γοητευτικά πρόσωπα απέναντί του, που τον ερεθίζουν κάθε λίγο και λιγάκι και, με τη συντροφιά τους, γαργαλίζουν το νου του. Και χωρίς δισταγμό συγκατατίθεται, και τα μελετάει και τα επιθυμεί γιατί από το σκοτισμό του δεν μπορεί να λειτουργήσει μέσα του η διάκριση. Και αυτό είναι, όπως είπε ο προφήτης (Ιεζ. 16, 19), «το ανταπόδομα της αδελφής από τα Σόδομα, η οποία έτρωγε απολαυστικές τροφές μέχρι χορτασμού...». Ένας, μάλιστα, από τους μεγάλους κατά κόσμον σοφούς είπε το εξής, ότι όποιος θρέψει το σώμα του με πολλές και απολαυστικές τροφές, βάζει σε πόλεμο την ψυχή του και, αν έρθει κάποτε στα σύγκαλά του, και θελήσει με τη βία να συγκρατήσει τον εαυτό του, δε θα τα καταφέρει, γιατί υπάρχει υπερβολική πύρωση στο υπογάστριο, και γιατί τον εκβιάζουν και τον αναγκάζουν στην ακράτεια οι γαργαλιστικοί ερεθισμοί, που κρατούν αιχμάλωτη την ψυχή στην ανάγκη. Βλέπεις εδώ τη σοφία αυτών των αθέων; Και πάλι ο ίδιος σοφός λέει: η καλοπέραση του σώματος με τη μαλθακότητα, και με την υγρότητα του υπογαστρίου, προετοιμάζει την ψυχή να αποκτήσει γρήγορα τα νεανικά πάθη και, έτσι, την περισφίγγει ο θάνατος, και ο άνθρωπος βρίσκεται υπόλογος στο δικαστήριο του Θεού. (110 – 2).

Νηστεία ανώφελη

59. Οι σωματικοί κόποι χωρίς καθαρούς λογισμούς, είναι σαν άτεκνη μήτρα και σαν κατάξηροι μαστοί. Γιατί δεν έχουν την δύναμη να φέρουν τον άνθρωπο στη θεογνωσία. Και ενώ αυτού του είδους οι άνθρωποι κάνουν το σώμα τους κατάκοπο, δε νοιάζονται καθόλου να εκριζώσουν τα

πάθη από το νου. Γι’ αυτό και δεν πρόκειται να χαρούν τον καρπό των κόπων τους. Όπως αυτός που σπέρνει μέσα στ’ αγκάθια, δεν πρόκειται να θερίσει τίποτε, έτσι κι αυτός που κατατρώει τον εαυτό του με τη μνησικακία και με τη φιλοκτημοσύνη, δεν έχει κανένα όφελος, κι ας κοπιάζει. Απεναντίας, στενάζει στο κρεβάτι του τις νύχτες από την πολλή αυπνία κι από το άγχος. Πάνω σ’ αυτό δίνει τη μαρτυρία της η αγία Γραφή, που λέει: «Αυτός ο λαός, σαν να έπραξε το δίκαιο και σαν να μην παραμέλησε καμιά εντολή μου, ζητούν από μένα, το Θεό, δίκαιη κρίση και αξιοπιστία, και θέλουν να έρθουν κοντά μου και μου λένε: Γιατί υποβληθήκαμε σε νηστείες και ταλαιπωρίες, αφού δε μας έδωσες καμιά σημασία; Κι εγώ τους απάντησα: Γιατί τις ημέρες που νηστεύατε, κυνηγούσατε τα άνομα συμφέροντά σας, που ταυτίζονταν με τις πονηριές του νου σας» (Ησ. 58, 2-5). Και προσφέρατε τα πονηρά σας έργα, και τους κακούς λογισμούς σας, ως θυσίες σε είδωλα. Λογαριάσατε τα συμφέροντα και τις πανουργίες σας για θεούς σας, και θυσιάσατε, με τους κόπους σας, το σώμα σας σ’ αυτούς. Αυτό το σώμα, που είναι ανώτερο από όλα τα θυμιάματα και τις θυσίες. Αυτό, λοιπόν, το σώμα μας σε μένα έπρεπε να το αφιερώσετε, με τις αγαθοεργίες σας, και με την καθαρή σας συνείδηση, λέει ο Κύριος. (222).

Εγκράτεια με μελέτη και προσευχή

60. Αν αγαπάς τη σωφροσύνη και την εγκράτεια, διώξε από μέσα σου τους αισχρούς λογισμούς με τη μελέτη των ιερών αναγνωσμάτων και με τη διαρκή προσευχή, και τότε θα οπλισθείς καλά να πολεμήσεις τις αιτίες που διεγείρουν τη φύση σου. (223).

Όταν το σώμα εξασθενήσει με τη νηστεία και την ταπείνωση της ταλαιπωρίας, τότε η ψυχή δυναμώνει με την προσευχή. (196).

Το τραπέζι του γαστριμάργου και το τραπέζι του φιλόθεου

61. Η συναναστροφή μας με τους αγωνιστές κάνει και τα δύο μέρη να πλουτίσουν με τον πλούτο των μυστηρίων του Θεού. Όμως η αγάπη των ανθρώπων προς τους αμελείς και τους τεμπέληδες τους κάνει να παραγεμίσουν με απληστία το στομάχι τους, καθώς κάθονται στο τραπέζι μαζί, και δεν μπορούν να συγκεντρώσουν το νου τους. Σε τέτοιους ανθρώπους, που είναι αμελείς, και αγαπούν τα συμπόσια, φαίνονται αηδή τα φαγητά χωρίς την παρέα τους. Λένε, μάλιστα, «αλίμονο σε κείνον που τρώει μόνος του, γιατί δεν πρόκειται να ευχαριστηθεί». Αυτοί λοιπόν οι

άνθρωποι προσκαλούν ο ένας τον άλλον στα συμπόσια, και ανταμείβονται με τις προσκλήσεις αναμεταξύ τους, χωρίς αρχοντιά, σαν μισθωτοί. Φεύγε, αδελφέ μου, από τέτοιους ανθρώπους, και να μη θελήσεις με κανένα τρόπο να συμφάγεις μαζί τους, κι αν ακόμη φτάσεις στην ανάγκη να το κάνεις. Διότι το τραπέζι τους είναι βρόμικο, και έχουν υπηρέτες τους τους δαίμονες. Οι φίλοι του νυμφίου Χριστού δεν τρώνε σε τέτοια τραπέζια.

Αυτός που ετοιμάζει συνεχώς συμπόσια, είναι υπηρέτης του δαίμονα της πορνείας, και μολύνει την ψυχή του ταπεινού. Όποιος τρώει στο τραπέζι του καθαρού το ταπεινό φαγητό του, καθαρίζει την ψυχή του από τα πάθη. Το τραπέζι του γαστριμάργου βρομάει από την αφθονία και την ποικιλία των εδεσμάτων και των τηγανισμάτων. Ο άμυαλος και ασύνετος τρέχει σε τέτοιο τραπέζι, όπως το σκυλί στο μακελειό. Όμως το τραπέζι του ανθρώπου που προσεύχεται συνεχώς, είναι πιο γλυκό από τη μυρωδιά του ψημένου μοσχαριού και από την ευωδία του μύρου. Ο φιλόθεος μοναχός τέτοιο τραπέζι θέλει και το τιμά σαν ατίμητο θησαυρό.

Από το τραπέζι των νηστευόντων και αγρυπνούντων, που κοπιάζουν εν Κυρίω να πάρεις τη χάρη του Θεού, που είναι σαν το φάρμακο που δίνει αληθινή ζωή και, μ' αυτό, ανάστησε την πεθαμένη ψυχή σου. Διότι ανάμεσα στους συνδαιτυμόνες κάθεται ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός, που τους αγιάζει, και μεταβάλλει τις πικρές κακουχίες και ταλαιπωρίες στη δική του ανεκδιήγητη γλυκύτητα. Αλλά και οι πνευματικοί και επουράνιοι λειτουργοί του Κυρίου, δηλ. οι άγιοι Άγγελοι, τους επισκιάζουν, καθώς και τις άγιες τροφές τους. Εγώ προσωπικά γνώρισα έναν αδελφό, που το' βλεπε αυτό με τα ίδια του τα μάτια.

Μακάριος είναι αυτός που ξέκοψε τον εαυτό του από κάθε ηδυπάθεια, που το χωρίζει από το δημιουργό του. Μακάριος είναι ο μοναχός που τρέφεται με τον άρτο που κατέβηκε από τον ουρανό, και χάρισε στον κόσμο την αιώνια ζωή. Μακάριος είναι εκείνος που μέσα στον κάμπο της καρδιάς του αισθάνθηκε τη δροσιά της αληθινής ζωής, που κατεβαίνει από την ευσπλαχνία και την αγάπη του Πατρός, και έχει (αυτός ο άνθρωπος) το βλέμμα του προσηλωμένο σ'αυτή τη δροσιά. Γιατί όταν πιεί απ' αυτή, θα ευφρανθεί, και θα ξανανιώσει η καρδιά του, και θα βρίσκεται σε κατάσταση χαράς και αγαλλίασης. Αυτός που έχει δει τον Κύριο του την ώρα που τρώει, κρύβεται από τους άλλους και τρώει μόνος του το ψωμί του, και δεν κάθεται με τους υπερήφανους και γαστρίμαργους, για να μη συμφάγει μαζί τους και χάσει το φως του Θεού. Όμως αυτός που στο φαγητό του έχει ανακατέψει το θανατηφόρο φαρμάκι της υψηλοφροσύνης και της καλοπέρασης, δεν μπορεί να φάει με ευχαρίστηση χωρίς την παρέα του. Αυτός που έχει τους φίλους

του, για να γλεντάει στο τραπέζι και να γεμίζει το στομάχι του με ευχάριστα εδέσματα, είναι λύκος που τρώει θνησιμαία. Πόσο αχόρταγος είσαι, άμυαλε άνθρωπε, που θέλεις να γεμίσεις το στομάχι σου από τα εδέσματα των αμελών, από τα οποία η ψυχή σου γεμίζει με όλα τα πάθη!

Αυτές οι συμβουλές και οι προφυλάξεις είναι αρκετές γι' αυτούς που έχουν την ψυχική δύναμη να κυριαρχήσουν στο πάθος του στομάχου. (180 – 2).

ΘΕΙΕΣ ΓΡΑΦΕΣ

Η νοητή ακτίνα που φωτίζει

62. Ό,τι διαβάζεις στις θείες Γραφές, πρόσεξε να διακρίνεις το σκοπό των λόγων, για να εμβαθύνεις και να καταλάβεις καλά το βάθος των αγίων νοημάτων. Αυτοί που οδηγούνται από τη θεία χάρη, για να φωτισθούν στη ζωή τους, πάντοτε αισθάνονται κάτι σαν νοητή ακτίνα, που περνάει μέσα από τους στίχους και ξεδιαλύνει το βαθύτερο περιεχόμενο των απλών λόγων, για ν' αποκτήσει η ψυχή πνευματική σύνεση.

Ο άνθρωπος που διαβάζει σοφούς στίχους, χωρίς να καταλαβαίνει το θαυμάσιο νόημά τους, έχει και την καρδιά του απογυμνωμένη, και σβήνει την αγία δύναμη των λόγων των Γραφών, που χαρίζει στην καρδιά γλυκύτατη γεύση. (5).

Η μελέτη των θείων Γραφών μας φυλάγει από τα πάθη

63. Αν ο μοναχός σταματήσει για ένα μικρό διάστημα να διαβάζει τις θείες Γραφές, και να σκέφτεται θα θεία νοήματά τους, δυναμώνοντας έτσι την αναζήτηση της αλήθειας του Θεού ανάλογα με τα πνευματικά του μέτρα, και αν δεν προφυλάξει τον εαυτό του από την επήρεια των πραγμάτων του κόσμου, ώστε να έχει και την καρδιά του φυλαγμένη και την εργασία των αρετών ευλογημένη, στην περίπτωση αυτή ο μοναχός θα παρασυρθεί στα πάθη. Καλό είναι, λοιπόν, να αυξήσει το φυσικό του πόθο για τις αρετές, και να μην παύσει να αναζητεί και να ερευνά, στις θείες Γραφές, το θέλημα του Θεού, και να ποθεί το Θεό, που τον αισθάνεται ακόμη μακριά του και, ακόμη, καλό είναι, αν δεν εγνώρισε μέσα του την αποκάλυψη του Θεού, και μόνο με την απλή ανάγνωση των θείων Γραφών

να τρέφει τους καλούς λογισμούς του και να τους συγκρατεί, για να μην κλίνουν προς τα πάθη, και να μη δεχθεί διαβολικό σπόρο με τη μορφή του καλού, αλλά να φυλάξει την ψυχή του με τον πόθο του Θεού. Εάν λοιπόν, κάνει όλα αυτά, και ζητήσει την ευλογία του Θεού με έμπονη προσευχή και με υπομονή, ο Θεός θα του δώσει ό,τι ζητάει, και θα του ανοίξει τη θύρα της ευσπλαχνίας του, και μάλιστα για την ταπείνωσή του. (45).

Η μελέτη των θείων Γραφών μας ανακαινίζει και μας καθοδηγεί

64. Ο σωματικός κόπος και η μελέτη των θείων Γραφών φυλάσσει την καθαρότητα του νου. Τον κόσμο πάλι, τον ενισχύει η ελπίδα και ο φόβος του Θεού. Την ελπίδα και το φόβο στηρίζουν μέσα μας η φυγή από τους κοσμικούς ανθρώπους και η αδιάλειπτη προσευχή. Μέχρι να δεχθεί ο άνθρωπος τη χάρη του Παρακλήτου, χρειάζεται να μελετά τις θείες Γραφές, για να εντυπωθεί μέσα του η μνήμη του καλού, και για να ανακαινισθεί, με τη συνεχή ανάγνωση, η κίνηση της ψυχής του προς το αγαθό, και για να φυλάξει την ψυχή του από τους επικίνδυνους δρόμους της αμαρτίας. Διότι ο αρχάριος αγωνιστής δεν απέκτησε ακόμη την πνευματική δύναμη που αποδιώκει την πλάνη: αυτή την πλάνη, που αιχμαλωτίζει τις ψυχωφελείς ενθυμήσεις και επιφέρει ψυχρότητα σκορπίζοντας εδώ κι εκεί το νου μας. Διότι, όταν η δύναμη του αγίου Πνεύματος κυριαρχήσει στην ψυχή και την καθοδηγεί, τότε, αντί των γραπτών εντολών και των νόμων των θείων Γραφών, πιάνουν ρίζες και βλασταίνουν στην καρδιά οι εντολές του αγίου Πνεύματος. Και τότε διδάσκεται ο άνθρωπος μυστικά, από το άγιο Πνεύμα, και δε χρειάζεται πια τη βοήθεια των γραμμένων λόγων των θείων Γραφών, οπότε η μνήμη των λόγων του Θεού παραμένει αβλαβής, μακριά από τον κίνδυνο της πλάνης και της λήθης. (227).

Η γλυκύτατη μελωδία των λόγων του Θεού

65. Διηγούνται για ένα πουλί που το λένε σειρήνα, ότι όποιος ακούσει τη μελωδική φωνή του, τόσο πολύ αιχμαλωτίζεται, ώστε το ακολουθεί στην έρημο και ξεχνάει εξαιτίας του και τις ανάγκες της ίδιας του της ζωής και, στερούμενος τα απαραίτητα, πέφτει και πεθαίνει. Κάτι τέτοιο συμβαίνει και στην ψυχή. Όταν δηλαδή εμπέσει μέσα της η ουράνια γλυκύτητα, τότε,

από τη γλυκιά μελωδία των λόγων του Θεού, που τα αισθανόμαστε στο νου μας, ολόκληρη η ύπαρξή μας ακολουθεί το δρόμο της μελωδίας αυτής, με αποτέλεσμα να ξεχάσει τις σωματικές ανάγκες αυτής της ζωής, και ακόμη, να χάσει και την όρεξη για φαγητό, και να υψωθεί, από τούτη τη ζωή, προς το Θεό. (287).

Η μελέτη των λόγων του Θεού στην ησυχία

66. Να διαβάζεις τα ευαγγέλια και τους διδασκάλους και Πατέρες της Εκκλησίας σε έρημο και ήσυχο τόπο, και να ελευθερωθείς από την πολλή φροντίδα του σώματος και από την ταραχή των κοσμικών πραγμάτων, για να γευθεί η ψυχή σου, με την επιμονή της, την γλυκύτητα από την κατανόησή τους. Αυτή η γλυκύτητα είναι ανώτερη από κάθε τι που μπορούμε να αισθανθούμε με τις αισθήσεις μας. Να μη βάζεις στην ίδια μοίρα τα σοφά λόγια των αγίων και τα πλαστά λόγια των ψευδολόγων, που πουλάνε και εμπορεύονται τα θεία λόγια, για να μη μείνεις στο σκοτάδι μέχρι να τελειώσει η ζωή σου, και στερηθείς το κέρδος τους, και ταραχθείς την ώρα του πολέμου σαν πλανεμένος και πέσεις στο βόθρο της άρνησης.

Ο κίνδυνος της πλάνης και της υπερβολής

67. Όταν θέλεις να διεισδύσεις στα θεία νοήματα, και φοβάσαι μήπως πλανηθείς να έχεις το εξής σημείο για σιγουριά. Όταν αρχίζει η θεία χάρη και ανοίγει τους νοερούς οφθαλμούς της ψυχής σου, για να αισθάνεσαι τις άγιες εμπειρίες, τότε αρχίζουν να τρέχουν δάκρυα σαν ποτάμι από τα μάτια σου, ώστε να πλένονται και τα μάγουλά σου. Τότε ο πόλεμος που σου φέρνουν οι αισθήσεις συμμαζεύεται και έρχεται μέσα σου η γαλήνη. Όποιος σου πει αντίθετα απ' αυτά που σου λέω, μην τον πιστέψεις. Πιο φανερό σημείο στο σώμα μας από τα δάκρυα μη ζητήσεις. Όταν, πάλι, ο νους υψωθεί ψηλά και δεν επηρεάζεται αρνητικά από τα κτίσματα, τότε παύουν και τα δάκρυα και οι σωματικές κινήσεις και η λειτουργία των αισθήσεων, και βλέπεις μυστήρια.

Όταν βρεις μέλι, να φας με το μέτρο, για να μην κορεσθείς, και το ξεράσεις. Μερικές φορές σκιρτά, και θέλει από μόνη της να ξεπεράσει τα όριά της, και να μάθει όσα είναι πάνω από τη φυσική της δύναμη. Πολλές φορές μάλιστα, ενώ διαβάζει τις Γραφές και θαυμάζει αυτά που είναι γραμμένα, κάτι βαθύτερο καταλαβαίνει και χαίρεται. Όταν όμως, κατά

θείαν οικονομία, συγκρίνει τον εαυτό της (η ψυχή) με ό,τι υπερφυσικό εννόησε, αναλογίζεται σε ποιά μυστήρια διείσδυσε και τι υψηλές θεωρίες εγνώρισε. Τότε όμως βρίσκει τη φυσική της δύναμη τόσο υποδεέστερη και μικρότερη σε σύγκριση με κείνα τα θεία μυστήρια, ώστε την πιάνει φόβος και τρόμος, και βιάζεται να γυρίσει στα φυσικά χαμηλά μέτρα της. Σκέφτεται δηλαδή ότι δεν πρέπει να ερευνά τα υπέρλογα, αλλά να σιωπά, για να μην απολεσθεί. Όταν όμως ο Θεός σου δώσει εξουσία να κατανοήσεις κάτι από τα μυστήριά του, να δεχθείς αυτή την ευλογία με ταπείνωση, και να μη φερθείς με αναίδεια κατά των θείων μυστηρίων, αλλά να προσκυνήσεις και να δοξολογήσεις, και με σιωπή και δέος να ευχαριστήσεις το Θεό. Γιατί, όπως δεν είναι καλό να φάμε πολύ μέλι (Παροιμ. 25, 27), έτσι δεν είναι καλό να εξερευνούμε, πέρα από τις δυνάμεις μας, τα θεία λόγια. Γιατί, θέλοντας να γνωρίσουμε τα μακρινά πράγματα, που είναι δυσπρόσιτα λόγω της τραχύτητας του δρόμου, μπορεί να εξασθενήσει η οπτική δύναμη της ψυχής μας και να βλαφθεί. (96 – 7).

Η προσευχή που ακολουθεί την ανάγνωση των θείων Γραφών

68. Όταν σηκωθείς να προσευχηθείς ή να κάνεις τον κανόνα σου, μετά από προσεκτική ανάγνωση των θείων Γραφών, ο νους σου δε θα πηγαίνει στα κοσμικά θεάματα και ακούσματα, αλλά στα θεία νοήματα που διάβασες. Με αυτό τον τρόπο λησμονείς τα κοσμικά, και ο νους σου φθάνει στην καθαρότητα. Αυτό εννοούσαν οι Πατέρες, όταν έλεγαν ότι η ψυχή, την ώρα της προσευχής, βοηθιέται από την ανάγνωση, και το αντίστροφο. Ότι από την προσευχή φωτίζεται η ψυχή στην ανάγνωση. Έτσι λοιπόν, με την ανάγνωση αποφεύγεις την εξωτερική σύγχυση, και φωτίζεται η ψυχή σου, ώστε να προσεύχεται πάντοτε χωρίς κούραση και ταραχή. (98).

ΘΕΙΑ ΧΑΡΗ – ΧΑΡΙΣΜΑΤΑ

Τί σημαίνει να έχεις, ή να στερείσαι, τη θεία χάρη

69. Όταν αυξηθεί η χάρη του Θεού στον άνθρωπο, τότε από τον πόθο της αρετής καταφρονεί το θάνατο, και βρίσκει πολλούς λόγους, στην ψυχή

του, για να υποφέρει τις θλίψεις. Και όσα θεωρούνται βλαβερά για το σώμα, και επέρχονται ξαφνικά στην ανθρώπινη φύση, για να την κάνουν να υποφέρει, δεν τα λογαριάζει καθόλου, συγκρίνοντάς τα με τα ελπιζόμενα αγαθά. Άλλωστε, δεν είναι δυνατό να γνωρίσει την αλήθεια χωρίς τους πειρασμούς που παραχωρεί ο Θεός. Και αυτό το ξέρει καλά.

Όταν όμως ο άνθρωπος στερηθεί πολύ τη χάρη του Θεού, τότε όλα τα λυπηρά που αναφέραμε βρίσκονται μπροστά του, και νομίζει ότι οι ανθρώπινες γνώσεις του, με τις οποίες εξετάζει τα πράγματα, είναι ανώτερες από την πίστη στο Θεό, και ότι η εμπιστοσύνη στο Θεό σε τίποτε δε βοηθάει, και ότι η πρόνοια του Θεού για τον άνθρωπο είναι ανύπαρκτη. Σε όλα αυτά, είναι μέσα οι πονηροί δαίμονες, που τον ενεδρεύουν και του ρίχνουν τα βέλη τους, χωρίς να το καταλαβαίνει. (3).

Να επιμείνεις στην τήρηση των εντολών του Θεού, κι ας μην έχεις αισθητή την πείρα της θείας χάρης

70. Εσύ να φυλάξεις τους κοινούς κανόνες της μοναχικής ζωής, για να λυτρωθείς από τις κοσμικές φροντίδες που σε απομακρύνουν από τη θεωρία του Θεού. Εάν στο μεταξύ, προτού προλάβεις να λυτρωθείς, έρθει μέσα σου η χάρη του Θεού, να το θεωρήσεις ότι είναι δώρο του Θεού, και όχι καρπός των κόπων σου. Αν δεν συμβεί αυτό, να ακολουθήσεις τον κοινό δρόμο όλων των ανθρώπων, τηρώντας τις εντολές του Θεού, όπως τις διδάχθηκες, και έτσι να ανεβείς ψηλά στον πνευματικό πύργο. (6).

71. Αν πεθάνει ο άνθρωπος, έχοντας ζήσει με την ελπίδα να γνωρίσει αισθητώς τα μυστήρια του Θεού, και αν ακόμη δε δει αυτή τη γη της τελειότητας από κοντά, πιστεύω ότι θα κληρονομήσει τη βασιλεία του Θεού μαζί με τους αρχαίους δικαίους της Παλαιάς Διαθήκης. Αυτοί είχαν την ελπίδα να φθάσουν την τελειότητα, αλλά δεν αξιώθηκαν να την δουν, σύμφωνα με το λόγο του αποστόλου Παύλου (Εβρ. 11, 39). Επειδή λοιπόν εργάσθηκαν την αρετή σ’ όλη τους τη ζωή, μέχρι που κοιμήθηκαν, θα κληρονομήσουν την βασιλεία του Θεού. Και αν ακόμη ένας άνθρωπος δε γνώρισε αισθητώς τα μυστήρια του Θεού, παρά μόνο μέσα από καθρέφτη, και ήλπισε ότι θα τα απολαύσει από μακριά, και με αυτή την ελπίδα πέθανε, να ξέρεις ότι πήγε στον τόπο των αγίων πατέρων του. Και αν δεν αξιώθηκε σ’ αυτή τη ζωή την τέλεια χάρη του Θεού, όμως μπορούσε να αποκόψει τους πονηρούς λογισμούς, επειδή πάντοτε επικοινωνούσε μαζί της, και την είχε στην σκέψη του και την επιθυμούσε σ’ όλη του τη ζωή. Και επειδή με αυτή την ελπίδα η καρδιά του ήταν γεμάτη από την

ευσπλαχνία του Θεού, φεύγει από τον κόσμο τούτο μαζί με τους δικαίους. (46).

Όταν το άγιο Πνεύμα αρχίζει να σε επισκιάζει

72. Εάν βλέπεις, σε κάθε λογισμό που κινείται στην ψυχή σου, και σε κάθε ενθύμηση, και στις πνευματικές σου ενατενίσεις την ώρα της ησυχίας σου, να γεμίζουν τα μάτια σου δάκρυα, και να βρέχουν τις παρειές σου, χωρίς εσύ να βιάζεις τον εαυτό σου, να ξέρεις ότι, σ' αυτή την περίπτωση, άρχισε να ανοίγει ο φράχτης μπροστά σου, για να έρθει η χάρη του Θεού και να καταστραφεί ο εχθρός.

Μπορεί πάλι, να βρίσκεις, από καιρού εις καιρόν, ότι βυθίζεται ο νους σου στην καρδιά σου, χωρίς εσύ να το επιδιώκεις κατά τη συνήθειά σου, και να διαμένει εκεί (ο νους σου) για κάποιο μικρό διάστημα. Μετά απ' αυτό, πράγμα που είναι σύνηθες, μπορεί να βλέπεις τα μέλη του σώματός σου σαν να πέρασαν από μεγάλη αρρώστια, και να βασιλεύει η ειρήνη του Θεού στους λογισμούς σου, και αυτό να κρατάει πολύ. Σ' αυτή την περίπτωση, να ξέρεις ότι η νεφέλη του αγίου Πνεύματος άρχισε να επισκιάζει τη σκηνή της καρδιάς σου. (48).

Η παντελής ανάθεση του ανθρώπου στη θεια πρόνοια και η ανταπόκριση της θείας Χάρης.

73. Άμα ο άνθρωπος απορρίψει για τον εαυτό του κάθε αισθητή βοήθεια και κάθε ανθρώπινη ελπίδα, όπως συμβαίνει με τους ησυχαστές, και αφιερωθεί στο Θεό με εμπιστοσύνη και καθαρή καρδιά, αμέσως ακολουθεί η θεία χάρη και του αποκαλύπτει τη δύναμή της βοηθώντας τον με πολλούς τρόπους. Πρώτα πρώτα στα φανερά σωματικά προβλήματα, όπου του δείχνει εμφανώς τη δύναμη της πρόνοιας του Θεού γι' αυτόν προσωπικά. Και καθώς βλέπει τη φανερή βοήθεια του Θεού, βεβαιώνεται και για τη μυστική βοήθεια του Θεού, όπως ταιριάζει στο ταπεινό και άκακο φρόνημά του και στη σεμνή διαγωγή του. Καταλαβαίνει δηλ. πως τακτοποιούνται οι σωματικές του ανάγκες χωρίς κόπο, αφού δε φροντίζει καθόλου γι' αυτές. Και η θεία χάρη τον απαλλάσσει από πολλά δυσάρεστα και επικίνδυνα πολλές φορές, πράγματα, χωρίς αυτός να τα καταλαβαίνει. Όλα αυτά τα αποδιώχνει απ' αυτόν, ανεπαίσθητα, η θεία χάρη, με θαυμαστό τρόπο, και τον σκεπάζει σαν την κλώσα, που ανοίγει

τα φτερά της και σκεπάζει τα κλωσσόπουλα, για να μην πάθουν κανένα κακό. Έτσι, του δείχνει (η θεία χάρη), στα μυστικά μάτια της ψυχής του, πως πλησίαζε η απώλειά του, και φυλάχθηκε αβλαβής. Έτσι, τον γυμνάζει στα πνευματικά και του φανερώνει τις ενέδρες και τις μηχανές των κακών και ακατάληπτων λογισμών. Και τότε, εύκολα τους καταλαβαίνει, και παρακολουθεί πως ο ένας διαδέχεται τον άλλο, και πως παραπλανούν και εξαπατούν τον άνθρωπο, και σε ποιό λογισμό κολλάει ο νους, και πως γεννιούνται ο ένας από τον άλλο, και εξολοθρεύουν την ψυχή. Και κάνει (η θεία χάρη) καταγέλαστη στα πνευματικά του μάτια κάθε ενέδρα και παγίδα των δαιμόνων, και αποκαλύπτει πως εξαφανίζονται οι κακοί λογισμοί τους, και του δίνει σοφία και σύνεση, ώστε να καταλαβαίνει τι μέλλει να συμβεί. Ακόμη, ανατέλλει μέσα στην απλή καρδιά του ένα μυστικό φως, για να βλέπει τα πάντα, και τη δύναμη των λεπτών συλλογισμών, και του δείχνει φανερά τι έμελλε να πάθει, αν δεν εγνώριζε τις δαιμονικές πανουργίες. Και τότε γεννιέται μέσα του η βεβαιότητα ότι για κάθε πράγμα, μικρό και μεγάλο, πρέπει να ζητούμε στην προσευχή μας τη βοήθεια του Δημιουργού μας.

Και όταν η θεία χάρη στεριώσει το φρόνημά του, ώστε να εμπιστεύεται σε όλα, και ολοκληρωτικά, το Θεό, τότε αρχίζει να μπαίνει λίγο λίγο στους πειρασμούς. Και παραχωρεί ο Θεός να σταλούν σ' αυτόν πειρασμοί, όσους μπορεί να αντέξει και να αντιμετωπίσει. Και κατά τη διάρκεια αυτών των πειρασμών τον προσεγγίζει η θεία βοήθεια κατά τρόπον αισθητό, για να ενθαρρυνθεί στον αγώνα του. Κι αυτό γίνεται, μέχρι να γυμνασθεί, σιγά σιγά με τον καιρό, και αποκτήσει σοφία, και περιφρονήσει τους νοητούς εχθρούς με την πλήρη εμπιστοσύνη του στο Θεό. Χρειάζεται λοιπόν να αποκτήσει αυτή την πείρα, γιατί, αλλιώς, δεν μπορεί να αποκτήσει σοφία στους πνευματικούς πολέμους, και να γνωρίσει την πρόνοια και τη δύναμη του Θεού, και να στερεωθεί μυστικά στην πίστη του. (71 – 2).

Τα χαρίσματα του Θεού έρχονται μόνο στους απλούς και ταπεινούς, που αγαπούν τις θλίψεις

74. Όποιος, χωρίς να είναι ανάγκη, έχει την τόλμη και παρακαλεί το Θεό επιθυμώντας να γίνουν μέσω αυτού θαυμάσια πράγματα, που να δείχνουν τη δύναμη του Θεού, αυτόν τον πειράζει και τον περιγελά ο δαίμονας μέσα στο χώρο του νου του, γιατί δείχνει να καυχιέται, ενώ έχει αδύνατη συνείδηση. Τη βοήθεια του Θεού πρέπει να τη ζητούμε στις θλίψεις και στις στεναχώριες. Χωρίς ανάγκη να εκπειράζουμε το Θεό είναι κίνδυνος για μας. Όποιος επιθυμεί κάτι τέτοιο δεν είναι πραγματικά

δίκαιος και άνθρωπος του Θεού. Βέβαια, ο Κύριος έκαμε θαύματα και σημεία με πολλούς αγίους, αλλά όταν το θέληση ο ίδιος. Ενώ, αν εσύ το επιθυμείς και είναι δικό σου θέλημα, χωρίς δηλαδή να το επιβάλλει κάποια ανάγκη, πέφτεις από κει που είσαι προφυλαγμένος με την ταπείνωση και γλιστράς από τη γνώση της αλήθειας του Θεού. Διότι, εάν – κατ' οικονομίαν – εισακουσθεί ένα τέτοιο, παράλογο, αίτημα από το Θεό, βρίσκει αφορμή ο πονηρός απ' αυτό και βάζει τον αιτούντα σε μεγάλους μπελάδες. Οι αληθινοί αφοσιωμένοι στο Θεό, όχι μόνο δεν επιθυμούν τέτοια πράγματα, αλλά και όταν τους δοθούν από το Θεό, δε θέλουν να τα δεχθούν γνωρίζοντας τους κινδύνους της υψηλοφροσύνης. Και δεν τα θέλουν όχι μόνο για να μη φαίνονται στους ανθρώπους ότι είναι σπουδαίοι, αλλά και για να αποφύγουν την κρυφή έπαρση της καρδιάς.

Για παράδειγμα σας αναφέρω έναν από τους αγίους πατέρες, ο οποίος λόγω της καθαρής καρδιάς του, έλαβε από το άγιο Πνεύμα το χάρισμα να γνωρίζει από πιο μπροστά ποιοι έρχονται σ' αυτόν. Αυτός ο γέροντας λοιπόν, ζήτησε από το Θεό, αφού προηγουμένως παρακάλεσε να προσευχηθούν και άλλοι άγιοι αδελφοί, να του πάρει το χάρισμα. Εάν, ωστόσο, κάποιοι άνθρωποι του Θεού δέχθηκαν χαρίσματα, τα δέχθηκαν είτε γιατί η ανάγκη το επέβαλε, είτε γιατί ήταν απλοί και ταπεινοί, αλλά σε καμιά περίπτωση, έτσι, τυχαία!

Οι δίκαιοι και αληθινοί άνθρωποι τούτο πάντα έχουν στο νου τους: ότι δεν είναι άξιοι του Θεού. Και με τούτο δοκιμάζονται και αποδεικνύονται αληθινά παιδιά του Θεού, με το ότι δηλαδή θεωρούν τον εαυτό τους ταλαίπωρο αμαρτωλό και ανάξιο της φροντίδας και της πρόνοιας του Θεού. Και αυτό το αίσθημά τους το εξομολογούνται και μέσα στην καρδιά τους, αλλά και μπροστά σε άλλους, με ταπείνωση βέβαια. Και αυτό γίνεται από τη σοφία που τους χαρίζει το άγιο Πνεύμα, για να μην παύσουν να φροντίζουν για την πνευματική τους πρόοδο, και για να εργάζονται την αρετή ενόσω ζούνε. Την ανάπαυσή τους από τους κόπους και από τις θλίψεις, ο Θεός τη φύλαξε για το μέλλοντα αιώνα. Και όσοι έγιναν ναός του Κυρίου, δεν επιθυμούν να ζουν τώρα εν αναπαύσει, και να απαλλαγούν από τις θλίψεις, αν και κατά καιρούς τους δίνεται κάποια παρηγοριά, με τρόπο μυστικό, για τους πνευματικούς κόπους τους (157 – 8).

75. Εμείς, άγιε αδελφέ, ας εργασθούμε με την καρδιά μας τα έργα της μετάνοιας και της καθαρής πολιτείας, που ευαρεστεί το Θεό, και τότε, τα χαρίσματα του Κυρίου, όπως η υγεία, η απάθεια, η θεωρία, έρχονται από μόνα τους, χωρίς να τα ζητούμε, εάν φυσικά η καρδιά μας γίνει καθαρή και αμόλυντη. Όμως τα υψηλά χαρίσματα του Θεού να μην τα ζητούμε και περιμένουμε πότε θα μας έρθουν, γιατί κάτι τέτοιο δεν το εγκρίνει η

Εκκλησία του Θεού. Και όσοι έλαβαν χαρίσματα με τέτοιο τρόπο, απέκτησαν υπερηφάνεια και εξέπεσαν από τη χάρη του Θεού. Να φέρεται κανείς με τέτοιο τρόπο δεν είναι σημείο ότι αγαπά το Θεό, αλλά αρρώστια ψυχής. Και πως μπορούμε εμείς να ζητήσουμε τα υψηλά χαρίσματα του Θεού, τη στιγμή που ο θείος απόστολος Παύλος καυχιέται για τις θλίψεις του, και θεωρεί την κοινωνία του στα παθήματα του Χριστού ότι είναι τα μεγάλα δώρα του Θεού; (379).

Η θεία Χάρη είναι καρπός της πίστης ή της εργασίας των εντολών, ή και των δύο

76. Για δύο λόγους δίνεται το χάρισμα της αποκάλυψης και της βίωσης της καινής του Θεού. Άλλοτε δίνεται από τη χάρη του Θεού για τη θερμότητα της πίστης μας, και άλλοτε έρχεται ως καρπός της εργασίας των εντολών και της καθαρότητας της καρδιάς. Στην πρώτη περίπτωση είναι οι μακάριοι Απόστολοι, οι οποίοι αξιώθηκαν να δουν την αποκάλυψη του Θεού, όχι γιατί καθάρισαν το νου τους με την εργασία των εντολών, αλλά γιατί είχαν θερμή πίστη. Διότι πίστεψαν στο Χριστό με απλότητα και τον ακολούθησαν χωρίς δισταγμό, με φλογερή καρδιά. Και όταν τελείωσε ο Χριστός το προσκυνητό έργο της θείας οικονομίας του, έστειλε σ' αυτούς το Παράκλητο Πνεύμα, και τότε τους καθάρισε, και έκαμε το νου τους τέλειο, και νέκρωσε πραγματικά μέσα τους τον παλιό άνθρωπο των παθών, και τους έδωσε με τη θεϊκή ενέργεια την αιώνια ζωή και τους μετέβαλε σε καινό άνθρωπο του Πνεύματος, και αυτοί δέχθηκαν με τρόπο αισθητό και τα δύο, τη νέκρωση και τη ζωοποίηση. Με όμοιο τρόπο και ο μακάριος Παύλος ανακαινίσθηκε μυστικά και, έτσι, δέχθηκε την αποκάλυψη των μυστηρίων του Θεού. Όμως δεν είχε επαναπαυθεί σ' αυτό. Δέχθηκε βέβαια εν ενεργεία τη χάρη και τη δωρεά της αποκάλυψης του Θεού, αλλά σ' όλη του τη ζωή βάδιζε τον τραχύ αποστολικό δρόμο της θυσίας, για να ανταποκριθεί κατά το δυνατό στη χάρη που αξιώθηκε, από τότε που συνομίλησε μαζί του ο Κύριος σαν να' ταν οικείος του και τον έστειλε στη Δαμασκό. (389 – 90).

Οι διάφορες τάξεις χαρισμάτων στο μέλλοντα αιώνα

77. Ο Σωτήρας και Κύριός μας, όταν μιλούσε για «πολλές μονές», εννοούσε τα διάφορα πνευματικά επίπεδα των ανθρώπων που ζουν στο

χώρο της ανάπαυσης του Θεού, δηλ. τις διακρίσεις και τις διαφορές των πνευματικών χαρισμάτων, στα οποία εντρυφούν ανάλογα με την πνευματική τους κατάσταση. Γιατί ο Κύριος δεν εννοούσε, λέγοντας «πολλές μονές», διάφορους τόπους, αλλά διάφορες τάξεις χαρισμάτων. Όπως γίνεται με τον αισθητό Ήλιο, που ο καθένας μας τον χαίρεται και τον απολαμβάνει ανάλογα με την καθαρότητα και τη δύναμη των οφθαλμών του. Προσέξτε τί γίνεται με το λυχνάρι μέσα σ' ένα σπίτι. Ενώ το λυχνάρι είναι ένα, το φως του, χωρίς να μοιράζεται σε δυνατό και αδύνατο, δεν έχει σε όλα τα σημεία την ίδια δύναμη. Έτσι και στο μέλλοντα αιώνα, όλοι οι δίκαιοι κατοικούν στον ίδιο και αδιαίρετο χώρο, και ο καθένας, ανάλογα με την πνευματική του κατάσταση, φωτίζεται από τον ένα νοητό Ήλιο, το Χριστό, και απολαμβάνει την ευφροσύνη, ενώ ζει με τους άλλους στον ίδιο αέρα, στον ίδιο τόπο, στο ίδιο κάθισμα, και βλέπει τα ίδια πράγματα και σχήματα. Και δε σκέφτεται την οπτική δύναμη του πλαϊνού του, ούτε του ανώτερου, ούτε του κατώτερου. Γιατί βλέποντας την ανώτερη χάρη του διπλανού του, συνειδητοποιεί το δικό του υστέρημα, και αυτό τον κάνει να λυπάται και να αδημονεί. Αυτό όμως δεν μπορεί να γίνει εκεί, όπου δεν υπάρχει ούτε λύπη ούτε στεναγμός. Εκεί ο καθένας ευφραίνεται μέσα στην ψυχή του ανάλογα με τη χάρη της πνευματικής του κατάστασης. Ωστόσο, η θεωρία των μυστηρίων του Θεού είναι μία, και η χαρά που νιώθουν όλοι είναι ίδια, γιατί λείπει η σύγκριση. Άλλη κατάσταση, εκτός από τις δύο αυτές, δεν υπάρχει ανάμεσά τους. Η μία είναι η βασιλεία των ουρανών, και η άλλη η κόλαση. (224 – 5).

Οι πειρασμοί είναι «φύλακες» των χαρισμάτων του Θεού

78. Τα φυσικά ελαττώματα, όπως η αδυναμία, η μικροψυχία, η αφυΐα, η αμορφία, σε κείνους που φυλάγουν τον εαυτό τους από τους πειρασμούς, γίνονται φύλακες της αρετής. Αν δεχθείς ένα χάρισμα χωρίς πειρασμό, θα σε οδηγήσει στην απώλεια. Αν εργάζεσαι το καλό ενώπιον του Θεού και σου δώσει ένα χάρισμα, παρακάλεσέ τον με την καρδιά σου, να σου δώσει φωτισμό τι να κάνεις για να ταπεινωθείς, ή να σου δώσει φύλακα να σε προστατεύει από την έπαρση, ή να σου το πάρει, για να μη γίνει πρόξενος απωλείας σου. Γιατί όλοι δεν μπορούν να φυλάξουν τον πλούτο του Θεού χωρίς να βλαφτούν οι ίδιοι. (161).

ΚΑΘΑΡΟΤΗΤΑ

Καθαρή ψυχή – καθαρός λόγος

79. Όποιος έχει καθαρή ψυχή και αγνή διαγωγή, πάντοτε με σύνεση και προσοχή λαλεί τους λόγους του αγίου Πνεύματος, και συζητά κατά τα μέτρα της πίστης του για τα θεία και για τα δικά του ζητήματα. Αυτός όμως που έχει τσακισμένη την καρδιά του από τα πάθη, έχει και τη γλώσσα του κινούμενη απ' αυτά. Και όταν μιλάει για πνευματικά θέματα, μιλάει με εμπάθεια και εγωισμό, για να υπερισχύσει στη συζήτηση. Έναν τέτοιο άνθρωπο ο σοφός τον καταλαβαίνει και μόνο που τον συναντά, και ο καθαρός τον οσφραίνεται από τη δυσοσμία του. (179 – 80).

Άλλη είναι η καθαρότητα του νου και άλλη της καρδιάς

80. Άλλη είναι η καθαρότητα του νου και άλλη της καρδιάς. Ο νους είναι μία από τις αισθήσεις της ψυχής, ενώ η καρδιά περιέχει και εξουσιάζει τις εσωτερικές αισθήσεις. Η καρδιά είναι η ρίζα. Και αν η ρίζα είναι αγία, τότε και τα κλαδιά είναι άγια. Με άλλα λόγια, αν η καρδιά καθαρισθεί από το κακό, είναι φανερό ότι είναι καθαρές και όλες οι εσωτερικές αισθήσεις. Ο νους, πάλι, αν ασχοληθεί επιμελώς με την ανάγνωση των θείων Γραφών, ή και μοχθήσει κάπως στις νηστείες, στις αγρυπνίες και στη ησυχία, θα λησμονήσει μεν την προτέρα του διαγωγή και θα γίνει καθαρός, εφόσον παύσει να κάνει παρέα με αισχρούς λογισμούς. Όμως η καθαρότητα του αυτή δε θα' ναι μόνιμη. Γιατί, όπως γρήγορα καθαρίζεται, έτσι και γρήγορα μολύνεται. Η καρδιά όμως δεν είναι έτσι. Γιατί αυτή καθαρίζεται με πολλές θλίψεις και στερήσεις, και με τη διακοπή της επαφής με τις αμαρτωλές ενέργειες των κοσμικών, και με την απονέκρωση του κοσμικού φρονήματος. Και άμα η καρδιά γίνει καθαρή, δε μολύνεται εύκολα η καθαρότητά της από τα μικρά κακά συναπαντήματα, ούτε φοβάται από τους μεγάλους και φανερούς και φοβερούς πολέμους με το διάβολο. Κι αυτό συμβαίνει, επειδή απέκτησε, έτσι να πούμε, δυνατό στομάχι, που μπορεί πολύ γρήγορα να χωνέψει κάθε τροφή, που δεν μπορούν να χωνέψουν οι άρρωστοι. Ώστε, όταν αποκτάμε την καθαρότητα γρήγορα, δηλαδή σε λίγο χρόνο και με λίγο κόπο, γρήγορα και τη χάνουμε, και μολυνόμαστε πάλι. Ενώ η καθαρότητα, που αποκτήσαμε με πολλές θλίψεις και σε μακρό χρόνο, δε φοβάται από καμιά προσβολή, γιατί ο Θεός

τη δυναμώνει και τη στηρίζει. Ας είναι δοξασμένο το όνομά του εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν. (320).

Η πνευματική όραση της καθαρής ψυχής

81. Οι ψυχές των ανθρώπων, όσο είναι μολυσμένες από την αμαρτία, και σκοτεινές από τα πάθη, δεν μπορούν να δουν ούτε η μία την άλλη, ούτε τον εαυτό τους. Εάν όμως μετανοήσουν και γίνουν καθαρές και γίνουν όπως πλάσθηκαν από το Θεό κατά τη δημιουργία του κόσμου, τότε βλέπουν από μακριά και πολύ καθαρά τις τρεις τάξεις που αμέσως τώρα αναφέρω: δηλαδή την τάξη των δαιμόνων, που είναι κατώτερή τους, την ανώτερη, των αγγέλων, και την ανθρώπινη, αφού οι ψυχές βλέπουν η μια την άλλη. Και μη νομίσεις ότι αλλοιώνονται οι ψυχές, και ότι παίρνουν σωματική μορφή, και τότε μόνο μπορούν και βλέπουν είτε τους αγγέλους, είτε τους δαίμονες, είτε η μια την άλλη, αλλά βλέπουν με την εξαγνισμένη φυσική τους ιδιότητα και σύμφωνα με τον πνευματικό νόμο του Θεού. Εσύ μπορεί να πεις ότι είναι αδύνατο οι ψυχές να δουν δαίμονα ή άγγελο, εάν πρώτα δεν αλλοιωθούν και δεν πάρουν άλλη μορφή. Σ' αυτή την περίπτωση όμως, δε θα βλέπει η ψυχή, αλλά το σώμα. Και αν είναι έτσι, για ποιό λόγο ναν καθαρισθεί η ψυχή από τα πάθη και τις αμαρτίες; Βέβαια, και σ' αυτούς που έχουν ακάθαρτη ψυχή παρουσιάζονται κάποτε οι δαίμονες ή και οι άγγελοι, αλλά τους βλέπουν τότε με τους σωματικούς οφθαλμούς, όταν φυσικά είναι ανάγκη να τους δούνε, όντας ακάθαρτοι. Όμως η ψυχή που έγινε καθαρή, βλέπει με τρόπο πνευματικό, με το διορατικό και νοερό οφθαλμό της εξαγνισμένης φύσης της. Και ότι οι ψυχές βλέπουν η μια την άλλη, όντας μέσα στο σώμα τους μην απορήσεις. Διότι θα σου φέρω μια αναμφισβήτητη απόδειξη παρουσιάζοντάς σου έναν αξιόπιστο μάρτυρα, το μακάριο Μέγα Αθανάσιο. Αυτός λοιπόν είπε στο βιβλίο που έγραψε για το Μέγα Αντώνιο, ότι κάποτε ο Μέγας Αντώνιος, ενώ προσευχόταν, είδε την ψυχή ενός ανθρώπου, που ανέβαινε στους ουρανούς με μεγάλη τιμή, και εμακάρισε αυτόν που αξιώθηκε να έχει τέτοια δόξα. Αυτή η ψυχή ήταν του μακάριου Αμμούν από την έρημο της Νιτρίας. Το όρος εκείνο, στο οποίο ζούσε ο άγιος Αντώνιος απείχε από τη Νιτρία μια απόσταση δεκατριών ημερών. Από το παράδειγμα αυτό έχει αποδειχθεί ότι, κι αν ακόμη βρίσκονται σε απόσταση αναμεταξύ τους οι τρεις πνευματικές τάξεις που αναφέραμε, όμως οι πνευματικές τους φύσεις βλέπουν η μια την άλλη. Με όμοιο τρόπο, λοιπόν, και οι ψυχές, όταν γίνουν καθαρές, δε βλέπουν με τα σωματικά μάτια, αλλά με τα πνευματικά. Διότι με τη σωματική όραση βλέπουμε αυτά που είναι

φανερά και κοντά μας. Αυτά που είναι μακριά και δε φαίνονται χρειάζονται την πνευματική όραση. (265).

Το φως της αγίας Τριάδας λάμπει στην καθαρή ψυχή

82. Όπως στην ησυχία και στη γαλήνη της αισθητής θάλασσας κινείται και κολυμβά το δελφίνι, έτσι στον από θυμό και οργή ήσυχη και γαλήνια θάλασσα της καρδιάς κινούνται πάντοτε τα μυστήρια και οι θείες αποκαλύψεις, πράγμα που κάνει την καρδιά να ευφραίνεται.

Όποιος θέλει να δει τον Κύριο μέσα του, κάνει σχέδια πως να καθαρίσει την καρδιά του με την αδιάλειπτη μνήμη του Θεού. Και έτσι, με τους φωτεινούς οφθαλμούς της διάνοιάς του θα βλέπει πάντοτε τον Κύριο. Ό,τι συμβαίνει στο ψάρι που βγαίνει από τη θάλασσα, το ίδιο συμβαίνει και στο νου, που φεύγει από τη μνήμη του Θεού και περιπλανιέται στις ενθυμήσεις του κόσμου. Όσο ο άνθρωπος απομακρύνεται από την επικοινωνία με τους ανθρώπους, τόσο ο Θεός τον αξιώνει να έχει με την προσευχή και με το νου του παρρησία ενώπιόν του. Και όσο ξεκόβει από την παρηγοριά που δίνει αυτός ο κόσμος, τόσο και αξιώνεται να χαίρεται τη χαρά του Θεού εν Πνεύματι αγίω.

Ο τόπος της νοητής χαράς του Θεού είναι η ψυχή του καθαρού. Και ο ήλιος που λάμπει μέσα του είναι το φως της αγίας Τριάδας. Και ο αέρας που αναπνέουν οι λογισμοί που ενοικούν μέσα του, είναι το παράκλητο και πανάγιο Πνεύμα, συγκάθεδροι δε αυτού είναι οι άγιοι και ασώματοι Άγγελοι. Και η ζωή και η χαρά και η ευφροσύνη των αγίων Αγγέλων είναι ο ίδιος ο Χριστός, το αληθινό φως, που γεννήθηκε από το φως του Θεού. Ο καθαρός άνθρωπος συνεχώς ευφραίνεται με τις θεϊκές εμπειρίες της ψυχής του, και θαυμάζει το κάλλος της, που είναι λαμπερό εκατό φορές περισσότερο από τον ήλιο. Αυτή η ψυχή του καθαρού είναι η νέα Ιεαρουσαλή, και η βασιλεία του Θεού, που είναι κρυμμένη μέσα μας κατά το λόγο του Κυρίου. Αυτή η καθαρότητα είναι η νεφέλη της δόξας του Θεού, στην οποία θα εισέλθουν μόνο όσοι έχουν καθαρή καρδιά, για να δουν το πρόσωπο του Κυρίου, και θα φωτισθεί ο νους μας με την ακτίνα του θείου φωτός. (177 – 8).

Η διατήρηση της ψυχικής καθαρότητας

83. Ένας ευφυής και πολύ σοφός γέροντας μου είπε: Με άνθρωπο που αγαπάει τη φιλονικία και θέλει σώνει και καλά να επιβάλει τη γνώμη του, που έχει πονηρή σκέψη και είναι αδιάντροπος στις αισθήσεις του, όπως

στην όραση και στην ακοή, (με τέτοιον άνθρωπο) να μην έχεις καμιά δοσοληψία, για να μη χάσεις την ψυχική σου καθαρότητα, που απέκτησες με πολύ κόπο, και για να μη γεμίσεις την καρδιά σου με σκοτάδι και ταραχή (297).

ΛΟΓΙΣΜΟΙ

Οι αιτίες των λογισμών

84. Η κίνηση των λογισμών στον άνθρωπο σε τέσσερις αιτίες οφείλεται. Πρώτη αιτία είναι το φυσικό θέλημα του σώματος (της σαρκός). Δεύτερη είναι η φαντασία που προκαλούν τα αισθητά πράγματα του κόσμου, που ακούμε και βλέπουμε. Τρίτη είναι οι εμπειρίες που είχαμε στην ζωή μας και τα παραστρατήματα της ψυχής, που τριγυρίζουν στο νου μας, και Τέταρτη, οι προσβολές των δαιμόνων, που εκμεταλλεύονται τις παραπάνω τρεις αιτίες και μας πολεμούν να μας ρίξουν σε όλα τα πάθη. Γι’ αυτό ο άνθρωπος, μέχρι να πεθάνει, δεν μπορεί να είναι χωρίς πειρασμούς και χωρίς πόλεμο. Σκέψου τώρα και κρίνε: Προτού να φύγει ο άνθρωπος απ’ αυτή τη ζωή, είναι ενδεχόμενο να καταργηθεί μία από τις τέσσερις αυτές αιτίες; και ακόμη: Είναι δυνατό, το σώμα μας να μην αναγκασθεί να επιθυμήσει κάποιο από τα κοσμικά πράγματα; Εάν λοιπόν είναι παράλογο να σκεφθούμε κάτι τέτοιο για το σώμα μας, μια και η ανθρώπινη φύση έχει ανάγκη από τα πράγματα του κόσμου, είναι επόμενο ότι τα πάθη παίρνουν αφορμές και δουλεύουν σε κάθε ζωντανό άνθρωπο, είτε το θέλει είτε δεν το θέλει. Γι’ αυτό είναι ανάγκη κάθε άνθρωπος να προφυλάγεται μήπως και πέσει όχι σε ένα μόνο πάθος, που τον πολιορκεί συνεχώς, ούτε σε δύο, αλλά και σε περισσότερα, επειδή φοράει αδύνατο σώμα. Όσοι νίκησαν τα πάθη με την άσκηση στις αρετές, αν και ενοχλούνται από τους λογισμούς και από τις προσβολές των τεσσάρων αιτιών που αναφέραμε, παραμένουν ανίκητοι. Κι αυτό, γιατί έχουν μέσα τους τη δύναμη του Θεού και αρπάζεται ο νους τους σε μνήμες άγιες και θεϊκές. (319).

Η μελέτη της θείας Γραφής εξαφανίζει τους κακούς λογισμούς

85. Τίποτε δεν είναι τόσο ισχυρό να αποβάλει τις εμπειρίες και τις μνήμες της παλιάς ακόλαστης ζωής, και να διώξει τις ενθυμήσεις που κινούνται και διεγείρονται μέσα στη σάρκα, και προκαλούν ταραχώδη σαρκική φλόγωση, όσο είναι το να βυθιστούμε ολόκληροι μέσα στον πόθο της μελέτης της θείας Γραφής, και να αναζητούμε να εννοήσουμε τα βαθιά νοήματά της. Όταν οι λογισμοί του ανθρώπου εμποτισθούν από την ηδονή της επίμονης μελέτης της σοφίας του Θεού στη θεία Γραφή, με τέτοια αφοσίωση, που να στίβει τους λόγους του Θεού, για να του φανερωθούν τα θεία νοήματά τους, ε, τότε, ο άνθρωπος αφήνει πίσω του το μάταιο κόσμο, λησμονεί ό,τι υπάρχει σ' αυτόν, και εξαλείφει από την ψυχή του όλες τις αμαρτωλές ενθυμήσεις της συσσωμάτωσης με τον κόσμο. Πολλές φορές μάλιστα, εξαφανίζει και τους συνήθεις λογισμούς, που έχουν σχέση με τις σωματικές μας ανάγκες και αναπαύουν τη φύση μας. Και τότε η ψυχή διαμένει σε έκσταση μέσα στα καινούργια συναπαντήματά της στη θάλασσα των μυστηρίων του Θεού.

Και πάλι, όταν ο νους μας κολυμπά στη θάλασσα των θείων Γραφών και δεν μπορεί να διεισδύσει στα βαθιά νοήματά τους, ώστε να κατανοήσει όλους τους θησαυρούς που είναι κρυμμένοι στα βαθιά νερά τους, μας είναι αρκετή και μόνο η με πόθο μελέτη του λόγου του Θεού, για να δέσουμε σφιχτά τους λογισμούς μας και να τους υποτάξουμε σε ένα μόνο, θαυμάσιο και άγιο λογισμό, για να μην είναι ελεύθεροι και τρέχουν κατά τα σαρκικά μας θελήματα, όπως είπε ένας θεοφόρος άγιος. (4).

Ποιος μοναχός έχει αναπαυμένο λογισμό

86. Ο μοναχός που εξολοκλήρου αφιέρωσε τον εαυτό του στο Θεό, ζει με αναπαυμένο το λογισμό του. Χωρίς την αρετή της ακτημοσύνης δεν μπορεί η ψυχή να ελευθερωθεί από την ταραχή των λογισμών, και έξω από την ησυχία των σωματικών αισθήσεων, δεν μπορεί να νιώσει την ειρήνη του νου. (23).

Πως να αποδιώκεις τους ύπουλους λογισμούς

87. Ο άνθρωπος δεν πρέπει να αντιλέγει στους λογισμούς που σπέρνει μέσα μας ύπουλα ο εχθρός, αλλά να τους αποδιώκει ικετεύοντας το Θεό να τον βοηθήσει. Αν κάνει αυτό, είναι σημάδι ότι ο νους του βρήκε τη

σοφία που δίνει η χάρη του Θεού, και ότι η αληθινή του φρόνηση τον ελευθέρωσε από πολλούς κόπους, που θα είχε με το διάβολο. Ακολουθώντας, λοιπόν, αυτό το σύντομο δρόμο αποφεύγει την πολλή περιπλανησή του στο μεγάλο και δύσκολο δρόμο. Διότι δεν έχουμε την δύναμη, σε κάθε περίσταση, να φέρουμε λογικές αντιρρήσεις στους ενάντιους λογισμούς, για να τους σταματήσουμε, αλλά πολλές φορές μας πληγώνουν και δεν μπορούμε να θεραπευθούμε, για πολύ καιρό. Οι δαίμονες έχουν πείρα έξι χιλιάδων χρόνων – από τότε δηλαδή που εξέπεσαν από την αγγελική τους τάξη – και συ τώρα προσπαθείς να φιλονικήσεις μαζί τους, ελπίζοντας ότι θα τους νικήσεις: Αντίθετα, αν πέσεις στα δίχτυα τους και αρχίσεις να τους αντιμιλάς, θα ετοιμασθούν να σε πληγώσουν σε τέτοιο βαθμό, που να μην αντέχει η μικρή σοφία και φρόνησή σου. Αλλά κι αν ακόμη καταφέρεις και τους νικήσεις – ας κάνουμε κι αυτή την υπόθεση – η βρόμα των λογισμών τους θα μολύνει το νου σου, και η δυσωδία τους θα μείνει για πολύ καιρό στην όσφρησή σου. Καλύτερα λοιπόν, με τον πρώτο τρόπο, δηλαδή καταφεύγοντας στο έλεος του Θεού, να ελευθερωθείς με δέος από όλα ταύτα, διότι άλλη βοήθεια σαν του Θεού δεν έχουμε. (144 – 145).

88. Όταν πέσει μέσα σου ο σπόρος κάποιου πονηρού λογισμού, που έχει σχέση με μακρινές εικόνες και πραγματικότητες, είτε με εμπειρίες σου από το παρελθόν, και συνεχώς παρουσιάζεται ο λογισμός αυτός στο νου σου, να ξέρεις ότι ο διάβολος σου έχει κρύψει παγίδα. Σ’ αυτή την περίπτωση κράτα τον εαυτό σου σε εγρήγορση και προσοχή. Αν πάλι είναι κάποιος λογισμός από τους δεξιούς και αγαθούς, να ξέρεις ότι ο Θεός θέλει να σου δώσει έναν καλύτερο τρόπο ζωής, και γι’ αυτό η κίνηση του λογισμού είναι ασυνήθης για σένα. Εάν όμως ο λογισμός που έρχεται είναι σκοτεινός και είσαι διστακτικός απέναντί του, γιατί δεν μπορείς να τον διακρίνεις καθαρά, αν δηλαδή είναι δικός σου, ή κλέφτης, ή βοηθός, ή σου στήνει καμιά ενέδρα μόλο που σου παρουσιάζεται με αγαθή μορφή, τότε να ετοιμασθείς να μην τον αντιμετωπίσεις με εκτενή και έμπονη προσευχή, νύχτα και μέρα, και με πολλή αγρυπνία. Αυτό τον αμφίβολο λογισμό μην τον αποδιώξεις, μήτε να συμφωνήσεις μαζί του, αλλά κάνε με ζήλο θερμή προσευχή, για να ξεκαθαρίσει το πράγμα. Και μη σταματήσεις να επικαλείσαι τον Κύριο, γιατί αυτός θα σου φανερώσει από πού είναι ο λογισμός. (148).

ΠΑΘΗ

Τα ονόματα των παθών

89. Όταν θέλουμε να ονομάσουμε όλα τα πάθη μαζί, τα λέμε «κόσμο». Και όταν θέλουμε να ξεχωρίσουμε και να δώσουμε στο καθένα το όνομά του, τα ονομάζουμε «πάθη». Και τα πάθη, καθώς διαδέχονται το ένα το άλλο, σχηματίζουν το δρόμο του κόσμου, και όπου τελειώνουν τα πάθη, εκεί παύει να υπάρχει ο δρόμος του κόσμου. Τα πάθη είναι τα εξής: Ο πόθος του πλούτου. Το να μαζεύει ο μοναχός γήινα και μη αναγκαία πράγματα. Η τρυφή του σώματος, από την οποία έρχεται το πορνικό πάθος. Ο πόθος της τιμής, από τον οποίο προκύπτει ο φθόνος. Ο πόθος της εξουσίας, η φιλαρχία. Ο στολισμός και η ανόητη επίδειξη. Η ανθρώπινη δόξα, που είναι αιτία της μνησικακίας. Ο φόβος ότι θα πάθει κάτι κακό το σώμα μας. Όπου πάψει η ενέργεια των παθών, εκεί πεθαίνει μαζί τους και ο κόσμος. Είπε κάποιος σοφός για τους αγίους, ότι όταν ζούσαν, ήταν ήδη πεθαμένοι. Διότι, ενώ ζούσαν με το σώμα τους, δε ζούσαν ζωή σαρκική. Και συ πρόσεξε να δεις ποια πάθη ζούνε μέσα σου, για να καταλάβεις πόσο ανήκεις στον κόσμο και για ποια πάθη είσαι δεμένος μαζί του και από ποια ελευθερώθηκες. Με δυο λόγια, κόσμος είναι η εμπαθής ζωή και το σαρκικό φρόνημα. Όποιος απαλλαγεί από τα πάθη του, έχει εξέλθει από τον κόσμο. (132).

Τα πάθη δε σβήνουν γρήγορα

90. Όταν η ζωή σου περάσει από την αρετή στην αμέλεια, τα πάθη θα σε ενοχλούν και δε θα βρίσκεις ειρήνη στην ψυχή σου. Αλλά μην απορήσεις γι' αυτό. Κοίταξε τι συμβαίνει με το έδαφος. Εάν οι ακτίνες του ήλιου πέσουν βαθιά μέσα στη γη, μετά από πολλή ώρα διατηρείται ακόμη η θερμότητά της. Το ίδιο και με τα φάρμακα και με το μύρο. Η οσμή των φαρμάκων και η ευωδία του μύρου, που διαχέεται στον αέρα, παραμένει πολλή ώρα, μέχρι να σκορπίσει και να εξαφανισθεί. Πόσο μάλλον το ίδιο συμβαίνει και με τα πάθη! Γιατί αυτά είναι σαν τα σκυλιά, που συνήθισαν να γλύφουν το αίμα των ζώων στο σφαγείο και, όταν δεν υπάρχει πια αίμα, συνεχίζουν να γαβγίζουν μπροστά στις εισόδους του σφαγείου, μέχρι να σβήσει η δύναμη της συνήθειάς τους. (48 – 9).

Δε θέλομε τα πάθη, αλλά... αγαπάμε τις αφορμές τους

91. Τι γλυκές που είναι οι αιτίες και οι αφορμές των παθών! Γιατί ο άνθρωπος μπορεί κάποτε να κόψει τα πάθη, οπότε, μακριά απ' αυτά, αισθάνεται γαλήνη και ευφροσύνη, όμως δεν μπορεί να αφήσει τις αιτίες. Γι' αυτό και, χωρίς να το θέλουμε, υφιστάμεθα πειρασμούς. Και ενώ λυπούμαστε για τα πάθη, που μας τυραννούν, μας αρέσει να είναι μέσα μας οι αφορμές! Τις αμαρτίες δεν τις θέλουμε, όμως τα αίτια και τις αφορμές τους τα δεχόμαστε με μεγάλη ευχαρίστηση. Γι' αυτό το λόγο οι αφορμές, που τις θέλουμε, μας σπρώχνουν να αμαρτήσουμε. Αυτός, λοιπόν, που αγαπά τις αφορμές των παθών, είναι, χωρίς να το θέλει, υποχείριος και υπόδουλος στα πάθη. (218).

Η κενοδοξία ανοίγει το δρόμο των παθών

92. Η κοσμική δόξα είναι σαν το βράχο στη θάλασσα, που τον σκεπάζουν τα νερά, και ο πλοίαρχος δεν το ξέρει, μέχρι να χτυπήσει η καρίνα του πλοίου και να βυθιστεί. Έτσι κάνει και η κενοδοξία στον άνθρωπο, που παραμένει κρυμμένη μέχρι να τον βυθίσει στα πάθη και να τον καταστρέψει. Είπαν γι' αυτήν οι άγιοι Πατέρες, ότι στην ψυχή που πέφτει στην κενοδοξία, ξαναγυρίζουν όλα τα πάθη, που νικήθηκαν με τη χάρη του Θεού, και αναχώρησαν. (288).

Πως εξουσιάζονται τα πάθη

93. Όποιος συγκρατεί τη γλώσσα του και δε μιλάει, σε όλους τους τρόπους του θα είναι ταπεινόφρων και, χωρίς να κοπιάσει, θα εξουσιάσει τα πάθη του. Τα πάθη εκριζώνονται, και εκδιώκονται με την αδιάλειπτη μελέτη του Θεού, και αυτή η μελέτη είναι το ξίφος που τα θανατώνει. (177).

94. Είναι καλύτερο να καταβάλλεις τα πάθη με καλούς λογισμούς, μνημονεύοντας τις αρετές, παρά με την αντίσταση. Διότι τα πάθη, όταν διεγερθούν και κινηθούν εναντίον σου για να σε πολεμήσουν, τότε εντυπώνουν στο νου σου διάφορα σχήματα και εικόνες, που προκαλούν στην αμαρτία.

Αυτός ο πόλεμος εναντίον του νου μας έχει πολύ μεγάλη δύναμη, καθώς ταράζει τις παλιές μνήμες και μας θορυβεί. Εάν όμως, πάνων στην επίθεσή

τους, τους υποσκάπτεις με αγαθούς λογισμούς, όπως είπαμε, τότε ούτε ίχνος παθών δε φαίνεται πια στο νου σου, μετά την αποδίωξή τους. (227).

95. Κανένας δεν μπορεί να νικήσει τα πάθη παρά με τις πρακτικές και αισθητές αρετές, ενώ το διασκορπισμό του νου μπορούμε να τον νικήσουμε μόνο με το να καταγινόμαστε με τα πνευματικά. Γιατί ο νους μας είναι ελαφρός και, αν δε δεσμευθεί με κάποιο πνευματικό λογισμό, δε θα πάψει να τριγυρίζει εδώ κι εκεί. Και άμα δεν κατορθώσουμε τις πρακτικές αρετές, δεν μπορούμε να φυλαχθούμε από τα πάθη. Γιατί, αν δε νικήσει κάποιος τους εχθρούς, δεν μπορεί να ειρηνεύσει. Και αν η ειρήνη δε βασιλεύει στην ψυχή μας, πως είναι δυνατό να βρούμε και να χαρούμε τα αγαθά της; Τα πάθη είναι ένα διάφραγμα, που δεν αφήνει να ενεργοποιηθούν οι κρυμμένες αρετές της ψυχής. Αν λοιπόν, δεν πέσουν πρώτα αυτά με τις φανερές αρετές, δε γίνονται αισθητές οι κρυμμένες αρετές της ψυχής. Και βέβαια, κανείς δεν μπορεί, ενώ είναι έξω από το τείχος, να συναναστραφεί με αυτούς που είναι μέσα. Και όπως δεν μπορείς να δεις τον Ήλιο μέσα στην ομίχλη, έτσι δεν μπορείς να αισθανθείς τη δύναμη της αρετής της ψυχής, ενόσω διαμένει γύρω της η ταραχή των παθών. (269).

96. Όπως ένας άνθρωπος, άμα πιει κρασί την ημέρα του πένθους, μεθάει και ξεχνάει κάθε λύπη και κάθε πόνο, έτσι και εκείνος που μεθάει από την αγάπη του Θεού σ’ αυτό τον κόσμο, που είναι το σπίτι του πένθους και του κλάματος, ξεχνάει όλους τους πόνους και τις λύπες του και γίνεται, από το μεθύσι, αναίσθητος σε όλα τα πάθη της αμαρτίας. Αν η καρδιά ενός ανθρώπου έχει στηριχθεί μόνο στην ελπίδα του Θεού, η ψυχή του γίνεται ελαφρά σαν το πουλί που πετάει, και συνεχώς ο νους του υψώνεται από τη γη και, καθώς μελετάει τα θεία, πετάει πάνω από τα ανθρώπινα, και απολαμβάνει και ευφραίνεται με τα αθάνατα μυστήρια του Υψίστου. Σ’ αυτόν ανήκει η δόξα και η δύναμη εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν. (280 -1).

97. Ο έμπορος που ταξιδεύει στη θάλασσα, φοβάται και τρέμει μήπως σηκωθεί τρικυμία και βυθισθεί η ελπίδα των κόπων του. Και ο μοναχός, όσο ζει σ’ αυτό τον κόσμο, κυριαρχείται από το φόβο, μήπως ξυπνήσει εναντίον του η τρικυμία των παθών, και χάσει όλους τους κόπους του, από τα νιάτα του ως τα γηρατειά του. Ο έμπορος έχει στραμμένο το βλέμμα του στη στεριά, και ο μοναχός στην ώρα του θανάτου.

Ο καπετάνιος βλέπει τα άστρα, όταν διαπλέει τη θάλασσα, και κατευθύνει το καράβι ανάλογα με τη θέση των άστρων, μέχρι να φθάσει στο λιμάνι. Έτσι και ο μοναχός. Έχει μπροστά στα μάτια της ψυχής του την ευχή, διότι

με αυτήν διορθώνει την πορεία του, και κατευθύνεται ίσια στο λιμάνι που προσεύχεται να φθάσει. (286).

Επίμονο ξερίζωμα των αγκαθιών

98. Είναι για μας επιτακτική ανάγκη να ξεριζώσουμε από τη φύση μας τα αγκάθια των παθών, όσο ζούμε σ' αυτή τη γη. Με το επίμονο ξερίζωμα στο χωράφι της ψυχής μας, εξαφανίζονται τα αγκάθια. Γιατί δεν έχει καθαρισθεί ακόμη εξολοκλήρου. Εάν, λοιπόν, με την προσωρινή μας ραθυμία, ή με τη μικρή μας αμέλεια, βρίσκουν καιρό και αυξάνουν τα αγκάθια των παθών, και καλύπτουν και πιέζουν την καρδιά, και αποπνίγουν τον καλό σπόρο της, και κάνουν τον κόπο μας να πάει χαμένος, συμπεραίνουμε ότι πρέπει να την καθαρίζουμε κάθε μέρα που περνάει. Γιατί, άμα σταματήσουμε, τα αγκάθια πληθαίνουν πολύ. Ας καθαρισθούμε, λοιπόν, απ' αυτά με τη χάρη του ομοουσίου και μονογενούς Υιού του Θεού, στον οποίο ανήκει η δόξα, μαζί με τον άναρχο Πατέρα και το ζωοποιό Πνεύμα, εις τους αιώνας. (293 – 4).

Τα πάθη διορθώνονται με σωματικούς κόπους στην ησυχία

99. Να ξέρεις, αδελφέ μου, ότι τα κρυμμένα πάθη στην ψυχή μας δε διορθώνονται μόνο με τους σωματικούς κόπους μας, ούτε πάλι οι σωματικοί κόποι από μόνοι τους εμποδίζουν τους κακούς λογισμούς που διεγείρονται πάντοτε από τις αισθήσεις μας. Οι κόποι, βέβαια, φυλάγουν τον άνθρωποι από τις πονηρές επιθυμίες, για να μην τον νικήσουν, και από τη δαιμονική πλάνη, όμως δεν μπορούν από μόνοι τους να δώσουν στην ψυχή την ειρήνη και τη γαλήνη. Γιατί τα έργα του Θεού και οι κόποι μας τότε μόνο παρέχουν στην ψυχή την απάθεια, και νεκρώνουν τα γήινα μέλη μας, και μας χαρίζουν την ανάπαυση των λογισμών, όταν γίνονται στην ησυχία, οπότε οι σωματικές μας αισθήσεις αναπαύονται από την εξωτερική ταραχή και μπορούμε να αφοσιωθούμε, για κάποιο διάστημα, στην εργασία που μας οδηγεί στη σοφία του Θεού. Γιατί, μέχρι να στερηθεί ο μοναχός τις συναντήσεις των διαφόρων ανθρώπων, και να συμμαζέψει τους σκόρπιους λογισμούς του, και να συγκεντρωθεί στον εαυτό του, δε θα μπορέσει να γνωρίσει το πάθος που τον κυβερνάει. Γιατί, όπως είπε ο άγιος Βασίλειος, η ησυχία είναι η αρχή της κάθαρσης της ψυχής. Όταν δηλαδή σταματήσουν οι ερεθισμοί και οι περισπασμοί από τον έξω κόσμο, τότε η διάνοιά μας επιστρέφει, και από κει που ήταν σκόρπια από τους περισπασμούς, βρίσκεται μόνη της και ηρεμεί, και ξυπνάει η καρδιά, για

να εξερευνήσει τα θαυμάσια του Θεού. Και αν δείξει καλή υπομονή σ' αυτή την εργασία της ησυχίας, αρχίζει ο μοναχός και οδεύει, ολίγον κατ' ολίγον, στην καθαρότητα της ψυχής. (336 – 7).

Τι είναι απάθεια

100. Απάθεια είναι όχι το να μην αισθάνεσαι τα πάθη, αλλά το να μην τα δέχεσαι και να μη συγκατατίθεσαι σ' αυτά. Από τις πολλές και διάφορες αρετές, τις φανερές και τις κρυφές, που αποκτούν οι αγωνιστές, εξασθενούν μέσα τους τα πάθη και δεν έχουν τη δύναμη να κινηθούν κατά της ψυχής. Έτσι, και ο νους δε χρειάζεται πάντοτε να προσέχει τις κινήσεις τους, διότι κάθε ώρα και στιγμή, νύχτα και μέρα, είναι γεμάτος από καλούς λογισμούς, αφού μελετά τα θεία νοήματα και, κατά κάποιον τρόπο, συνομιλεί με αυτά. Όταν, λοιπόν, αρχίσουν τα πάθη να κινούνται μέσα στους αγωνιστές, ξαφνικά αρπάζεται ο νους από αυτά τα θεία νοήματα, που τα αισθάνεται πολύ κοντά του, και έτσι, τα πάθη μένουν ανενέργητα, όπως είπε ο μακάριος Μάρκος ο ασκητής. (310).

Η ψυχή από τη φύση της είναι απαθής

101. Λοιπόν, τα πάθη είναι προσθήκη στον άνθρωπο, και η αιτία για την ύπαρξή τους είναι ότι τα δέχεται η ψυχή διότι η ψυχή δημιουργήθηκε από το Θεό απαθής, χωρίς κανένα πάθος. Και όταν ακούσεις να ονομάζονται στην αγία Γραφή πάθη ψυχικά και σωματικά, να γνωρίζεις ότι ονομάζονται έτσι ως προς τις αιτίες τους, ότι δηλαδή η ψυχή και το σώμα είναι η αιτία των παθών, επειδή τα δέχονται. Η ψυχή λοιπόν, από τη φύση της είναι απαθής. Βέβαια, οι μη χριστιανοί φιλόσοφοι αυτό δεν το παραδέχονται, και όσοι άλλοι τους ακούν και τους ακολουθούν. Αλλά εμείς οι ορθόδοξοι έτσι πιστεύουμε, ότι ο Θεός τον «κατ' εικόνα», άνθρωπο τον έπλασε απαθή. Και όταν λέω «κατ' εικόνα», δεν αναφέρομαι στο σώμα, αλλά στην ψυχή, που είναι αόρατη, όπως ο Θεός.

Αν ήταν κάποτε η φύση της ψυχής φωτεινή και καθαρή, διότι φωτιζόταν από το μακάριο φως του Θεού, ομοίως και όταν επανέλθει στην αρχαία εκείνη κατάσταση, γίνεται πάλι φωτεινή και απαθής. Επομένως, όταν η ψυχή κινείται με εμπάθεια, βρίσκεται έξω από τη φυσική της κατάσταση, όπως μας βεβαιώνουν όσοι ζουν στην Εκκλησία και τρέφονται από την αγία της παράδοση. (314 – 5).

102. Εάν λοιπόν η αρετή είναι φυσική υγεία της ψυχής, συμπεραίνουμε ότι τα πάθη είναι αρρώστια της ψυχής, γιατί ήρθαν σ' αυτήν αργότερα, μετά τη δημιουργία της, και την έβγαλαν από τη φυσική της υγιή κατάσταση. Είναι φανερό, λοιπόν, ότι η υγεία υπήρχε στη φύση της ψυχής πριν από την αρρώστια. Και αν αυτά είναι αληθινά, όπως και είναι, λοιπόν η αρετή είναι φυσική κατάσταση της ψυχής, ενώ τα πάθη την πρόσβαλαν απ' έξω και δεν ανήκουν στη φύση της. (317).

103. Εάν τα πάθη ήταν φυσικό ιδίωμα της ψυχής, για πιο λόγο να βλαφτεί απ' αυτά; Διότι όσα είναι της φύσεως, δεν μπορούν να βλάψουν τη φύση τους (318).

ΠΕΙΡΑΣΜΟΙ – ΘΛΙΨΗ –ΠΟΝΟΣ – ΥΠΟΜΟΝΗ

Με την ταπείνωση περιορίζουμε τους πειρασμούς των θλίψεων

104. Ας θυμηθούμε τους ενόχους που παραδίδονται στα χέρια των δικαστών, για να τιμωρηθούν για τα κακά τους έργα. Αυτοί, όταν αρχίσουν να τους βασανίζουν, άμα ταπεινώσουν τον εαυτό τους και, χωρίς καθυστέρηση, ομολογήσουν την αδικία τους, τιμωρούνται λιγότερο και με λίγους πόνους γλιτώνουν. Εάν όμως είναι άκαμπτοι και δεν ομολογούν, τα βασανιστήριά τους πληθαίνουν και στο τέλος, ύστερα από πολλά βάσανα που τραβούν και αφού τα πλευρά τους καταπληγωθούν, αναγκάζονται και, χωρίς να το θέλουν, ομολογούν, αλλά δεν ωφελούνται καθόλου, γιατί τράβηξαν όλο τον πόνο. Έτσι λοιπόν συμβαίνει και με μας. Διότι και εμείς για τα ανόητα αμαρτηματά μας παραδινόμαστε, για να ελεηθούμε, στα χέρια του δίκαιου κριτή όλων των ανθρώπων και δεχόμαστε τα χτυπήματα των θλίψεων, μέχρι να ομολογήσουμε, οπότε μαλακώνει η τιμωρία. Εάν λοιπόν, την ώρα που έρχεται κατεπάνω μας το ραβδί του δικαστή, ταπεινωθούμε και θυμηθούμε τα αδικήματά μας και ομολογήσουμε ενώπιον του δικαστή, με λίγους πειρασμούς και θλίψεις γρήγορα γλιτώνουμε. Όμως, πάνω στο μαστίγωμα, μπορεί να μας πιάσει το πείσμα, οπότε δεν ομολογούμε ότι εμείς φταίμε και ότι αξίζουμε να πάθουμε ακόμη περισσότερα, αλλά ρίχνουμε το φταίξιμο για τα δικά μας

αμαρτήματα στους ανθρώπους, ή ακόμη και στους δαίμονες και, καμιά φορά, και στη δικαιοσύνη του Θεού και, έτσι, βγάζουμε αθώο τον εαυτό μας για τις ανομίες μας.

Και πεισματώνουμε και δεν μετανοούμε, ενώ γνωρίζουμε ότι ο Θεός ξέρει καλύτερα ποιο είναι το συμφέρον μας, και ότι η δικαιοσύνη του απλώνεται σ' ολόκληρο τον κόσμο και ότι χωρίς να δώσει εντολή ο Θεός δεν τιμωρείται κανένας άνθρωπος. Εάν λοιπόν αντιμετωπίζουμε με τέτοιο πείσμα τις θλίψεις μας, ό,τι έρχεται στο κεφάλι μας μας φέρνει ασταμάτητη λύπη, και οι θλίψεις μας γίνονται οδυνηρές, και διαδέχονται η μια την άλλη, μέχρι να αποκτήσουμε αληθινή αυτογνωσία και να ταπεινωθούμε και να καταλάβουμε καλά ότι ανομήσαμε. Έτσι όμως, αν εμείς επιμένουμε και αναγκασθούμε στο τέλος να ομολογήσουμε, η ομολογία μας αυτή δε μας ωφελεί ως προς τους πόνους, αφού ήδη έχουμε υποφέρει όλες τις θλίψεις και τους πειρασμούς και έχουμε στερηθεί την παρηγοριά που φέρνει η μετάνοια. (279 – 80).

Οι ακούσιες θλίψεις οικονομούνται από τη φιλανθρωπία του Θεού

105. Εάν κάποιος με την θέλησή του στερηθεί τα αγαθά του κόσμου, όσο τα στερείται, τόσο το έλεος του Θεού τον ακολουθεί, και τον βαστάζει και τον συντηρεί η φιλανθρωπία του Θεού.

Όσοι όμως έχουν αδύνατη θέληση και, γι' αυτό, δεν μπορούν ν' αποκτήσουν την αιώνια ζωή, καθοδηγεί ο Θεός τις ψυχές τους με ακούσιες θλίψεις στην αρετή. Γιατί και εκείνος ο φτωχός Λάζαρος δε στερούνταν με τη θέλησή του τα αγαθά τούτου του κόσμου, αλλά και το σώμα του είχε πληγές, και έτσι δύο πικρά παθήματα είχε (τη στέρηση των αγαθών και τις πληγές), που το ένα ήταν χειρότερο από το άλλο. Όμως στο τέλος τιμήθηκε στους κόλπους του Αβραάμ. Ο Θεός είναι πολύ κοντά στη λυπημένη καρδιά του ανθρώπου, που με θλίψη φωνάζει προς αυτόν. Και μπορεί να στερήσει τον άνθρωπο στα σωματικά αγαθά, ή με άλλον τρόπο να τον στεναχωρήσει. Όλα αυτά όμως τα κάνει, μέχρι να μάθουμε την υπομονή. Σαν το γιατρό που χειρουργεί έναν βαριά ασθενή, για να τον κάνει υγιή. Ωστόσο, στην ψυχή του θλιβομένου ο Κύριος δείχνει μεγάλη φιλανθρωπία, ανάλογη με τη σκληρότητα των πόνων που τη στεναχωρούν. (105 – 6).

Στις θλίψεις να εμπιστευόμαστε στην σοφία και στη δύναμη του Θεού

106. Ούτε οι δαίμονες, ούτε τα θηρία που βλάπτουν τους ανθρώπους, ούτε οι κακοί άνθρωποι μπορούν να εκπληρώσουν το θέλημά τους, ώστε να αφανίσουν και να καταστρέψουν τους άλλους, αν δεν το επιτρέψει ο Θεός, που κυβερνά τον κόσμο, και αν δεν ορίσει μέχρι ποιο σημείο μπορούν να βλάψουν. Γιατί ο Θεός δεν επιτρέπει να ενεργούν με απεριόριστη ελευθερία. Γιατί αν γινόταν αυτό, δε θα μπορούσε να επιβιώσει κανένα ζωντανό πλάσμα. Ο Κύριος δεν αφήνει τα κτίσματά του να τα πλησιάσει η δύναμη των δαιμόνων και των κακών ανθρώπων και να τα βλάψουν κατά το θέλημά τους. Για τούτο να λες πάντα στην ψυχή σου: Έχω φύλακα το Θεό, που με φυλάει, και κανένα φθοροποιό κτίσμα δεν μπορεί να παρουσιασθεί μπροστά μου, παρά μόνο αν έχει την άδεια του Θεού. Πίστεψε ακόμη πως δεν τολμούν ούτε να φανούν στα μάτια σου, ούτε να σε κάνουν να ακούσεις με τ' αυτιά σου τις απειλές τους. Γιατί, αν είχαν άδεια από το Θεό να ενεργούν απεριόριστα το κακό, δε θα χρειάζονταν τα λόγια τους για να σε φοβίσουν, αλλά θα εκπλήρωναν κατ' ευθείαν το έργο τους σύμφωνα με το θέλημά τους.

Και πάλι να λες στον εαυτό σου: Εάν είναι θέλημα του Κυρίου μου να εξουσιάσουν το πλάσμα του οι πονηροί δαίμονες και άνθρωποι, κι αυτό το δέχομαι με χαρά, σαν τον άνθρωπο που δε θέλει να καταργήσει το θέλημα του Κυρίου του. Και έτσι στους πειρασμούς σου θα γεμίσεις από χαρά, γνωρίζοντας με βεβαιότητα ότι σε κυβερνά και σε κατευθύνει μέσα στους πειρασμούς το νεύμα του Κυρίου. Λοιπόν, στήριξε την καρδιά σου έχοντας εμπιστοσύνη στον Κύριο, και μη φοβηθείς ούτε από φόβο νυχτερινό, ούτε από βέλος που εκτοξεύεται την ημέρα. Γιατί λέει η Γραφή πως η πίστη του δικαίου στο Θεό εξημερώνει τα άγρια θηρία και τα κάνει σαν τα πρόβατα. (12).

Να ευγνωμονούμε το Θεό για τις θλίψεις και να τις υπομένουμε με χαρά, γιατί μας αγαπά ο Θεός

107. Ο Θεός πολλές φορές παραχωρεί να δοκιμασθούν οι ενάρετοι ασκητές με την έλλειψη των υλικών αγαθών και αφήνει, όπου και να βρίσκονται, να ξεσηκωθούν πειρασμοί εναντίον τους, και (οι πειρασμοί) τους πληγώνουν με σωματικές αρρώστιες, όπως τον Ιώβ, και τους βάζουν στη φτώχεια και στον κίνδυνο του αφανισμού από ανθρώπους αποστάτες, και τους κάνουν να υποφέρουν χάνοντας αυτά που έχουν αποκτήσει. Μόνο στις ψυχές τους δεν πλησιάζει καμιά βλάβη. Διότι δεν είναι δυνατό, όταν βαδίζουμε στο δρόμο του Θεού, να μη μας συναντήσουν δυσάρεστα

πράγματα και καταστάσεις, και το σώμα μας να μην ταλαιπωρείται με αρρώστιες και κόπους, και να μένει ανενόχλητο, αν βέβαια αγαπήσουμε τη ζωή της αρετής. Ο άνθρωπος που περνάει τη ζωή του κατά το αμαρτωλό του θέλημα, που κυριεύεται από φθόνο ή καταγίνεται με τον αφανισμό της ψυχής του ή με κάτι άλλο που τον βλάπτει, αυτός ο άνθρωπος καταδικάζεται από το Θεό. Εάν όμως, ενώ βαδίζει στο δρόμο της αρετής, και ζει κατά το θέλημα του Θεού μαζί με πολλούς άλλους που κάνουν τον ίδιο αγώνα, συναντήσει κάτι δυσάρεστο και λυπηρό, δεν είναι σωστό να ξεστρατίσει από το δρόμο της αρετής. Απεναντίας, πρέπει να δεχθεί το πράγμα με χαρά και χωρίς να το εξετάζει με μεμψιμοιρία, και να ευχαριστήσει το Θεό που του' στειλε αυτή τη χάρη. Να τον ευχαριστήσει ακόμη που αξιώθηκε να πέσει σε δοκιμασία για την αγάπη του και να γίνει συμμέτοχος των παθημάτων των Προφητών και των Αποστόλων και των άλλων Αγίων, που υπέμειναν τις θλίψεις χωρίς να ξεστρατίσουν από το δρόμο του Θεού, είτε έρθουν οι πειρασμοί από τους ανθρώπους είτε από τους δαίμονες είτε από το σώμα του. Διότι χωρίς την άδεια και την παραχώρηση του Θεού δεν είναι δυνατό να τον βρει ο πειρασμός, που θα γίνει γι' αυτόν αφορμή της κατά Θεόν ζωής. Δεν είναι δυνατό ο Θεός να ενεργήσει διαφορετικά, για να ευαρεστήσει αυτόν που θέλει να είναι κοντά του παρά να επιτρέψει να δοκιμασθεί για την αφοσίωσή του στην αλήθεια του ευαγγελίου. Κι αυτό, επειδή από μόνος του ο άνθρωπος δεν μπορεί να γίνει άξιος της μεγαλωσύνης της αρετής και, για ν' αποκτήσει τις θείες ευεργεσίες, δεν μπορεί να μπει σε θλίψεις από μόνος του και, ακόμη να χαρεί γι' αυτές, χωρίς να έχει το χάρισμα της υπομονής από το Χριστό. Αυτό το μαρτυρεί και ο άγιος απόστολος Παύλος. Διότι τόσο μεγάλο είναι αυτό το πράγμα, δηλαδή να ετοιμάζεται κάποιος να υποστεί θλίψεις γιατί ελπίζει στο Θεό, ώστε φανερά το ονομάζει χάρισμα. Διότι λέγει: «Σε σας δόθηκε το χάρισμα όχι μόνο να πιστεύετε στο Χριστό, αλλά και να υποφέρετε γι' αυτόν» (Φιλπ. 1, 29). Και, όπως ο άγιος απόστολος Πέτρος έγραψε στην επιστολή του, «όταν υποφέρετε για τη δικαιοσύνη, είστε μακάριοι, διότι έχετε γίνει κοινωνοί των παθημάτων του Χριστού» (1 Π. 3, 14). Λοιπόν, δεν είναι σωστό να χαίρεσαι όταν όλα πάνε καλά, ενώ στις θλίψεις και στις στεναχώριες να κατσουφιάζεις και να σκέφτεσαι (για τις θλίψεις) ότι είναι ξένες προς το δρόμο του Θεού. Διότι από την αρχή του κόσμου και από γενεάς εις γενεάν το δρόμο του Θεού τον βαδίζουν οι άνθρωποι με το σταυρό και το θάνατο. Από που σου ήρθε όμως να μη θέλεις τις θλίψεις; Να μάθεις λοιπόν, έτσι που σκέφτεσαι, ότι δεν είσαι στο δρόμο του Θεού. Δε θέλεις να περπατήσεις στα ίχνη των αγίων, παρά θέλεις να φτιάξεις άλλο, δικό σου δρόμο, και να βαδίζεις σ' αυτόν χωρίς ναν παθαίνεις τίποτε.

Ο δρόμος του Θεού είναι καθημερινός σταυρός. Κανένας δεν ανέβηκε στον ουρανό με άνεση. Ο δρόμος της άνεσης και της καλοπέρασης γνωρίζουμε που καταλήγει. Ο Θεός όμως ποτέ δε θέλει να μένει χωρίς φροντίδες αυτός που αφιερώθηκε σ' αυτόν με όλη του την καρδιά. Απεναντίας, θέλει να φροντίζει συνεχώς για την αρετή. Αλλά και από τούτο καταλαβαίνουμε ότι ο Θεός τον νοιάζεται, από το ότι του στέλνει συνεχείς θλίψεις.

Όσοι περνούν τη ζωή τους με πειρασμούς, ποτέ η θεία πρόνοια δεν παραχωρεί να πέσουν στα χέρια των δαιμόνων, μάλιστα δε, αν σκύβουν και φιλούν ταπεινά τα πόδια των αδελφών, και σκεπάζουν τα πταίσματά τους και τα κρύβουν σαν να είναι δικά τους. Όποιος θέλει να ζει τη ζωή του χωρίς να φροντίζει για την αρετή, και το κάνει αυτό ενσυνείδητα, και παράλληλα θέλει να βαδίζει στο δρόμο της αρετής, αυτός δεν έχει ιδέα απ' αυτό το δρόμο. Οι δίκαιοι όχι μόνο αγωνίζονται εκουσίως για αγαθά έργα, αλλά και χωρίς να το θέλουν, βρίσκονται σε μεγάλο αγώνα με τους πειρασμούς, για να δοκιμασθεί η υπομονή τους. Διότι όταν η ψυχή έχει φόβο Θεού, δε φοβάται από τίποτε που βλάπτει το σώμα, επειδή η ελπίδα της είναι στο Θεό και σε τούτη τη ζωή κα στη μέλλουσα, που δεν έχει τέλος. Αμήν. (16 – 8).

Μην ξεκινήσεις την εργασία της αρετής αν δεν είσαι έτοιμος να συγκρουσθείς με τον εχθρό

108. Όταν θέλεις ν' αρχίσεις κάποια θεάρεστη εργασία, πρώτα να ετοιμασθείς ενάντια στους πειρασμούς που θα σε βρουν, και μη διστάσεις καθόλου. Γιατί ο εχθρός έχει συνήθεια, όταν δει κάποιον να ξεκινά με θερμή πίστη ένα καλό και σωτήριο έργο, να τον εμποδίζει με ποικίλους και φοβερούς πειρασμούς, για να φοβηθεί απ' αυτούς, και να ψυχρανθεί η καλή προαίρεσή του, ώστε να μην έχει πια καμιά επιθυμία να ασχοληθεί με τη θεάρεστη εργασία. Όχι βέβαια, διότι έχει τέτοια δύναμη ο εχθρός – γιατι, αν είχε, κανείς δε θα μπορούσε ποτέ να κάνει το καλό -, όμως το επιτρέπει ο Θεός, όπως έχουμε μάθει από την περίπτωση του δίκαιου Ιώβ. Συ λοιπόν ετοίμασε τον εαυτό σου, ώστε να συγκρουσθείς με γενναιότητα με τους πειρασμούς που αντίκεινται στις αρετές, και τότε μόνο να ξεκινήσεις τη θεάρεστη εργασία σου. Αν δεν προετοιμασθείς καλά για την απόκρουση των πειρασμών, μην ξεκινήσεις την εργασία των αρετών. (19).

Η σοφία του Θεού στους πειρασμούς των θλίψεων

109. Όπως πλησιάζουν τα βλέφαρα το ένα το άλλο, έτσι και οι πειρασμοί είναι κοντά στους ανθρώπους. Και αυτό το οικονόμησε ο Θεός να είναι έτσι, με σοφία, για να έχουμε ωφέλεια. Για να κρούεις δηλαδή επίμονα, εξαιτίας των θλίψεων, τη θύρα του ελέους του Θεού και για να μπει μέσα στο νου σου, με το φόβο των θλιβερών πραγμάτων, ο σπόρος της μνήμης του Θεού, ώστε να πας κοντά του με τις δεήσεις, και να αγιασθεί η καρδιά σου με τη συνεχή ενθύμησή του. Και ενώ εσύ θα τον παρακαλείς, αυτός θα σε ακούσει. (25).

Μέσα στις θλίψεις γνωρίζουμε την αγάπη του Θεού

110. Για να μη χάσεις την εμπιστοσύνη σου και την αφοσίωσή σου στο Θεό, γι' αυτό ο Θεός οικονόμησε να είσαι στις θλίψεις και, ακόμη, για να μην ξεστρατίσεις από το δρόμο του και προκαλέσεις τη δίκαιη οργή του, οπότε θα σε τιμωρήσει και, άμα δεν μετανοήσεις, θα σε εξολοθρέψει και θα χάσεις τη χάρη της παρουσίας του. Σκέψου ακόμη τι ασέβεια και τι πολλές βλάσφημες και ακατονόμαστες ενέργειες φέρνει στη ζωή μας η ευημερία και η καλοπέραση και η έλλειψη του φόβου του Θεού. Γι' αυτό λοιπόν, και με τα παθήματά μας και με τα διάφορα λυπηρά πράγματα που έρχονται, επαυξάνει την ενθύμησή του στην καρδιά σου, και από το φόβο των δυσάρεστων σε ξυπνάει για να κρούσεις την πύλη της ευσπλαχνίας του. Και μ' αυτή την αιτία σε απολυτρώνει από τα θλιβερά και σπέρνει μέσα στην καρδιά σου τη θεϊκή αγάπη. Και αφού βάλει μεσα σου την αγάπη, σε φέρνει κοντά και σε τιμά με το χάρισμα της υιοθεσίας, και σου φανερώνει την πλούσια χάρη του. Πως αλλιώς θα γνώριζες ότι προνοεί και νοιάζεται για σένα με αγάπη και σε φροντίζει, αν δεν έρχονταν καταπάνω σου οι θλίψεις; Διότι κυρίως με τον πόνο και τη θλίψη είναι δυνατό να πληθυνθεί η αγάπη του Θεού στην ψυχή σου και να τη γεμίσει. Αυτά σε κάνουν να γνωρίσεις τα χαρίσματά του και φέρνουν στη μνήμη σου την πολλή πρόνοια που έχει για σένα. Όλα αυτά τα πνευματικά αγαθά γεννιούνται από τα λυπηρά, για να μάθεις να ευγνωμονείς για όλα το Θεό. Λοιπόν, να θυμάσαι το Θεό, για να σε θυμάται και αυτός πάντοτε. Και αφού σε θυμηθεί και σε σώσει από τις θλίψεις, θα λάβεις απ' αυτόν κάθε ευλογία και θα είσαι μακάριος. Μην τον ξεχάσεις λοιπόν, σκορπίζονας το νου σου στις ματαιότητες, για να μη σε ξεχάσει τότε που θα έχεις πόλεμε με το κακό. Όταν όλα πάνε καλά στη ζωή σου, να υπακούεις στο Θεό και να

τηρείς τις εντολές του, για να έχεις κοντά του παρρησία στις θλίψεις σου με την καρδιακή και επίπονη προσευχή και παράκληση. (25 – 6).

Όσοι νεκρώνονται για τον κόσμο, ετοιμάζονται και υπομένουν τα δυσάρεστα με χαρά

111. Άμα χτυπήσει ο πειρασμός να άδικο, δεν έχει κουράγιο και θάρρος να επικαλεσθεί τη βοήθεια του Θεού, ούτε να περιμένει απ' αυτόν τη σωτηρία. Διότι τον καιρό που δεν είχε θλίψεις και ήταν αναπαυμένος, απομακρύνθηκε από το θέλημά του. Προτού ν'αρχίσεις τον πόλεμο, ζήτησε επίμονα να συνάψεις συμμαχία, και προτού να αρρωστήσεις, ζήτησε να μάθεις ποιος είναι καλός γιατρός. Έτσι, και προτού να έρθουν κατεπάνω σου τα θλιβερά, να προσεύχεσαι, οπότε στον καιρό των δυσάρεστων πληγμάτων θα βρεις το Θεό βοηθό, και θα σε ακούσει με προσοχή. Προτού να γλιστρήσεις και πέσεις στην απόγνωση, να επικαλείσαι και να παρακαλείς το Θεό. Και προτού να προσευχηθείς, να έχεις φυλάξει τις μοναχικές σου υποσχέσεις, που είναι τα εφόδιά σου στο δρόμο του Θεού. Η κιβωτός του Νώε σε καιρό ειρήνης κατασκευάσθηκε, και τα δέντρα για την ξυλεία της είχαν φυτευθεί πριν εκατό χρόνια. Έτσι, τότε που ξέσπασε η οργή του Θεού για την αμετανοησία των ανθρώπων, οι άδικοι και αμελείς χάθηκαν, ενώ για τον δίκαιο και προνοητικό Νώε έγινε η κιβωτός σκέπη σωτηρίας.

Όσοι νεκρώθηκαν για τον κόσμο, αυτοί υπομένουν τους πειρασμούς και τα δυσάρεστα με χαρά, ενώ αυτοί που ζουν κοσμικά δεν έχουν τη δύναμη να υποφέρουν την αδικία. Αυτοί ή νικιούνται από την κενοδοξία τους και οργίζονται και ταράσσονται, φερόμενοι με τρόπο παράλογο, ή κυριεύονται από τη λύπη και την απόγνωση. (27 – 8).

Για ποιους λόγους παραχωρούνται οι πειρασμοί

112. Γι' αυτό παραχωρεί ο Κύριος στους αγίους, που τον αγαπούν, αιτίες για ταπείνωση και για συντριβή της καρδιάς, η οποία επιτυγχάνεται με επίπονη προσευχή, για να πλησιάσουν κοντά του με ταπείνωση. Και πολλές φορές τους προκαλεί φόβο με τα σωματικά παθήματα, και με ολισθήματα στις αισχρές και βρομερές ενθυμήσεις, με ονειδισμούς και

προσβολές και ραπίσματα. Και άλλοτε, με αρρώστιες και αδυναμίες σωματικές ή με τη φτώχεια, με έλλειψη των αναγκαίων για τη συντήρηση του σώματος και, ακόμη, με τρομερό φόβο και εγκατάλειψη, και με φανερό πόλεμο του διαβόλου. Μερικές φορές τους ανθρώπους του ο Κύριος του κάνει να ταπεινωθούν και με διάφορα άλλα πράγματα. Όλα αυτά γίνονται, για να μη νυστάξουν και πέσουν στην αμέλεια ή μπορεί να συμβαίνουν, για να βρει την ψυχική του υγεία ο αγωνιστής, την οποία έχασε εξαιτίας των αμαρτιών του, ή για να προφυλαχθεί φοβούμενος τα μελλοντικά δεινά. Ώστε η ανάγκη είναι που φέρνει τους πειρασμούς στους ανθρώπους και τους κάνει ωφέλιμους. Δε λέω όμως, ότι πρέπει ο άνθρωπος να χαυνωθεί με τη θέλησή του από τους αισχρούς λογισμούς, για να τους ενθυμείται και να βρει, έτσι, πρόφαση για ταπείνωση. Ούτε λέω να ζητήσει να εισέλθει στους διάφορους άλλους πειρασμούς. Αλλά θέλω να πως ότι πρέπει ο άνθρωπος, ενώ κάνει το καλό, να είναι πάντοτε προσεκτικός, και να φυλάει την ψυχή του από την αμαρτία, και να συλλογίζεται ότι είναι κτιστός και, επομένως, εύκολα μπορεί να πέσει. Κάθε κτιστός (άνθρωπος) χρειάζεται τη δύναμη του Θεού να τον βοηθήσει, και όποιος χρειάζεται τη βοήθεια άλλου, έχει κάποια φυσική αδυναμία. Και όποιος έχει συναίσθηση της ασθένειας και της αδυναμίας του, είναι ανάγκη να ταπεινωθεί και να ζητήσει, για να πάρει αυτό που του χρειάζεται απ' αυτόν που έχει να του το δώσει. Εάν λοιπόν από την αρχή ήξερε και έβλεπε την ασθένειά του, ποτέ δεν θα τον έπιανε αμέλεια. Και άμα δεν είχε αμέλεια, δε θα κοιμόταν ξένοιαστος, και δε θα παραδινόταν στα χέρια αυτών που τον πληγώνουν με τις θλίψεις, για να τον ξυπνήσουν τελικά από την αμέλειά του.

Λοιπόν, ο πορευόμενος στο δρόμο του Θεού πρέπει να τον ευχαριστεί για όλες τις θλίψεις που τον βρίσκουν, και να κατηγορεί και να ατιμάζει τον αμελή εαυτό του, και να ξέρει ότι ο Κύριος, που τον αγαπά και τον φροντίζει, δε θα του παραχωρούσε τα λυπηρά, για να ξυπνήσει το νου του, αν δεν έδειχνε κάποια αμέλεια. Ακόμη μπορεί να επέτρεψε ο Θεός κάποια θλίψη, διότι ο άνθρωπος έχει υπερηφανευθεί, οπότε ας το καταλάβει και ας μην ταραχθεί κι ας μην εγκαταλείψει το στάδιο και τον αγώνα, αλλ' ας βρίσκει την αιτία στον εαυτό του, ώστε το κακό να μη γίνει διπλό, δηλαδή να υποφέρει και να μη θέλει να θεραπευθεί. Στο Θεό που είναι η πηγή της δικαιοσύνης, δεν υπάρχει αδικία. Αυτό να μην περάσει από το νου μας. Ας είναι δοξασμένο το όνομά του εις τους αιώνας. Αμήν. (85 -6).

Ο σταυρός των πειρασμών σώζει από την υψηλοφροσύνη και οδηγεί στην αρετή

113. Όταν η θεία χάρη δει ότι ο άνθρωπος άρχισε να έχει ιδέα για τον εαυτό του και να υψηλοφρονεί, αμέσως παραχωρεί οι πειρασμοί του να γίνουν πιο δυνατοί και να τον νικήσουν, μέχρι να μάθει ότι είναι αδύναμος και να καταφύγει στο Θεό και να τον κρατήσει κοντά του με ταπείνωση. Και με αυτό τον τρόπο έρχεται ο άνθρωπος στα μέτρα της τέλειας πίστης και της ελπίδας του Υιού του Θεού, και υψώνεται για να φτάσει την αγάπη. Διότι ο άνθρωπος γνωρίζει πόσο θαυμαστή είναι η αγάπη του Θεού προς αυτόν, όταν βρεθεί ανάμεσα σε μεγάλες δυσκολίες, που τον αποκόπτουν από την ανθρώπινη ελπίδα. Και τότε δείχνει ο Θεός σ' αυτόν τη σωτήρια δύναμή του. Ο άνθρωπος ποτέ του δε θα μάθει τη θεϊκή δύναμη ζώντας στην άνεση και στην καλοπέραση. Και ποτέ δεν έδειξε ο Θεός τη σωτήρια ενέργειά του με τρόπο αισθητό, παρά σε τόπους ήσυχους και έρημους, και σε τόπους όπου δε συναντάς παρέες και πολλές κουβέντες και θορύβους από τη συγκατασκήνωση με άλλους ανθρώπους.

Να μην απορήσεις λοιπόν όταν, στην αρχή της ενάρετης εργασίας σου ως μοναχού, αυξάνουν οι σκληρές και δυνατές θλίψεις και στενοχώριες, και σε περικυκλώνουν από παντού. Διότι ούτε καν ονομάζεται αρετή, εκείνη που πάνω στην εκτέλεσή της δεν ακολουθείται από δύσκολα έργα. Γιατί η αρετή ονομάσθηκε αρετή από τις δυσκολίες που συναντά. Έτσι είπε ο άγιος Ιωάννης. Είναι σύνηθες, λέει, για την αρετή να υπόκειται σε δυσκολίες. Λέει μάλιστα ο μακαριστός Μάρκος ο Μοναχός, πως «εκείνη η εργασία είναι αξιόμεμπτη, που κινείται μέσα στα δεσμά της άνεσης. Κάθε εκτελούμενη αρετή, όταν γίνεται σύμφωνα με την εντολή του αγίου Πνεύματος, ονομάζεται σταυρός». Γι' αυτό όλοι όσοι θέλουν να ζήσουν με το φόβο του Κυρίου, και με την αγιαστική δύναμη του Ιησού Χριστού, θα διωχθούν (2 Τιμ. 3, 12). Διότι είπε ο Κύριος: «Όποιος θέλει να με ακολουθήσει, ας απαρνηθεί τον εαυτό του, ας σηκώσει το σταυρό του, και τότε ας με ακολουθήσει» (Μκ. 8, 34). «Όποιος δε θέλει να ζήσει στην άνεση, θα χάσει μεν τη ζωή της καλοπέρασης για το όνομά μου, όμως θα σώσει την ψυχή μου» (Μκ. 8, 35). Γι' αυτό λοιπόν πρόλαβε και έβαλε μπροστά σου το όραμα του σταυρού, για να αποφασίσεις να πεθάνεις, και τότε θα μπορέσεις να τον ακολουθήσεις. (72 – 3).

Με πολύ πόνο και κόπο θα περάσουμε στη βασιλεία του Θεού

114. Πόσες φορές ο άνθρωπος, που θέλει ν' αρχίσει μια εργασία για την αγάπη του Κυρίου, δε ρωτάει λέγοντας: Άραγε υπάρχει ανάπαυση σ' αυτή την εργασία; ή, πώς θα μπορέσω να περπατήσω σ' αυτό το δρόμο της αρετής εύκολα, χωρίς να κοπιάσω; ή, μήπως υπάρχει τίποτε που θα προκαλέσει θλίψη και κόπο στο σώμα μου; Για πρόσεξε πως τα ψάχνουμε όλα ζητώντας την ανάπαυση! Μα τι λες, άνθρωπέ μου; Θέλεις ν' ανέβεις στον ουρανό και να εισέλθεις στη βασιλεία του Θεού, και να έχεις κοινωνία μαζί του, και να χαρείς τη μακάρια ανάπαυση του κόσμου εκείνου και την κοινωνία με τους Αγγέλους και τη ζωή την αθάνατη, και ρωτάς αν αυτός ο δρόμος, που οδηγεί στο Θεό, έχει δυσκολίες; Είναι να απορεί και να θαυμάζει κανείς! Κοιτάξτε τους ναυτικούς, που έχουν τον πόθο των πραγμάτων αυτού του ψεύτικου και μάταιου κόσμου, πως πλέουν ενάντια στα φοβερά κύματα της θάλασσας. Δείτε και τους άλλους, τους στεριανούς, πως τολμούν, με κίνδυνο της ζωής τους, να περνούν από δύσβατους και κακοτράχαλους δρόμους, και δε λένε ποτέ ότι ο δρόμος μας έχει δυσκολίες και πόνους! Αντίθετα, εμείς όπου και να βρισκόμαστε, μελετούμε την άνεση. Εάν όμως σκεφθούμε σε κάθε περίσταση το δρόμο του μαρτυρίου του Κυρίου, τότε θα καταλάβουμε ότι κανένας κόπος και καμία δυσκολία δεν είναι ανώτερη από το μαρτύριο του Χριστού μας.

Μήπως είναι κανείς που δεν έχει πεισθεί εντελώς ότι τα πράγματα έχουν έτσι; Είναι δηλαδή κανείς που:

νίκησε στον πόλεμο,
ή δέχθηκε στο κεφάλι του το φθαρτό στεφάνι της νίκης,
ή πέτυχε, γενικά, αυτό που ήθελε, κι ας μην ήταν και τόσο αξιέπαινο,
ή έγινε υπηρέτης σε κάτι το θεϊκό,
ή κατόρθωσε κάποια αξιοθαύμαστη αρετή,

αν πρωτύτερα δεν περιφρόνησε τον κόπο και τη θλίψη, κι αν δεν απομάκρυνε από μέσα του το ερεθιστικό φρόνημα της άνεσης, το οποίο γεννά την αμέλεια, την τεμπελιά και το φόβο; Αυτά δεν είναι που χαυνώνουν τον άνθρωπο και τον κάνουν ανίκανο για κάθε αξιόλογο έργο; (74 – 5).

Την ταπεινή κακοπάθεια ακολουθεί η χαρά

115. Οι πόνοι και οι κόποι που καταβάλλουμε στον παρόντα κόσμο για την αγάπη του Θεού, δε συγκρίνονται με την πνευματική τρυφή που ετοίμασε ο Θεός για όσους κακοπαθούν και στερούνται τα αγαθά. Όπως ακολουθούν τα δεμάτια της χαράς γι' αυτούς που σπέρνουν με κόπο και ιδρώτα, έτσι ακολουθεί η χαρά την κακοπάθεια, που περνάμε για την

αγάπη του Θεού. Το ψωμί που κερδίζεται με τον ιδρώτα, φαίνεται γλυκό για το γεωργό, και οι κόποι που καταβάλλονται για την αρετή φαίνονται κι αυτοί γλυκιοί στην καρδιά που γνώρισε το Χριστό. Να υπομείνεις τον εξευτελισμό και την ταπείνωση με ευχαρίστηση, για να έχεις παρρησία στο Θεό. Ο άνθρωπος που υπομένει σκληρά και λυπηρά λόγια ενσυνείδητα, χωρίς προηγουμένως να έχει βλάψει αυτόν που τον προσβάλλει, βάζει ακάνθινο στεφάνι στο κεφάλι του, και είναι μακάριος, διότι κατά τη μέλλουσα κρίση θα αμειφθεί με το στεφάνι της αφθαρσίας.

Να μην παινέψεις αυτόν που κακοπαθεί σωματικά, είναι όμως παράλυτος στις αισθήσεις. Και εννοώ την ακοή, και το άφραχτο και ακράτητο στόμα και τους νωθρούς και αμαρτητικούς οφθαλμούς. (90 – 1).

Μην αφήνεις μέσα σου το σπόρο του πονηρού λογισμού, για να μην πέσεις σε πειρασμούς

116. Εάν ο Κύριος σε επισκεφθεί και φροντίσει για τα αναγκαία του σώματός σου χωρίς το δικό σου κόπο, ενώ εσύ αγωνίζεσαι για την πρόοδο της ψυχής σου, τότε μπορεί ο φονιάς – διάβολος να μηχανευθεί και να κινήσει μέσα σου τον εξής λογισμό: ότι οπωσδήποτε συ ο ίδιος είσαι η αιτία αυτής της φροντίδας του Θεού. Άμα δεχθείς αυτό το λογισμό, αμέσως αίρεται από σένα αυτή η πρόνοια του Θεού, οπότε αρχίζουν να αναδύονται εναντίον σου πάρα πολλοί πειρασμοί, είτε από την προνοητική παραχώρηση του Θεού, είτε από την επαναφορά των κόπων και των σωματικών ασθενειών σου. Πάντως ο Θεός δεν αίρει την φροντίδα του για σένα μόνο από αυτή την κίνηση του λογισμού σου, που είπαμε, αλλά από την αποδοχή του και από τη διαμονή του νου σου σ' αυτό το λογισμό. Διότι ο Θεός δεν παιδεύει ούτε κρίνει τον άνθρωπο από έναν ακούσιο λογισμό του, ούτε από το αν για λίγο συμφωνήσουμε με αυτόν. Εάν λοιπόν, την ώρα που μας προσβάλλει ο λογισμός, ερεθίσουμε το πάθος μας, αλλά μας προφθάσει η μετάνοια και η κατάνυξη, ο Κύριος δε ζητάει να λογοδοτήσουμε γι' αυτή μας την αμέλεια. Όμως μας καθιστά υπόλογους στην περίπτωση που ο νους μας δέχθηκε τον πονηρό αυτό λογισμό ως αληθινό και, χωρίς να καταλαβαίνει τη ζημία, περιμένει κάτι να κερδίσει απ' αυτόν, και τον αποδέχεται, ως πρέποντα και ωφέλιμο, και δε σκέφτεται ότι τον βάζει σε μεγάλο και φοβερό μπελά. (148).

«Προσεύχεσθε να μην εισέλθετε σε πειρασμούς»

117. Μην αποφεύγεις τις θλίψεις, διότι βοηθούμενος απ' αυτές μαθαίνεις καλά την αλήθεια και την αγάπη του Θεού. Και μη φοβηθείς τους

πειρασμούς, διότι μέσα από αυτούς βρίσκεις θησαυρό. Να προσεύχεσαι να μην εισέλθεις στους ψυχικούς πειρασμούς. Όσο για τους σωματικούς, να ετοιμάζεσαι να τους αντιμετωπίσεις με όλη τη δύναμή σου, γιατί χωρίς αυτούς δεν μπορείς να πλησιάσεις το Θεό. Μέσα σ' αυτούς εμπεριέχεται η θεία ανάπαυση. Όποιος αποφεύγει τους σωματικούς πειρασμούς, αποφεύγει την αρετή.

Ο Κύριος με όλη τη διδασκαλία του μας προτρέπει να εισέλθουμε στους πειρασμούς. Διότι είπε: «Μέσα από πολλές θλίψεις πρέπει να περάσετε, για να εισέλθετε στη βασιλεία των ουρανών» (Ιω. 16, 33), και «στον κόσμο που ζείτε θα έχετε θλίψη, και με την υπομονή σας θα κερδίσετε τις ψυχές σας» (Λκ. 21, 19), και άλλα πολλά όμοια. Πως λοιπόν μας λέγει: «Προσεύχεσθε να μην εισέλθετε σε πειρασμούς»; (Λκ. 22, 40).

Ο Κύριος εδώ μας λέει να προσευχόμαστε να μην εισέλθουμε σε πειρασμούς απιστίας. Προσευχήσου, λέει, να μην εισέλθης στους πειρασμούς της υψηλοφροσύνης, που οδηγεί στη δαιμονική βλασφημία κατά του Πνεύματος, και της υπερηφάνειας. Προσευχήσου να μην παραχωρήσει ο Θεός και πέσεις σε πειρασμό φανερού πολέμου με το διάβολο εξαιτίας των κακών ενθυμήσεων που τριγυρίζουν στο μυαλό σου. Προσευχήσου να μη φύγει από κοντά σου ο άγγελος της σωφροσύνης σου, για να μην ανοίξει εναντίον σου ο φλογερός πόλεμος της σαρκικής αμαρτίας και δεν αντέξεις και χάσεις τη χάρη του Θεού. Προσευχήσου να μην εισέλθεις σε πειρασμό και ανάψεις από οργή εναντίον κάποιου, ή σε πειρασμό διψυχίας και δισταγμού στο να κάνεις το θέλημα του Θεού. Γιατί η ψυχή απ' αυτούς τους πειρασμούς εισέρχεται δια της βίας σε μεγάλο αγώνα. Αυτό σημαίνει ο λόγος «Προσεύχεσθε να μην εισέλθετε σε πειρασμούς». Όσο για τους πειρασμούς του σώματος, αυτούς να ετοιμάζεσαι να τους υποδεχθείς ολόψυχα, και να πλεύσεις μέσα στη θάλασσα αυτών των πειρασμών με όλες τις δυνάμεις σου, και γέμισε με δάκρυα πόνου και αγάπης τα μάτια σου, για να μη φύγει από κοντά σου η χάρη του Θεού, που σε φυλάει. Χωρίς πειρασμούς η πρόνοια του Θεού για τον άνθρωπο δε φανερώνεται, και είναι αδύνατο, χωρίς αυτούς, να αποκτήσεις παρρησία στο Θεό, και να μάθεις τη σοφία του αγίου Πνεύματος και, ακόμη, δε θα μπορέσει να στεριωθεί μέσα στην ψυχή σου ο θεϊκός πόθος. Προτού να έρθουν οι πειρασμοί, ο άνθρωπος προσεύχεται στο Θεό σαν ξένος. Από τότε όμως που θα εισέλθει σε πειρασμούς για την αγάπη του Θεού, και δεν αλλάξει γνώμη, έχει το Θεό, να πούμε, υποχρεωμένο απέναντί του, και ο Θεός τον λογαριάζει για γνήσιο φίλο του. Διότι πολέμησε και νίκησε τον εχθρό του, για να εκπληρώσει το θέλημα του Θεού. Και πάλι, προσευχήσου να μην εισέλθεις στον πειρασμό το φοβερό του διαβόλου, γιατί φοβάσαι μήπως πέσεις στην έπαρση και στην αλαζονεία. Αλλά να δέχεσαι

τις σωματικές θλίψεις, γιατί αγαπάς το Θεό και θέλεις να σε στηρίξει η δύναμή του και να νικήσει μέσα στην ψυχή σου τους εχθρούς σου. Προσευχήσου να μην εισέλθεις σ’ αυτούς τους, πνευματικούς, πειρασμούς, για να μην υπερισχύσουν οι κακοί λογισμοί και οι κακές πράξεις σου. Αλλά να περιμένεις τις σωματικές θλίψεις, για να δοκιμασθεί η αγάπη σου για το Θεό και να δοξασθεί η δύναμή του μέσα στην υπομονή σου. Του Θεού είναι η δόξα και η δύναμη εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν. (186 – 7).

Θα νικήσουμε τους σωματικούς πειρασμούς με τη χάρη του Κυρίου

118. Και πάλι ο Κύριός μας, από την πολλή του ευσπλαχνία και κατά το θεϊκά μέτρα της χάρης του, πολύ νοιάζεται και προνοεί για μας και γι’ αυτό, αν προσέξεις με σύνεση τα παραδείγματα που θα αναφέρω, μας προέτρεψε να προσευχόμαστε και για τους σωματικούς πειρασμούς, όχι για να τους αποφύγουμε, αλλά για να μην πέσουμε ξαφνικά σε υπέρμετρες σωματικές θλίψεις και χάσουμε την υπομονή μας. Κι αυτό το οικονόμησε, γιατί είδε ότι η ανθρώπινη φύση μας είναι αδύνατη, εξαιτίας του γήινου και σαθρού σώματός μας, και δεν μπορεί να αντισταθεί στους πειρασμούς που την κυκλώνουν και, γι’ αυτό, εκπίπτει από την αληθινή αρετή, και τρέπεται σε φυγή, και νικιέται από τις θλίψεις και τους πόνους.

Απ’ εδώ κι εμπρός λοιπόν ας βάλουμε όλες τις δυνάμεις μας και, με τη χάρη του Κυρίου, ας περιφρονήσουμε τους σωματικούς πειρασμούς, και ας αφιερώσουμε την ψυχή μας στο Θεό, και έτσι ας περάσουμε, με τη βοήθειά του, στο στίβο αυτών των πειρασμών, και αυτός ας ευχηθούμε να μας ενισχύσει και να μας διασώσει μέσα από τα κύματα που μας περικυκλώνουν. Γιατί έτσι έσωσε τον Ιωσήφ από τον πόθο της Αιγύπτιας και τον ανέδειξε πρότυπο και εικόνα της εγκράτειας. Έτσι φύλαξε και τον Δανιήλ αβλαβή στο λάκκο με τα λιοντάρια, και τους τρεις νεανίες στο καμίνι της φωτιάς, και τον Ιερεμία από το λάκκο με το βούρκο, και τον λύτρωσε και του χάρισε το έλεός του μέσα στο στρατόπεδο των Χαλδαίων. Ο ίδιος ο Θεός και Κύριος έβγαλε τον Πέτρο από το δεσμωτήριο, ενώ ήταν αμπαρωμένες οι πόρτες, και τον Παύλο τον διέσωσε από τα χέρια της ιουδαϊκής συναγωγής και, με ένα λόγο, πάντοτε και παντού είναι κοντά στους δούλους του, και τους δίνει τη δύναμη και τη νίκη, και τους φυλάγει με πολλές θαυμαστές επεμβάσεις, και τους δείχνει τις σωτηριώδεις ενέργειές του μέσα σε όλες τις θλίψεις τους.

Ας έχουμε λοιπόν στις ψυχές μας ζήλο κατά του διαβόλου και των υπηρετών του, όπως είχαν οι Μακαβαίοι, και οι άγιοι Προφήτες, και οι Απόστολοι, και οι Μάρτυρες και οι Όσιοι και Δίκαιοι. Γιατί αυτοί στήριξαν τους θείους νόμους και τις εντολές του αγίου Πνεύματος μέσα σε φοβερούς

τόπους και μέσα σε πειρασμούς πολύ σκληρούς, και περιφρόνησαν τις κοσμικές απολαύσεις και τους σωματικούς πόνους, και έκαναν υπομονή, όντας δίκαιοι και πιστοί απέναντι του Θεού, χωρίς να νικηθούν από τους κινδύνους που περικύκλωναν και τις ψυχές και τα σώματά τους. Νίκησαν με την ανδρειοσύνη τους και με τη χάρη του Θεού. (188 – 189).

Τους μεγάλους πειρασμούς ακολουθούν μεγάλα χαρίσματα. Οι πειρασμοί που παιδεύουν

119. Όταν στο δρόμο της άσκησης σου βρεις ειρήνη αμετάβλητη, τότε να φοβηθεί, διότι είσαι μακριά από τον ίσιο δρόμο που περπάτησαν τα πολύπαθα πόδια των Αγίων. Διότι όσο βαδίζεις στο δρόμο της βασιλείας του Θεού και όσο κοντεύεις να φτάσεις στην πολιτεία του Θεού, αυτό που θα σου πως να έχεις για σημάδι. Ότι οι πειρασμοί σου γίνονται δυνατοί. Και όσο πλησιάζει και προκόβεις, τόσο θα συναντάς περισσότερους πειρασμούς. Όταν λοιπόν καταλαβαίνεις μέσα σου διάφορους και ισχυρότερους πειρασμούς στον ασκητικό σου δρόμο, να ξέρεις ότι τότε, πράγματι, η ψυχή σου, μυστικά, προόδευσε πιο πολύ και προστέθηκε κι άλλη χάρη στην κατάσταση που βρισκόταν.

Διότι ανάλογη με το μέγεθος της χάρης, είναι και η θλίψη των πειρασμών, που φέρνει ο Θεός στην ψυχή. Και δεν εννοώ εδώ τη θλίψη των κοσμικών πειρασμών, που έρχονται καταπάνω σε κάποιους ανθρώπους, για να βάλουν χαλινάρια στην κακία τους, ούτε τις σωματικές διαταραχές, αλλά εννοώ τις θλίψεις που αρμόζουν σε μοναχούς ησυχαστές. Εάν τώρα, η ψυχή είναι αδύνατη και δεν επαρκεί για να αντιμετωπίσει τους μεγάλους πειρασμούς, είναι εξίσου ανεπαρκής για να δεχθεί και τα μεγάλα χαρίσματα. Γιατί ο Θεός δε δίνει μεγάλο χάρισμα χωρίς να προηγηθεί μεγάλος πειρασμός. Γιατί ανάλογα με τη σφοδρότητα των πειρασμών ορίσθηκαν τα χαρίσματα από τη σοφία του Θεού, την οποία όμως δεν καταλαβαίνουν συνήθως οι άνθρωποι. Λοιπόν, από το μέγεθος των μεγάλων θλίψεων που σου στέλνει η πρόνοια του Θεού, καταλαβαίνεις πόση τιμή σου κάνει η μεγαλοσύνη του. Διότι ανάλογη με τη λύπη που δοκιμάζεις είναι και η παρηγοριά που δέχεσαι.

Το χάρισμα του Θεού ποτέ δεν εκδηλώνεται με τρόπο σαφή στον άνθρωπο, προτού να γευθεί αυτός την πικρία των πειρασμών και των θλίψεων. Προηγείται βέβαια το χάρισμα στο νου μας, όμως αργεί να αισθητοποιηθεί ως ενέργεια. Λοιπόν, εμείς πρέπει, κατά τη διάρκεια των πειρασμών, να έχουμε μέσα μας χαρά και φόβο. Χαρά, γιατί αξιωθήκαμε να βαδίζουμε το δρόμο που περπάτησαν οι Άγιοι και κυρίως ο Ιησούς Χριστός, που δίνει ζωή σ΄ όλο τον κόσμο. Όμως, οφείλουμε να έχουμε και φόβο, μήπως η

υπερηφάνειά μας φταίει και μας βρίσκουν οι πειρασμοί. Ωστόσο, όσοι είναι ταπεινόφρονες φωτίζονται από τη χάρη του Θεού και μπορούν να ξεχωρίσουν και να καταλάβουν ποιοί πειρασμοί γίνονται για την πνευματική πρόοδο και για την αύξηση της εν Χριστώ ζωής, και ποιούς πειρασμούς παραχωρεί ο Θεός για να μας παιδέψει εξαιτίας της υπερήφανης καρδιάς μας. (191 – 3).

Οι πειρασμοί των φίλων του Θεού, που είναι οι ταπεινόφρονες

120. Εδώ θα αναφέρω τους πειρασμούς που προέρχονται από το πνευματικό ραβδί του Θεού, για να προκόψει στην αρετή η ψυχή, καθώς γυμνάζεται με αυτούς και δοκιμάζεται και αγωνίζεται. Είναι λοιπόν: η οκνηρία, το βάρος του σώματος, η παράλυση των μελών του σώματος, η αμέλεια (ακηδία), η σύγχυση του νου, η έμμονη ιδέα ότι έχουμε κάποια αρρώστια σωματική, η προσωρινή απελπισία, το σκοτάδι στους λογισμούς μας, η έλλειψη της ανθρώπινης βοήθειας, η στέρηση των αναγκαίων για το σώμα μας, και τα παρόμοια. Με αυτούς τους πειρασμούς αποκτά ο άνθρωπος μοναξιά και ανασφάλεια στην ψυχή του, και καρδιά νεκρή και ταπεινή. Με αυτό τον τρόπο ο άνθρωπος δοκιμάζεται, ώστε να θελήσει και να ζητήσει τη χάρη του Δημιουργού του. Και αυτούς τους πειρασμούς η θεία πρόνοια τους οικονομεί ανάλογα με τη δύναμη αντοχής και την ανάγκη που έχει ο καθένας. Σ’ αυτούς τους πειρασμούς θα βρεις συγκερασμένα την παρηγορία του Θεού και τη δυστυχία, το φως και το σκοτάδι, τους πολέμους και τη βοήθεια και, για να είμαι σύντομος, τη στενοχώρια και την άνεση. Αυτό λοιπόν είναι το σημάδι ότι ο άνθρωπος βοηθιέται από το Θεό και προκόβει. (193).

Οι πειρασμοί των εχθρών του Θεού, που είναι οι υπερήφανοι

121. Εδώ θα βρείτε τους πειρασμούς, που παραχωρεί ο Θεός στους αδιάντροπους και σε κείνους που υψηλοφρονούν και κρατούν άδικη στάση μπροστά στον αγαθό Θεό. Αυτοί λοιπόν είναι οι φανεροί πειρασμοί των δαιμόνων, που ξεπερνούν την ψυχική τους αντοχή: η στέρηση της σοφίας που είχαν, η πολύ έντονη αίσθηση των λογισμών της πορνείας, που παραχωρείται εναντίον τους, για να ταπεινωθεί η έπαρσή τους, ο οξύς θυμός, το να θέλουν να επιβάλουν το δικό τους θέλημα, το να φιλονικούν ανταλλάσσοντας λόγια, το να ελέγχουν και να επιτιμούν τους άλλους, το να αγνοούν και να καταφρονούν τις κατά Θεόν επιθυμίες της καρδιάς τους, ο τελείως πλανεμένος νους, οι βλασφημίες κατά του ονόματος του Θεού, συλλογισμοί ανόητοι, άξιοι για γέλια – θα έλεγα καλύτερα, για

κλάματα - , η καταφρόνηση από τους ανθρώπους και ο αφανισμός της κοινωνικής τους υπόληψης, το να ντροπιάζονται και να ονειδίζονται από τους δαίμονες με πολλούς τρόπους, κρυφά και φανερά, η επιθυμία να αναμειγνύονται και να συναναστρέφονται με τους κοσμικούς, το να μιλούν και να φλυαρούν σαν ανόητοι πάντοτε, το να εφευρίσκουν ανώφελες καινοτομίες και να επικαλούνται ψευδοπροφητείες, το να υπόσχονται πράγματα που ξεπερνούν τις δυνάμεις τους. Αυτά που ανέφερα είναι οι ψυχικοί πειρασμοί.

Οι σωματικοί πειρασμοί των υπερήφανων ανθρώπων είναι οι εξής: Συμβαίνουν σ' αυτούς οδυνηρά περιστατικά, που παραμένουν πάντοτε μπλεγμένα, και είναι δύσκολο να απαλλαγούν απ' αυτά, τους συναντούν πάντοτε κακοί και ασεβείς άνθρωποι, που τους προκαλούν θλίψεις, ταράζεται ξαφνικά και χωρίς λόγο η καρδιά τους από το φόβο του Θεού, πολλές φορές πέφτουν από ψηλούς βράχους και από ψηλά μέρη, και άλλες όμοιες κακώσεις του σώματος συμβαίνουν σ' αυτούς. Στέρηση της ελπίδας και της πίστης στο Θεό, και η στέρηση ανθρώπων που θα παρηγορήσουν την απελπισμένη τους καρδιά, πράγμα που οικονομείται έτσι από τη δύναμη του Θεού. Και με δυο λόγια, συμβαίνουν σ' αυτούς όσα ξεπερνούν τη δύναμη και την αντοχή τους, εκτός από τα προσωπικά τους πάθη. Όλα όσα αναφέραμε και απαριθμήσαμε προέρχονται από τους διάφορους πειρασμούς της υπερηφάνειας.

Οι πειρασμοί αυτοί αρχίζουν φανερά στον άνθρωπο, όταν αρχίσει να θεωρεί τον εαυτό του σοφό. Έτσι πέφτει στον ένα πειρασμό μετά τον άλλο, ανάλογο με το πόσο αποδέχεται αυτούς τους υπερήφανους λογισμούς. Λοιπόν, από τα είδη του πειρασμού που σε προσβάλουν να καταλαβαίνεις τα λεπτά μονοπάτια, στα οποία ξεστρατίζουν οι λογισμοί σου. Και αν δεις κάποιους απ' αυτούς τους τελευταίους πειρασμούς συμπλεγμένους με τους φανερούς πειρασμούς των δαιμόνων, που προαναφέραμε, να ξέρεις ότι, ανάλογα με τους πειρασμούς που δέχεσαι, έχει εγκατασταθεί μέσα σου η υπερηφάνεια και σε κατατρώγει. (193 – 4)

Ο πειρασμός της μικροψυχίας

122. Όταν ο Θεός θελήσει να φέρει τον άνθρωπο σε μεγάλη στενοχώρια, ώστε να μετανοήσει και να εκζητήσει το έλεός του, παραχωρεί να εμπέσει στη μικροψυχία. Και αυτή γεννά την ισχυρή δύναμη της αμέλειας, η οποία τον κάνει να γεύεται τον ψυχικό πνιγμό, που είναι μια γεύση της κόλασης.

Απ' αυτά χτυπά τον άνθρωπο, μετά, το πνεύμα της φρενοβλαβείας, από το οποίο πηγάζουν ατέλειωτοι πειρασμοί, όπως η σύγχυση, ο θυμός, η βλασφημία, η γκρίνια και η μεμψιμοιρία, οι χαλασμένοι λογισμοί, η μετάβαση από τόπο σε τόπο, γιατί πουθενά δε βρίσκει ανάπαυση, και τα όμοια. Αν με ρωτήσεις ποια είναι η αιτία για όλα αυτά, σου απαντώ: Η αμέλειά σου. Γιατί δε φρόντισες να βρεις τη γιατρειά τους. Η γιατρειά όλων αυτών είναι μία, και μ' αυτή ο άνθρωπος βρίσκει αμέσως στην ψυχή του την παρηγοριά που ποθεί. Και ποια λοιπόν είναι αυτή η γιατρειά; Είναι η ταπεινοφροσύνη της καρδιάς. Χωρίς αυτήν είναι αδύνατο να χαλάσεις το φράχτη των πειρασμών. Απεναντίας μάλιστα βρίσκεις ότι οι πειρασμοί είναι ισχυρότεροι και σε εξουθενώνουν.

Μη θυμώσεις μαζί μου, που σου λέω την αλήθεια. Ποτέ δε ζήτησες με όλη σου την ψυχή την ταπείνωση. Αν θέλεις, έλα στον τόπο της και θα δεις πως θα σε λυτρώσει από την κακία των πειρασμών σου. Διότι κατά το μέτρο της ταπεινοφροσύνης, σου δίνει ο Θεός και τη δύναμη να υπομένεις τις συμφορές σου. Και κατά το μέτρο της υπομονής σου, το βάρος των θλίψεών σου γίνεται ελαφρό και, έτσι, παρηγοριέσαι. Και όσο παρηγοριέσαι, τόσο η αγάπη σου προς το Θεό αυξάνει. Και όσο αγαπάς το Θεό, τόσο μεγαλώνει η χαρά που σου χαρίζει το άγιο Πνεύμα. Ο εύσπλαχνος Πατέρας μας, θέλοντας να βγάλει σε καλό τους πειρασμούς των πραγματικών του παιδιών, δεν τους παίρνει, παρά τους δίνει τη δύναμη να του υπομείνουν. Όλα αυτά τα αγαθά (την παρηγοριά, την αγάπη, τη χαρά) τη δέχονται οι αγωνιστές ως καρπό της υπομονής, για να φτάσουν οι ψυχές τους στην τελειότητα. Εύχομαι ο Χριστός και Θεός μας να μας αξιώσει με τη χάρη του να υπομένουμε την πίκρα των πειρασμών για τη αγάπη του και με ευχαριστίες της καρδιάς μας. Αμήν. (195).

Από την πείρα των θλίψεων αποκτούμε σοφία και σύνεση

123. Οι άγιοι δείχνουν έμπρακτα την αγάπη τους στο Θεό με όσα υποφέρουν για το όνομά του, όταν δηλαδή τους στέλνει στενοχώριες, χωρίς όμως να απομακρύνεται απ' αυτούς, γιατί τους αγαπά. Απ' αυτή την πάσχουσα αγάπη τους αποκτά η καρδιά τους παρρησία, ώστε να ατενίζουν προς αυτόν ελεύθερα και με την πεποίθηση ότι θα εισακουσθούν τα αιτήματά τους και θα εκπληρωθούν. Μεγάλη είναι η δύναμη της προσευχής που έχει παρρησία. Γι' αυτό αφήνει ο Θεός τους αγίους του να δοκιμάσουν κάθε λύπη, για να αποκτήσουν πείρα και να βεβαιωθούν για τη βοήθειά του και για το πόσο προνοεί και νοιάζεται γι' αυτούς. Έτσι, αποκτούν σοφία και σύνεση από τους πειρασμούς, για να μη γίνουν αμαθείς, καθώς θα τους λείπει η πνευματική άσκηση και στο καλό

και στο κακό, και για να αποκτήσουν, από τη δοκιμασία τους, τη γνώση όλων των πραγμάτων που χρειάζονται. Γιατί, αλλιώς, θα παρασυρθούν από άγνοια και θα γίνουν καταγέλαστοι από τους δαίμονες. Διότι, αν γυμνάζονταν μόνο στα καλά και δεν είχαν την εμπειρία της πάλης με το κακό, θα πήγαιναν στον πόλεμο εντελώς άπειροι.

Και αν ισχυρισθούμε ότι γυμνάζονται και χωρίς την εμπειρία του αγώνα με τους κακούς πειρασμούς, είναι σαν να τους εξισώνουμε με τα βόδια και τα γαϊδούρια, που δεν έχουν σε τίποτε ελευθερία. Ο άνθρωπος δεν μπορεί να γευθεί και να εκτιμήσει το καλό, αν προηγουμένως δε δοκιμάσει την πίκρα από τους πειρασμούς. Έτσι, όταν συναντήσει στη ζωή του τα αγαθά του Θεού, θα τα χρησιμοποιήσει ελεύθερα και γνωρίζοντας την αξία τους, σαν να είναι αποκτήματα του ιδρώτα του.

Οι άνθρωποι τότε έρχονται σε αληθινή επίγνωση, όταν ο Θεός τους στερήσει τη δύναμη του και τους κάνει να συναισθανθούν την ανθρώπινη αδυναμία, και τη δυσκολία που προκαλούν οι πειρασμοί, και την πονηριά του εχθρού, και με ποιον αντίπαλο έχουν να παλέψουν, και πόσο ασθενής είναι η ανθρώπινη φύση τους, και πως τους φυλάει η θεϊκή δύναμη, και πόσο προχώρησαν και πρόοδευσαν στην αρετή, και ότι χωρίς τη δύναμη του Θεού είναι ανίσχυροι μπροστά σε οποιοδήποτε πάθος. Κι αυτό το κάνει ο Θεός, για να αποκτήσουν, από όλες αυτές τις αρνητικές εμπειρίες, αληθινή ταπείνωση, και να πλησιάσουν κοντά του, και να περιμένουν τη βέβαιη βοήθειά του, και να προσεύχονται με υπομονή. Και όλα αυτά από πού θα τα μάθουν, παρά από την πείρα των πολλών θλίψεων, τις οποίες επιτρέπει ο Θεός και δοκιμάζουν; Όπως λέει και ο απόστολος Παύλος: «Για να μην το πάρω απάνω μου από τις υπερβολικές αποκαλύψεις του Θεού και αρχίσω να υψηλοφρονώ, μου δόθηκε ένα αγκάθι στο σώμα μου, ένας υπηρέτης του σατανά» (2 Κορ. 12, 7). Αλλά και πίστη σταθερή αποκτά κανείς από τους πειρασμούς καθώς βεβαιώνεται για τη θεϊκή βοήθεια, που πολλές φορές βρίσκει στον αγώνα του. Έτσι γίνεται άφοβος και αποκτά θάρρος στους πειρασμούς.

Ο πειρασμός ωφελεί όλους τους ανθρώπους. Εάν ο πειρασμός ωφέλησε τον Παύλο, κανένας πια δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι είναι ανώφελος, αλλά και όλος ο κόσμος, που δε θέλει να επωφεληθεί από τους πειρασμούς και τις θλίψεις για την σωτηρία του, θα δώσει λόγο στο Θεό. (197 – 8).

Οι πειρασμοί είναι πικρό φάρμακο. Να το παίρνουμε με ταπείνωση και υπομονή

124. Οι αγωνιστές λοιπόν, πειράζονται για να αυξήσουν τον πνευματικό τους πλούτο. Οι αμελείς, για να φυλαχθούν απ' ό,τι τους βλάπτει. Οι κοιμισμένοι, για να ξυπνήσουν. Οι απομακρυσμένοι, για να πλησιάσουν στο Θεό. Και οι φίλοι του Θεού, για να εισέλθουν στον άγιο οίκο του με παρρησία. Ένας γιος, άβγαλτος στη ζωή, δεν μπορεί να διαχειρισθεί τον πλούτο του πατέρα του και να βοηθηθεί απ' αυτόν. Γι' αυτό λοιπόν, στην αρχή στέλνει δυσκολίες και βάσανα ο Θεός στα παιδιά του και, μετά, τους φανερώνει τι τους χαρίζει. Δόξα τω Θεώ που, με πικρά φάρμακα, μας χαρίζει την απόλαυση της πνευματικής υγείας.

Είναι κανείς που δε στενοχωριέται και δεν κουράζεται, ενόσω γυμνάζεται; Και είναι κανείς, στον οποίο να μη φαίνεται πικρός ο καιρός, που πίνει το φαρμάκι των πειρασμών και των θλίψεων; Χωρίς, λοιπόν, να περάσει απ' αυτό το στάδιο δεν μπορεί να αποκτήσει ισχυρή κράση. Αλλά και η υπομονή στους πειρασμούς δεν είναι δική μας. Πώς μπορεί, αλήθεια ο άνθρωπος, ένα πήλινο αγγείο, να βαστάζει μέσα του το νερό, αν δε το κάνει στέρεο η θεϊκή φωτιά; Αν σκύψουμε το κεφάλι, τότε ό,τι καλό και ωφέλιμο ζητήσουμε από το Θεό στην προσευχή μας με ταπείνωση, με διαρκή πόθο και με υπομονή, όλα θα μας τα δώσει. (198 – 9).

Όπως τα φάρμακα που παίρνουμε, καθαρίζουν το σώμα μας από τα νοσογόνα μικρόβια, έτσι οι σφοδρές θλίψεις καθαρίζουν την καρδιά μας από τις πονηρές ενθυμήσεις και πράξεις. (278).

Οι ακατάπαυστες δεήσεις στους πειρασμούς

125. Όπως τα μικρά παιδιά τρομάζουν από τα φοβερά θεάματα, και τρέχουν και πιάνονται από τα φορέματα των γονέων τους, και ζητούν τη βοήθειά τους, έτσι και η ψυχή: όσο στενοχωριέται και θλίβεται από το φόβο των πειρασμών, προστρέχει και κολλάει στο Θεό, και τον παρακαλεί με ακατάπαυστες δεήσεις. Και όσο οι πειρασμοί πέφτουν επάνω της, ο ένας μετά τον άλλο, τόσο και παρακαλεί περισσότερο. Αλλά όταν σταματήσουν και ξαναβρεί την ανάπαυσή της, συνήθως χάνει την επαφή της με την πραγματικότητα και απομακρύνεται από το Θεό. (279).

Ο Θεός και οι Άγγελοι χαίρονται στις θλίψεις μας, ενώ ο διάβολος χαίρεται στην τεμπελιά και στην καλοπέρασή μας

126. Όσο αυξάνουν οι καθημερινοί μας κόποι, οι σωματικοί και οι πνευματικοί, τόσο ελαττώνεται ο σαρκικός πόλεμος. Επειδή οι θλίψεις και οι κίνδυνοι θανατώνουν την ηδυπάθεια, ενώ η καλοπέραση και η αδιαφορία την τρέφουν. Γι' αυτό και ο Θεός και οι άγιοι Άγγελοι χαίρονται

στις θλίψεις και στις στενοχώριες μας, ενώ ο διάβολος και οι συνεργάτες του χαίρονται όταν τεμπελιάζουμε και καλοπερνούμε. (119).

Κατάκρινε, για τις θλίψεις σου, τον εαυτό σου και μην απελπίζεσαι

127. Να είσαι έτοιμος να δεχθείς κάθε περιφρόνηση και κάθε προσβολή, και χλευασμό και κατηγορία, από όλους, ακόμη και απ' αυτούς που δε θα το περίμενες. Να θεωρήσεις τον εαυτό σου πραγματικά άξιο να τα πάθει, και να τα δεχθείς όλα με ευγνωμοσύνη και χαρά. Και να υπομείνεις κάθε κόπο και θλίψη και κίνδυνο, που έρχεται από τους δαίμονες, διότι έπραξες τα θελήματά τους με ευχαρίστηση. Και να υποφέρεις με γενναιότητα κάθε στέρηση των αναγκαίων, και τα δυσάρεστα φυσικά φαινόμενα, και τις πίκρες της ζωής. Να υπομείνεις, έχοντας εμπιστοσύνη στο Θεό, ακόμη και τη στέρηση της αναγκαίας τροφής σου, που σε λίγες ώρες θα γίνει κοπριά. Και όλα αυτά να τα δεχθείς με τη θέλησή σου, έχοντας την ελπίδα σου στο Θεό και μη περιμένοντας από κανένας άλλον τη λύτρωση ή την παρηγοριά. Γιατί η όποια βοήθεια εκ μέρους των ανθρώπων δίνεται ύστερα από φώτιση και καθοδήγηση του Θεού. Άφησε λοιπόν την φροντίδα σου στο Θεό, και σε όλες τις δυσκολίες σου κατάκρινε τον εαυτό σου, ότι εσύ ο ίδιος είσαι ο αίτιος, για όλα. Διότι έφαγες από τον καρπό του απαγορευμένου δέντρου, και απέκτησες διάφορα πάθη. Δέξου τώρα με ευχαρίστηση τις πίκρες, για να σε ταράξουν λιγάκι από τη νωθρότητα σου, και ύστερα να γλυκαθείς με τη χάρη του Θεού. (305).

Η «μέθη» του Θεού κάνει τον άνθρωπο αναίσθητο στις θλίψεις

128. Όταν ξυπνήσει στην ψυχή η φυσική επιθυμία της να ζει κατά Θεόν, και ποτίσει τη ζωή των αγωνιστών τούτο το ποτήρι του πόθου, και τους μεθύσει, δεν αισθάνονται πια τον κόσμο, ούτε τον κόπο νιώθουν, αλλά γίνονται αναίσθητοι στις θλίψεις και στις διάφορες κοπιαστικές εργασίες τους, και έχουν την αίσθηση ότι περπατούν στον αέρα, και όχι στη γη, σαν κανονικοί άνθρωποι. Κι αυτό, επειδή δε βλέπουν πια την τραχύτητα του δρόμου κι επειδή δεν έχουν μπροστά τους βουνά και χειμάρρους να διαβούν. Όπως λέει και ο Ησαΐας (40, 4): «Οι τραχείς δρόμοι θα γίνουν γι' αυτούς ομαλοί» κ.τ.λ. Και δεν αισθάνονται τον κόσμο, επειδή συνεχώς έχουν στραμμένα τα μάτια της ψυχής τους στον ουράνιο Πατέρα τους. Και

η ελπίδα τους στο Θεό γίνεται τόσο αισθητή, ώστε τους δείχνει, όπως εμείς δείχνουμε με το δάχτυλο, σε κάθε στιγμή αυτά που βρίσκονται σε μακρινές αποστάσεις και είναι αόρατα. Αυτά τα βλέπουν μέσα τους, με το κρυφό μάτι της πίστης και με τρόπο που εμείς δεν μπορούμε καταρχήν να κατανοήσουμε. Και επειδή πυρώνεται ολόκληρη η ψυχή τους με τη φωτιά του αγίου Πνεύματος, βλέπουν τα απόντα σαν να είναι παρόντα. (309).

Το σώμα γίνεται αναίσθητο στις θλίψεις

129. Όταν η ψυχή μεθύσει από τη χαρά της ελπίδας και της ευφροσύνης του Θεού, το σώμα γίνεται αναίσθητο στις θλίψεις, κι αν ακόμη είναι ασθενικό. Γιατί, ενώ βαστάζει διπλό βάρος, την ασθένεια και τη θλίψη, δεν ατονεί, αλλά απολαμβάνει τη χαρά του Θεού μαζί με την ψυχή, και βοηθάει την ψυχή να χαρεί, αν και είναι ασθενικό. Αυτά συμβαίνουν, όταν εισέλθει η ψυχή στη χαρά του Πνεύματος.

Με την υπομονή στις θλίψεις γινόμαστε κοινωνοί των παθημάτων του Χριστού

130. Ας εξετάσουμε και τους άθεους φιλόσοφους, όπως λέγονται. Άλλοι απ' αυτούς εντελώς καταπάτησαν τη φυσική σαρκική επιθυμία. Άλλοι τις ύβρεις και τις κατηγορίες ευκολότερα υπέμειναν. Και άλλοι υπέφεραν φοβερές ασθένειες χωρίς να λυπηθούν. Άλλοι πάλι στις θλίψεις και στις μεγάλες συμφορές έδειξαν υπομονή. Και αν αυτοί υπέμειναν από κενοδοξία ή από μάταιη ελπίδα, πόσο μάλλον εμείς οι μοναχοί – και φυσικά όλοι οι χριστιανοί – οφείλουμε να κάνουμε υπομονή, που κληθήκαμε από το Θεό να γίνουμε κοινωνοί των παθημάτων και της δόξας του; (107 – 8).

Υπομονή στις θλίψεις

131. Όλες οι λυπηρές περιστάσεις και οι θλίψεις, αν δεν έχουμε υπομονή, μας διπλοβασανίζουν. Γιατί ο άνθρωπος με την υπομονή του διώχνει την πίκρα των συμφορών, ενώ η μικροψυχία γεννά την απελπισία της κόλασης. Η υπομονή είναι μητέρα της παρηγοριάς. Είναι μια δύναμη ψυχική, που γεννιέται από την πλατιά καρδιά. Αυτή τη δύναμη ο

άνθρωπος δύσκολα τη βρίσκει πάνω στις θλίψεις του, αν δεν έχει τη θεία χάρη, που την αποκτά με την επίμονη προσευχή και με δάκρυα. (194 – 5).

Υποφέροντας την αδικία με ταπείνωση και χαρά

132. Όποιος μπορεί να υποφέρει την αδικία με χαρά, μόλο που έχει τον τρόπο να την αποκρούσει και να την αποφύγει, αυτός δέχθηκε μέσα του την παρηγοριά του Θεού με την εμπιστοσύνη του σ' αυτόν. Και όποιος υπομένει με ταπεινοφροσύνη τις εναντίον του κατηγορίες, αυτός έφτασε στην τελειότητα, και θαυμάζεται από τους αγίους Αγγέλους. Γιατί καμιά άλλη αρετή δεν είναι τόσο μεγάλη και δυσκατόρθωτη.(20 -1).

Η υπομονή είναι χάρισμα του Θεού

133. Όταν αυξηθεί η υπομονή στις ψυχές μας, είναι σημείο ότι δεχθήκαμε μυστικά τη χάρη της παρηγοριάς. Η δύναμη της υπομονής είναι ισχυρότερη από την αίσθηση της χαράς μέσα στην καρδιά. Για να ζήσουμε εν Θεώ, πρέπει να ταπεινώσουμε τις αισθήσεις μας. Όταν ζει η καρδιά, ταπεινώνονται οι αισθήσεις. Και όταν αυτές διεγείρονται, νεκρώνεται η καρδιά για το Θεό. (290).

Η πολύχρονη υπομονή, που έφερε άμετρη τη χάρη του Θεού

134. Ένας από τους αγίους πατέρες είπε:

Ήταν ένας γέροντας αναχωρητής, τίμιος, και πήγα μια φορά σ' αυτόν, όταν ήμουν καταπονημένος από τους πειρασμούς. Αυτός ήταν άρρωστος και κατάκοιτος και, αφού τον χαιρέτησα, κάθισα κοντά του και του είπα: Κάνε μια ευχή για μένα, πάτερ, διότι πολύ θλίβομαι από τους πειρασμούς των δαιμόνων. Και ο γέροντας άνοιξε τα μάτια του και μου είπε: Παιδί μου, εσύ είσαι νέος και δε θ' αφήσει ο Θεός να καταπονηθείς από αβάσταχτους πειρασμούς. Κι εγώ του είπα: Και νέος είμαι και πειρασμούς έχω από πολύ ενάρετους ανθρώπους. Κι εκείνος πάλι μου είπε: Λοιπόν, ο Θεός θέλει να σε κάνει σοφό. Κι εγώ είπα: Πώς θα με κάνει σοφό; Εγώ κάθε μέρα γεύομαι το θάνατο της ψυχής. Κι εκείνος αμέσως απάντησε: Σώπα, παιδί μου. Είπα ότι σε αγαπά ο Θεός και θα σου δώσει τη χάρη του. Και πρόσθεσε: Να ξέρεις, παιδί μου, ότι τριάντα χρόνια πολέμησα με τους δαίμονες και επί είκοσι χρόνια δε φάνηκε να μη βοήθησε καθόλου ο Θεός. Κι όταν πέρασε το εικοστό

πέμπτο, άρχισα να βρίσκω κάποια ανάπαυση, που με τον καιρό γινόταν πιο μεγάλη. Μετά το εικοστό έβδομο και το εικοστό όγδοο έτος η ανάπαυση της ψυχής μου γινόταν πολύ πιο έντονη. Και τώρα που περνάει το τριακοστό έτος και κοντεύει να τελειώσει, τόσο στερεώθηκε μέσα του η ανάπαυση, ώστε δεν μπορώ να την υπολογίσω και να τη μετρήσω. Και τελείωσε ο γέροντας με αυτά τα λόγια: Όταν θελήσω να σηκωθώ για να προσευχηθώ, τρεις ψαλμούς προφταίνω να πω με το στόμα μου και από κει και πέρα, τρεις μέρες να στέκομαι όρθιος, αισθάνομαι έκσταση κοντά στο Θεό και δεν καταλαβαίνω καθόλου κούραση. Βλέπεις τώρα, τι άμετρη ανάπαυση μου προξένησε η πολύχρονη εργασία της υπομονής; (13).

Οι θαυμάσιοι καρποί της υπομονής του ησυχαστή

135. Μακάριος είναι εκείνος ο ησυχαστής, που αξιώθηκε να ζήσει τις θαυμάσιες εμπειρίες και καταστάσεις της πνευματικής εν Χριστώ ζωής. Μακάριος είναι εκείνος, που μέρα και νύχτα μελετά τα θεία. Εάν στην αρχή του εγκλεισμού στο κελί του, και της ησυχαστικής του ζωής, ο μοναχός δεν αισθάνεται να ενεργεί μέσα του η δύναμη της μελέτης των θαυμασίων του Θεού, επειδή ο νους του ακόμη μετεωρίζεται και είναι ασταθής, ας μην αμελήσει από την πνευματική κούραση και αφήσει την ηρεμία της ησυχαστικής ζωής. Ας φέρω ένα παράδειγμα, για να το καταλάβουμε καλύτερα. Ο γεωργός, ενώ σπέρνει στο χωράφι του το σπόρο, δε βλέπει συγχρόνως και τον στάχυ. Μαζί με τη σπορά ακολουθεί αμηχανία, και κούραση, και πόνος στα μέλη του γεωργού, και ανορεξία, και προσωρινός χωρισμός από τους φίλους. Όμως, αφού υπομείνει όλα αυτά, έρχεται ο καιρός της συγκομιδής, και τότε ευχαριστιέται και σκιρτά και χαίρεται και ευφραίνεται ο γεωργός. Και ποιός είναι ο καιρός αυτός, για να μεταφέρουμε την παραβολή στη ζωή του μοναχού;

Ο καιρός αυτός είναι, όταν τρώει από τον πνευματικό άρτο που κέρδισε με τον ιδρώτα του, και μένει στην ησυχία μελετώντας τα θεία. Διότι η ησυχία και η υπομονητική μελέτη του λόγου και των ενεργημάτων του Θεού, φέρνει στην καρδιά πολλή και ατέλειωτη ηδονή, και οδηγεί το νου γρήγορα στην έκπληξη και στο θαυμασμό. Και μακάριος είναι εκείνος που υπομένει στην ησυχία της ερήμου. Διότι μπροστά του θα ανοίξει η θεόβρυτη πηγή των θαυμασίων του Θεού, και θα πιεί απ’ αυτή, κα θα γλυκαθεί, και δε θα παύσει να πίνει απ’ αυτή συνέχεια, νύχτα και μέρα, μέχρι να φτάσει στο τέρμα αυτής της πρόσκαιρης ζωής του. (346).

ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Ο Θεός δεν ακούει αμέσως τις ικεσίες των αμελών και ανώριμων

136. Όταν είσαι άρρωστος, να πεις: Μακάριος είναι όποιος αξιώθηκε από το Θεό να υποστεί άγιες δοκιμασίες, με τις οποίες κληρονομούμε την αιώνια ζωή. Διότι ο Θεός επιφέρει τις αρρώστιες για να αποκτήσει η ψυχή υγεία. Ένας άγιος είπε ότι ο μοναχός που δεν υπηρετεί τον Κύριο θεαρέστως, και που δεν αγωνίζεται με ζήλο για τη σωτηρία της ψυχής του, αλλά είναι αμελής στην άσκηση των αρετών, εξάπαντος, με την παραχώρηση του Θεού, πέφτει στις θλίψεις, για να μη μείνει αργός και πέσει, από την πολλή αργία, στα χειρότερα πάθη. Γι' αυτό ο Θεός επιφέρει τους πόνους στους ράθυμους και αμελείς, για να μελετούν σ' αυτούς τη σοφία του, και να μην πηγαίνει το μυαλό τους στα μάταια.

Και ο Θεός το κάνει αυτό σ'αυτούς που τον αγαπούν, για να τους παιδέψει, και να τους δώσει σοφία, και να τους διδάξει το άγιο θέλημά του. Αυτοί οι αμελείς μοναχοί, όταν παρακαλούν το Θεό, κάνει πως δεν τους ακούει αμέσως, μέχρι να ατονήσει η ραθυμία τους και μάθουν πολύ καλά, ότι όλες αυτές οι θλίψεις τους βρήκαν εξαιτίας της αμέλειας και της τεμπελιάς τους. Στον προφήτη Ησαΐα γράφει: «Όταν απλώνεται ικετευτικά τα χέρια σας σε μένα, λέει ο Κύριος, θα πάρω τα μάτια μου από πάνω σας. Και αν πληθύνετε τις ικεσίες σας, δε θα σας ακούσω» (Ησ. 1, 15). Αυτό βέβαια λέχθηκε για άλλους ανθρώπους, του καιρού εκείνου, αλλά σίγουρα το νόημά του αναφέρεται σ' αυτούς που εγκαταλείπουν τον άγιο δρόμο του Κυρίου.

Αφού λέμε ότι ο Θεός είναι πολυέλεος και πολυεύσπλαχνος, για πιο λόγο, στις θλίψεις μας, ενώ τον παρακαλούμε συνέχεια στις προσευχές μας, δε μας ακούει, αλλά παραβλέπει τη δέησή μας; Την απάντηση τη βρίσκουμε και πάλι στον προφήτη Ησαΐα (59, 1): «Δεν είναι κοντό το χέρι του Κυρίου, ώστε να μη φτάνει να σας σώσει, ούτε είναι βαρύκοος, ώστε να μη σας ακούει, αλλά είναι οι αμαρτίες σας που έκαμαν το Θεό να μη σας ακούει». Να θυμάσαι πάντοτε το Θεό, σε κάθε περίσταση, και θα σε θυμηθεί ο Θεός, όταν πέσεις σε πειρασμούς. (24).

137. Ένας από τους αγίους πατέρες μας έγραψε ότι όποιος δε λογαριάζει τον εαυτό του για αμαρτωλό, η προσευχή του δεν είναι ευπρόσδεκτη από τον Κύριο. (379).

138. Εάν ζητήσεις κάτι από το Θεό, και δεν εισακουσθείς γρήγορα, μη λυπάσαι. Γιατί εσύ δεν είσαι πιο σοφός από το Θεό. Αυτό το κάνει ο Θεός από μακροθυμίας: ή δηλαδή γιατί είσαι ανάξιος να δεχθείς την εκπλήρωση του αιτήματός σου, και άρα θα ζημιωθείς αν το λάβεις, ή γιατί η κατάσταση και η πορεία της καρδιάς σου δεν είναι ανάλογη με τα αιτήματά σου, ή γιατί δεν έφθασες ακόμη σε τέτοια πνευματικά μέτρα, ώστε να μπορείς να δεχθείς το χάρισμα που ζητάς. Διότι δεν πρέπει να επιβάλλουμε στον εαυτό μας να δέχεται πράγματα που ακόμη δεν αντέχουν τα μέτρα μας, για να μην αχρηστευθεί αυτό που θα μας χαρίσει ο Θεός, με το να το λάβουμε γρήγορα. Διότι ό,τι λαμβάνουμε εύκολα, γρήγορα το χάνουμε. Ενώ ένα πράγμα που το αποκτάμε με καρδιακό πόνο, το φυλάγουμε σαν θησαυρό, με μεγάλη προσοχή. (185).

Η προσευχή διαλύει τα σύννεφα των παθών

139. Συμβαίνει συνήθως στους μοναχούς που αγωνίζονται στην ησυχία, να ταραχθεί η ψυχή από το σκοτάδι των παθών. Όπως δηλαδή οι ηλιακές ακτίνες καλύπτονται από τα σύννεφα, έτσι μπορεί και συ να στερηθείς για λίγο την πνευματική παρηγοριά, από το νέφος των παθών που επισκιάζει την ψυχή σου, και να φύγει για λίγο από μέσα σου η χαροποιός δύναμη του Θεού, και να σκεπάσει το νου σου ασυνήθης ομίχλη. Όμως ας μην ταραχθεί ο λογισμός σου, αλλά να κάνεις υπομονή, και να διαβάζεις τα βιβλία των αγίων διδασκάλων μας, και να ζορίσεις τον εαυτό σου στην προσευχή, και να περιμένεις τη θεία βοήθεια. Και θα' ρθει αμέσως, χωρίς να καταλάβεις το πως. Όπως δηλαδή οι ακτίνες του ήλιου διώχνουν το σκοτάδι και φωτίζουν τη γη, έτσι μπορεί και η προσευχή να διαλύσει και να διασκορπίσει από την ψυχή τα σύννεφα των παθών,και να φωτίσει το νου με το φως της θείας χαράς και της παρηγοριάς. (53).

Να προσεύχεσαι με το ταπεινό και άκακο φρόνημα του νηπίου

140. Όταν παρασταθείς ενώπιον του Θεού να προσευχηθείς, έτσι να θεωρείς τον εαυτό σου. Σαν το μυρμήγκι, και σαν τα ερπετά τη γης, και σαν βδέλλα, και ταπεινό σαν το παιδάκι που ψελλίζει. Να μην πεις στο Θεό λόγια που προδίδουν τις γνώσεις σου, αλλά να τον πλησιάσεις, και να σταθείς ενώπιόν του με το ταπεινό και άκακο φρόνημα του νηπίου, για να

αξιωθείς να προστατευθείς και να καθοδηγηθείς από την πατρική εκείνη πρόνοια, που έχει ο πατέρας για τα παιδάκια του. Γιατί έχει λεχθεί ότι «ο Κύριος φυλάσσει τα νήπια» (Ψ. 114, 6). (67).

Η ταπεινή και επίμονη προσευχή ελκύει τη βοήθεια και τα χαρίσματα του Θεού

141. Όταν ένας άνθρωπος καταλάβει ότι του λείπει η θεία βοήθεια, κάνει πολλές προσευχές. Και όσο τις αυξάνει, τόσο ταπεινώνεται η καρδιά του. Διότι όποιος ικετεύει και ζητάει, δεν μπορεί παρά να ταπεινωθεί, και ο Θεός μια τέτοια καρδιά, «συντριμμένη και ταπεινωμένη, δε θα την περιφρονήσει» (Ψ. 50, 19). Όσο η καρδιά δεν ταπεινώνεται, δεν μπορεί να πάψει να τριγυρνάει σκόρπια εδώ και κει. Η ταπείνωση συμμαζεύει την καρδιά. Και όταν ταπεινωθεί ο άνθρωπος, αμέσως τον κυκλώνει το θείο έλεος, και τότε η καρδιά αισθάνεται τη βοήθεια του Θεού, γιατί νιώθει μέσα της να κινείται μια δύναμη που τη στηρίζει, και τότε είναι που η καρδιά γεμίζει εμπιστοσύνη στο Θεό. Και απ' αυτό καταλαβαίνει ο άνθρωπος ότι η προσευχή είναι ένα φυσικό καταφύγιο βοήθειας, και πηγή σωτηρίας, και θησαυρός ακλόνητος πίστης, και λιμάνι που σώζει από την τρικυμία, και φως στους σκοτισμένους, και στήριγμα για του αρρώστους, και σκέπη την ώρα των πειρασμών, και βοήθεια στην ένταση της αρρώστιας, και ασπίδα που σώζει από τους ακοντισμούς στον αόρατο πόλεμο, και βέλος αιχμηρό κατά των δαιμόνων. Με δυο λόγια ο άνθρωπος με την προσευχή αποκτά όσα τα αγαθά που ανέφερα. Και καθώς εντρυφά στην προσευχή, η καρδιά του χαίρει και αγάλλεται από την εμπιστοσύνη της στο Θεό, και δε μένει πια, όπως πρώτα, χλιαρή, να λέει λόγια χωρίς νόημα. Όταν ο άνθρωπος καταλάβει πολύ καλά αυτά που είπα, τότε θα αποκτήσει αληθινή προσευχή στην ψυχή, που θα την έχει σαν θησαυρό. Και τότε είναι που, από την πολλή τους ευφροσύνη, η συμβατική του προσευχή θα αλλάξει και θα γίνει έντονη ευχαριστία δοξολογία. Έτσι, καταλαβαίνουμε τί σημαίνει ότι «η προσευχή είναι χαρά, που στέλνει την ευχαριστία της στο Θεό». Όταν φτάσει σ' αυτό το σημείο ο άνθρωπος, δεν προσεύχεται πια με κόπο και μόχθο, όπως πρωτύτερα που δεν είχε αυτή τη χάρη. Αλλά με χαρούμενη καρδιά και με θαυμασμό για τα μυστήρια του Θεού, αναβρύει συνεχώς ευχαριστίες άρρητες και βάζει μετάνοιες. Και από τη μεγάλη του συγκίνηση φτάνει στη γνώση του Θεού, και θαυμάζει, και εκπλήσσεται για τη χάρη που του δίνει ο Θεός, και τότε, ξαφνικά,

υψώνει τη φωνή του υμνολογώντας και δοξάζοντας και ευχαριστώντας το Θεό. Και η γλώσσα του τότε κινείται γεμάτη έκπληξη.

Όλα αυτά τα αγαθά, που ανέφερα, έρχονται στον άνθρωπο, αν συναισθανθεί την πνευματική του φτώχεια και αδυναμία. Γιατί τότε, από τη μεγάλη επιθυμία που έχει να τον βοηθήσει ο Θεός, έρχεται κοντά του με επίμονη προσευχή. Και όσο πλησιάζει το Θεό με πόθο, τόσο και ο Θεός έρχεται κοντά του δίνοντάς του χαρίσματα. Και δε θα πάρει τη χάρη του από τον άνθρωπο, όσο αυτός μένει στην αληθινή ταπείνωση. Όπως η χήρα του ευαγγελίου, η οποία τρέχει πίσω από το δικαστή κράζοντας συνέχεια να αποδώσει το δίκαιο και να τη γλιτώσει από τον αντίδικο. Κάπως έτσι και ο εύσπλαχνος Θεός: κάνει που δεν ακούει, και αναβάλλει να δώσει τα χαρίσματα του στον άνθρωπο, για να γίνει αυτό αιτία να έρθει πιο κοντά του και, εξαιτίας που τον έχει ανάγκη, να παραμείνει κοντά του και να ωφελείται πνευματικά. Και κάποια αιτήματα, βέβαια, ο Θεός τα ικανοποιεί αμέσως, εκείνα δηλαδή που είναι αναγκαία για τη σωτηρία του ανθρώπου, άλλα αιτήματα όμως δεν τα ικανοποιεί. Και όταν ο δαίμονας μας καίει και παρακαλούμε το Θεό, έρχεται η θεία χάρη και αποδιώχνει το καυτερό, ενώ σε άλλες περιπτώσεις επιτρέπει τις θλίψεις και τον πόνο, για να γίνουν αυτά αιτία να προσεγγίσουμε, όπως είπα, το Θεό, και για να διαπαιδαγωγηθούμε και να αποκτήσουμε πείρα για τους αγώνες μας στους πειρασμούς. (83 – 5).

Η αξία της επίμονης προσευχής. Ό,τι κάνουμε εν Κυρίω είναι προσευχή

142. Χρειάζεται να ασκηθεί ο άνθρωπος στην ευχή για μεγάλο διάστημα, για να αποκτήσει τη σοφία του Θεού. Μετά την ακτημοσύνη, που λύνει τους λογισμούς μας από τα δεσμά των κοσμικών πραγμάτων, θέλει να επιμείνουμε στην προσευχή. Διότι με αυτή την επιμονή μας, για αρκετό διάστημα, ασκείται ο νους μας και μαθαίνει, με την πολλή πείρα που αποκτά, πως να αποδιώχνει τους πονηρούς λογισμούς, πράγμα που δεν μπορεί να διδαχθεί με άλλο τρόπο. Και στην προσευχή βρίσκονται οι ρίζες και οι αιτίες για να αγαπήσουμε το Θεό.

Και τούτο πρέπει, αγαπητοί μου, να γνωρίζουμε, ότι κάθε μυστική συνομιλία, και κάθε φροντίδα μας, που γίνεται με αγαθή πρόθεση εν Κυρίω, και κάθε πνευματική μελέτη, βρίσκεται μέσα στον ορισμό της προσευχής, και ονομάζεται προσευχή, και περικλείεται στο όνομά της. Είτε, λοιπόν, είναι ανάγνωση διαφόρων ιερών αναγνωσμάτων, είτε έμφωνη δοξολογία του Θεού, είτε κάποια λυπηρή φροντίδα εν Κυρίω, είτε μετάνοιες, είτε ψαλμωδίες, και όλα τα όμοια, είναι ένα είδος προσευχής. Και απ᾽ αυτά

γεννιέται η καθαρή και ειλικρινής προσευχή, κι απ' αυτήν η αγάπη του Θεού. (155 -6).

Η προσευχή του μοναχού, που έγινε ξένος για τον «κόσμο» οδηγεί το νου στα θεία μυστήρια

143. Αν θέλεις να δώσεις τον εαυτό σου στο έργο της προσευχής, που καθαρίζει το νου, και στην αγρυπνία της νύχτας, για να αποκτήσεις φωτεινή διάνοια, πάψε να βλέπεις αυτούς που έχουν κοσμικό φρόνημα, και κόψε τις συναναστροφές μαζί τους, και κόψε τη συνήθεια να δέχεσαι φίλους στο κελί σου με το πρόσχημα του φιλότιμου και της φιλοξενίας. Αλλά να δέχεσαι και να συναναστρέφεσαι μόνο τους ομοίους σου στον τρόπο της ζωής, στη σκέψη και στην κρυφή αρετή. Ακόμη, να φοβάσαι και την ψυχική ταραχή, που προέρχεται από τη συνομιλία του νου με τον εχθρό. Και αυτή η συνομιλία, συνήθως ενεργείται χωρίς να το θέλουμε συνειδητά. Και αφού κόψεις και διαλύσεις και πάψεις εντελώς τις κοσμικές συνήθειες και επαφές, ένωσε με την προσευχή σου την ελεημοσύνη, και τότε θα δει η ψυχή σου το φως της αλήθειας. Γιατί όσο η καρδιά μένει ατάραχη κα γαλήνια από τα κοσμικά πράγματα, τόσο μπορεί ο νους να κατανοήσει και να θαυμάσει τα θεία μυστήρια. (97 – 8).

Ο κόπος και ο αγώνας στην προσευχή μπορεί να φέρει πνευματική αλλοίωση

144. Πολλές φορές βρίσκεται ο άνθρωπος να προσεύχεται κυρτωμένος και γονυκλινής, κα έχοντας απλωμένα τα χέρια το στον ουρανό, και ατενίζοντας στο σταυρό του Χριστού, και μαζεύοντας το νου του στην προσευχή. Ενώ λοιπόν ο άνθρωπος παρακαλεί το Θεό με δάκρυα και κατάνυξη, ξαφνικά μια πηγή αναβλύζει μέσα στην καρδιά του με άφατη γλυκύτητα, οπότε παραλύουν τα μέλη του σώματός του, και δε βλέπει τίποτε γύρω του, και σκύβει το πρόσωπό του προς τη γη. Όμως οι έννοιες και οι λογισμοί του εναλλάσσονται, ώστε να μην μπορεί να κάνει μετάνοιες από την πολλή χαρά, που διαπερνάει όλο το σώμα του. Πρόσεχε λοιπόν, άνθρωπέ μου, αυτά που διαβάζεις. Γιατί, αν δεν αγωνισθείς, δε θα βρεις αυτά τα ουράνια αγαθά. Και αν δεν κρούσεις τη θύρα δυνατά και επίμονα και δεν αγρυπνήσεις απέξω, περιμένοντας ν'ανοίξει, δεν πρόκειται να εισακουσθείς. (102).

Άλλο πράγμα είναι η ηδονή της προσευχής και άλλο η θεωρία της προσευχής

145. Άλλο πράγμα είναι η ηδονή της προσευχής και άλλο η θεωρία της προσευχής. Η δεύτερη είναι ανώτερη από την πρώτη, όσο ο τέλειος άνθρωπος διαφέρει από το ατελές παιδάκι. Μερικές οι στίχοι των ψαλμών παίρνουν μια γλυκύτητα μέσα στο στόμα, και ένας στίχος μπορεί να επαναλαμβάνεται πολλές φορές στην προσευχή, χωρίς να επιτρέπει να προχωρήσεις σε άλλο στίχο, και δεν μπορείς να τον χορτάσεις! Άλλοτε πάλι, από την προσευχή γεννιέται κάποια μορφή θεωρίας, η οποία παύει την προσευχή των χειλέων, οπότε γίνεται ο προσευχόμενος σαν άψυχο σώμα, που δεν αναπνέει, και μένει σε έκσταση. Αυτή την κατάσταση την ονομάζουμε θεωρία της προσευχής, και δεν είναι, όπως λένε οι άφρονες, ένα είδος ή μια μορφή ή κάποιο σχήμα φανταστικού πράγματος. Στη θεωρία αυτής της προσευχής υπάρχουν όρια, και μπορούμε να διακρίνουμε διάφορα χαρίσματα. Προσευχή είναι όσο ο νους δεν πέρασε σε κάτι άλλο, υψηλότερο, αφού η γλώσσα και η καρδιά, που είναι τα κλειδιά της προσευχής, ακόμη δουλεύουν. Από δω και πέρα ανοίγει η είσοδος για τα βασιλικά θησαυροφυλάκια. Εδώ πια σταματάει να δουλεύει κάθε στόμα, κάθε γλώσσα και κάθε καρδιά, που είναι ο κυβερνήτης και διαχειριστής των λογισμών. Σταματάει ακόμη ο νους, που κυβερνά τις αισθήσεις, και η φαντασία, αυτό το ταχύπτερο και αδιάντροπο όρνεο. Και ας μείνουν σ' αυτή την κατάσταση όσοι έφτασαν ζητώντας τη βασιλεία του Θεού, διότι ήδη είναι παρών ο οικοδεσπότης! (134).

Η «έκσταση» είναι γεμάτη της καθαρής προσευχής

146. Την ώρα της προσευχής όταν ο νους του ανθρώπου αποδύεται τον παλιό άνθρωπο και ενδύεται το νέο, της θείας χάρης, τότε βλέπει τον καθαρότητά του να λάμπει όπως περίπου το χρώμα του ουρανού, που ονομάσθηκε από τη γερουσία του Ισραήλ «τόπος Θεού», όταν το είδαν στο όρος Σινά. Λοιπόν, αυτή τη δωρεά και χάρη του Θεού, δεν πρέπει να την ονομάζουμε πνευματική προσευχή, αλλά γέννημα της καθαρής προσευχής, που κατεβαίνει δια του αγίου Πνεύματος. Τότε ο νους ανεβαίνει πιο ψηλά από την προσευχή, η οποία παύει πια μπροστά στην ανώτερη κατάσταση. Και τότε ο μοναχός δεν προσεύχεται, αλλά βρίσκεται

σε έκσταση μέσα στα ακατάληπτα μυστήρια, που είναι ανώτερα από τον παρερχόμενο κόσμο, και σιωπά αγνοώντας όλα όσα έχουν σχέση με την εδώ ζωή. Αυτή η άγνοια είναι ανώτερη από τη γνώση, και μακάριος είναι εκείνος που έφθασε σ' αυτή την άγνοια, την αχώριστη από την προσευχή. (140).

147. Όποιος είναι φτωχός από υλικά αγαθά, θα γίνει πλούσιος εν Κυρίω. Και όποιος έχει φίλους πλουσίους, θα πτωχεύσει από τα αγαθά του Θεού. Όποιος έχει εγκράτεια, και είναι ταπεινόφρων, και βδελύσσεται την ελευθεροστομία, και αποδιώχνει το θυμό από την καρδιά του, εγώ πιστεύω, ότι αυτός ο άνθρωπος, όταν σηκωθεί να προσευχηθεί βλέπει μέσα στην ψυχή του το φως του αγίου Πνεύματος. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά και σκιρτά από τις ελλάμψεις του θείου φωτός, και ευφραίνεται από τη θέαση της θείας δόξας και από την αλλοίωση που υφίσταται, ώστε να μπορεί να βλέπει τα θεία μυστήρια. Καμιά άλλη εργασία δεν υπάρχει, εκτός από τη θέαση των μυστηρίων του Θεού, που να μπορεί να αφανίσει τα τάγματα των ακαθάρτων δαιμόνων. (178).

Η σκάλα που οδηγεί στη βασιλεία των ουρανών είναι κρυμμένη μέσα στην ψυχή

148. Βρες την ειρήνη μέσα σου, και θα ειρηνεύσει μαζί σου ο ουρανός και η γη. Φρόντισε να εισέλθεις στο ιδιαίτερο δωμάτιο που βρίσκεται μέσα σου, και θα δεις εκεί τον ουρανό. Γιατί και τούτο και ο ουρανός είναι ένα. Από μια είσοδο μπαίνεις, και βλέπεις μαζί και τα δυο. Η σκάλα που οδηγεί στη βασιλεία των ουρανών είναι κρυμμένη μέσα στην ψυχή σου. Βάφτισε μέσα στην καρδιά σου όλο σου το είναι, και θα σβήσει η αμαρτία, και θα βρεις εκεί ανεβασιές που θα σε φέρουν στη βασιλεία των ουρανών. (127).

Πως να διαβάζεις τους ψαλμούς

149. Όταν διαβάζεις τους στίχους της ψαλμωδίας σου, μη σκέφτεσαι ότι είναι λόγια αλλουνού, που τα επαναλαμβάνεις. Κι αυτό, για να μη νομίσεις ότι οι ψαλμοί, που έχεις μπροστά σου για πνευματική μελέτη, είναι ατέλειωτοι, και παραβλέψεις τελείως την κατάνυξη και τη χαρά που φέρνουν. Εσύ, λοιπόν, όταν προσεύχεσαι, να διαβάζεις με κατάνυξη τους στίχους, σαν να είναι δικά σου λόγια, και να καταλαβαίνεις όσα λες, σαν να είναι το έργο σου αυτό, που πρέπει να το εκτελείς τέλεια. (144).

Οι Ψαλμοί, οι μετάνοιες και η γλυκύτητα της προσευχής

150. Μη νομίσεις ότι η έκσταση που έρχεται ύστερα από εκτενή και συμμαζεμένη προσευχή, είναι αργία, επειδή παράτησες τους ψαλμούς, Αρκεί να γίνεται (η προσευχή) με συμμαζεμένο νου. Να αγαπήσεις όμως τις μετάνοιες στην προσευχή σου περισσότερο από τη μελέτη των Ψαλμών. Και όταν η προσευχή σε γλυκάνει και σε ανεβάζει ψηλά, αναπληρώνει την ακολουθία σου. Και όταν, κατά την προσευχή σου, σου δοθεί το χάρισμα των δακρύων, αυτή τη χαρούμενη κατάστασή σου να μην την περάσεις για αργία, γιατί το επιστέγασμα της προσευχής είναι η χάρη των δακρύων. (146).

Να κοιμηθείς με ελαφρό στομάχι, για να έχεις καθαρή νυχτερινή προσευχή

151. Η νυχτερινή προσευχή του μοναχού είναι ανώτερη από όλες τις εργασίες της ημέρας. Μην επιβαρύνεις, λοιπόν, το στομάχι σου με φαγητά και ποτά, για να μη βρεθεί ο νους σου σε σύγχυση, και ταραχθείς από την αδέσποτη περιπλάνησή του. Αλλιώς, θα σηκωθείς τη νύχτα για προσευχή, και τα μέλη του σώματός σου θα είναι παραλυμένα, Και συ ο ίδιος θα είσαι σαν αποχαυνωμένη γυναίκα, και η ψυχή σου θα είναι σκοτισμένη, και τα νοήματά σου θολωμένα. Και δε θα μπορείς να συγκεντρώσεις το νου σου στην ακολουθία, και δε θα μπορείς να γευθείς και να χαρείς τα ιερά αναγνώσματα και την ψαλμωδία. Αυτό θα το πετύχεις, αν κοιμηθείς με ελαφρό στομάχι και έχεις καθαρό το νου σου. (147).

Τι είναι ευχή

152. Ρωτήσανε τον αββά Ισαάκ τι είναι ευχή, και απάντησε: Ευχή είναι να είσαι εύκαιρος και να απομακρυνθεί ο νους σου από όλα τα κοσμικά πράγματα, και η καρδιά να επιστρέψει τελείως στη φυσική της όραση, και να ζει με τον πόθο και την ελπίδα των μελλόντων αγαθών. Όποιος δε ζει με αυτό τον τρόπο που είπα, σπέρνει στο χωράφι του ανάμεικτο και αταίριαστο σπόρο, ή μοιάζει με το γεωργό που ζεύει στον ίδιο ζυγό το βόδι και το γαϊδούρι. (306).

Η αδιάλειπτη προσευχή

153. Ένας άνθρωπος φτάνει στην τέλεια πολιτεία, όταν αξιωθεί την αδιάλειπτη (αδιάκοπη) προσευχή. Διότι, όταν φτάσει σ' αυτή, έφτασε στο τέλος όλων των αρετών και, από κει και πέρα, γίνεται κατοικητήριο του αγίου Πνεύματος. Εάν όμως δε δεχθεί, όπως πρέπει, ο άνθρωπος την παρακλητική χάρη του αγίου Πνεύματος, δεν είναι δυνατό να φτάσει στην αδιάλειπτη προσευχή. Διότι το άγιο Πνεύμα, όταν κατοικήσει σ' έναν άνθρωπο, δεν παύει να προσεύχεται. Και τότε, είτε τρώει κανείς, είτε πίνει, είτε κοιμάται, είτε κάνει κάτι άλλο, ακόμη και στο βαθύ του ύπνο, οι ευωδίες και οι ατμοί της προσευχής αναδίδονται αδιάκοπα από την καρδιά του χωρίς κόπο. Και τότε η προσευχή δε χωρίζει πια απ' αυτόν, αλλά όλες τις ώρες του, και αν ακόμη δε φαίνεται εξωτερικά ότι προσεύχεται, όμως, πάλι, η προσευχή λειτουργεί μέσα του κρυφά. Ένας άγιος είπε, ότι η σιωπή των καθαρών ανθρώπων είναι προσευχή. Κι αυτό, γιατί οι λογισμοί τους είναι θείες κινήσεις. Και οι κινήσεις της καθαρής καρδιάς και της καθαρής διάνοιας, είναι ήρεμες και γλυκιές φωνές, με τις οποίες ψάλλουν μυστικά στον αόρατο Θεό. (346 – 7).

Τι είναι πνευματική προσευχή; και πως μπορεί να αξιωθεί αυτήν ο αγωνιζόμενος;

154. Πνευματική προσευχή είναι οι ψυχικές κινήσεις, που ενεργούνται δια του αγίου Πνεύματος σ' αυτούς που έχουν την ακρίβεια της αγνότητα και της καθαρότητα. Ένας στους δέκα χιλιάδες αξιώνεται να λάβει αυτή την προσευχή, που είναι μυστήριο της μέλλουσας ζωής. Διότι μέσω αυτής υψώνεται ο αγωνιστής, και η φύση του μένει ανενέργητη, αφού ούτε κινείται ούτε θυμάται τα πράγματα του κόσμου. Και τότε δεν προσεύχεται, αλλά η ψυχή αισθάνεται, με τη δική της αίσθηση, τα πνευματικά πράγματα του μέλλοντος αιώνος, που υπερβαίνουν την ανθρώπινη αντίληψη. Μόνο με τη δύναμη του αγίου Πνεύματος μπορούν να κατανοηθούν. Και τούτο που είπα είναι η νοητή όραση και κίνηση, που είναι το ζητούμενο της προσευχής. Γι' αυτό και μερικοί, που είναι σ'αυτά τα μέτρα, έχουν φτάσει ήδη στην τέλεια καθαρότητα. Και δεν υπάρχει γι'αυτούς μια ώρα, που να μην προσεύχονται από μέσα τους. Και όταν το Πνεύμα το άγιο, που τους δίνει τη χάρη του, σκύψει για να τους δει, τους βρίσκει πάντοτε σε κατάσταση προσευχής. Και από αυτή την προσευχή τους βγάζει και τους οδηγεί στη θεωρία, η οποία λέγεται πνευματική

όραση. Δε χρειάζονται τότε ούτε προσευχή μεγάλης διάρκειας, ούτε πνευματική εργασία που να τη διακρίνει ιδιαίτερη στάση και τάξη. Αρκεί σ' αυτούς η μνήμη του Θεού, και αμέσως αιχμαλωτίζονται στην αγάπη του. Ωστόσο δεν παραμελούν και τη στάση της προσευχής πέρα για πέρα, και στέκονται όρθιοι τις ορισμένες ώρες της προσευχής, εκτός του χρόνου της αδιάλειπτης προσευχής.

Παράδειγμα ο άγιος Αντώνιος, που στεκόταν όρθιος στην προσευχή της ενάτης ώρας, και αισθάνθηκε ότι αρπάχτηκε ο νους του σε έκσταση. Άλλος πάλι από τους πατέρες, ενώ έκαμνε την καθιερωμένη προσευχή του, έχοντας την αρμόζουσα στάση και έχοντας απλωμένα τα χέρια του στο Θεό, ήρθε σε έκσταση για τέσσερις ημέρες. Και άλλοι πολλοί, την ώρα της προσευχής τους, από την πολλή ενθύμηση του Θεού και από την αγάπη του αιχμαλωτίζονταν και έφταναν σε έκσταση. Και αξιώνεται αυτή την έκσταση ο άνθρωπος, όταν αποβάλλει την εσωτερική και την εξωτερική αμαρτία του, με το να τηρεί τις εντολές του Κυρίου. Αυτές τις εντολές, εάν τις αγαπήσει και τις φυλάξει με υπακοή και με ακρίβεια, απαλλάσσεται εξάπαντος από τη δουλεία των ανθρωπίνων πραγμάτων, και λησμονεί όχι την ανθρώπινη φύση, αλλά τις ανάγκες της. Είναι αδύνατο για έναν άνθρωπο, που μιμείται τον τρόπο της ζωής του νομοθέτη Χριστού και τηρεί τις εντολές του, να παραμένει στην αμαρτία. Γι' αυτό και ο Κύριος υποσχέθηκε στο ευαγγέλιο ότι θα κατοικήσει σ' αυτόν που φυλάττει τις εντολές του (Ιω. 14, 23). (347 – 8).

Όλες οι δεήσεις σε μια μόνο ευχή

155. Όταν προσεύχεσαι, πες αυτή την ευχή: Κύριε Ιησού Χριστέ, αξίωσέ με να νεκρωθώ πραγματικά, και να μην έχω καμιά κοινωνία με τα μάταια πράγματα αυτού του κόσμου. Και να ξέρεις ότι σ' αυτή την ευχή συμπύκνωσες όλες μαζί τις δεήσεις και τις ευχές. Αγωνίσου να πραγματοποιήσεις αυτή τη νέκρωση μέσα σου. Διότι εάν, κατά την ευχή, τελειώσεις, με τη βοήθεια του Θεού, και το έργο της νέκρωση, βρίσκεσαι αληθινά στην ελευθερία του Χριστού. (165 – 6).

Να εύχεσαι στο Θεό να σου δώσει φωτισμό

156. Να εύχεσαι στο Θεό να σου δώσει φωτισμό, ώστε να αισθανθείς την επιθυμία και τον πόθο του αγίου Πνεύματος. Διότι όταν σου έλθει αυτή η αίσθηση και η επιθυμία του Πνεύματος,, τότε θα απομακρυνθείς από τον αμαρτωλό κόσμο, και ο αμαρτωλός κόσμος θα απομακρυνθεί από σένα. Αυτό είναι αδύνατο κάποιος να το αισθανθεί χωρίς ησυχία και άσκηση και

χωρίς τη διδασκαλία που διδασκόμαστε από την ορισμένη ανάγνωση αγίων βιβλίων. Χωρίς αυτά να μη ζητάς το φωτισμό του Θεού και τον πόθο του αγίου Πνεύματος. (269 – 70).

ΤΑΠΕΙΝΩΣΗ – ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ

Τον ταπεινό «υψώνει» και δοξάζει ο Θεός

157. Όπως η χάρη του Θεού πλησιάζει τον ταπεινόφρονα, έτσι στον υπερήφανο έρχονται οδυνηρές περιστάσεις. Οι οφθαλμοί του Κυρίου είναι στους ταπεινόφρονες, για να τους κάνει να ευφραίνονται. Στους υπερήφανους όμως εναντιώνεται, για να τους ταπεινώσει. Ο ταπεινός δέχεται συνεχώς το έλεος του Θεού, ενώ ο σκληρόκαρδος και ολιγόπιστος βρίσκει στο δρόμο του συναπαντήματα φοβερά. Ταπείνωσε τον εαυτό σου για όλες τις δωρεές που δέχθηκες από το Θεό, μπροστά σε όλους τους ανθρώπους, και θα δοξασθείς πιο πολύ παρά οι άρχοντες αυτού του κόσμου. Να προλαβαίνεις και να χαιρετάς όλους τους ανθρώπους, και να υποκλίνεσαι μπροστά τους, και έτσι θα τιμηθείς πιο πολύ παρά αυτοί που προσφέρουν ως δώρο χρυσάφι καθαρό.

Εξευτέλισε τον αμαρτωλό εαυτό σου, και θα δεις μέσα σου τη δόξα του Θεού. Γιατί όπου βλαστάνει η ταπείνωση, εκεί αφθονεί η δόξα του Θεού. Εάν αγωνισθείς να εξευτελισθείς φανερά από τους ανθρώπους, για να εξαλείψεις την υπερηφάνειά σου και τον εγωισμό σου, ο Θεός θα σε κάνει να δοξασθείς. Εάν όμως ταπεινώνεσαι μέσα στην καρδιά σου, χωρίς να σε βλέπουν οι άλλοι, τότε ο Θεός φανερώνει τη δόξα του στην καρδιά σου. Όταν έχεις μεγάλα αξιώματα ή χαρίσματα, να γίνεις ευκαταφρόνητος, για να μην υψηλοφρονήσεις και χάσεις τη χάρη του Θεού. Όταν πάλι βλέπεις ότι είσαι πολύ μικρός και αδύναμος πνευματικά, μη κάνεις τον σπουδαίο. Να δέχεσαι με προθυμία την καταφρόνια των ανθρώπων, και θα γεμίσεις από την τιμή του Θεού. Δε βλέπεις μέσα σου τα πολλαπλά τραύματα της αμαρτίας σου και ζητάς να σε τιμήσουν ; Απόφυγε τις τιμές των ανθρώπων, για να σε τιμήσει ο Θεός, και μην αγαπήσεις τις τιμές, για να μην ατιμασθείς. Όποιος κυνηγάει την τιμή, αυτή φεύγει από μπροστά του, και όποιος την αποφεύγει, η τιμή θα τον κυνηγήσει και θα γίνει κήρυκας της ταπείνωσής του σε όλους τους

ανθρώπους. Εάν καταφρονείς τον εαυτό σου ότι τίποτε δεν είσαι χωρίς τη χάρη του Θεού, για να μην τιμηθείς από τους ανθρώπους, θα σε φανερώσει για την ταπείνωσή σου. Εάν από αληθινή ταπείνωση κατηγορήσεις τον εαυτό σου, θα επιτρέψει ο Θεός σε όλα τα κτίσματα του να σε επαινέσουν. Και θα ανοίξει μπροστά σου η πόρτα της δόξας του Πλαστουργού σου, και θα σε επαινέσουν, διότι έγινες στην πραγματικότητα κατ' εικόνα και καθ'ομοίωσιν του Θεού.

Ποιός έχει δει άνθρωπο που να λάμπει με τις αρετές του, αλλά να φαίνεται ευκαταφρόνητος στους ανθρώπους; πού η ζωή του να είναι φωτεινή και να είναι σοφός στη γνώση, αλλά να έχει ταπεινό φρόνημα; Μακάριος είναι όποιος κατά Θεόν ταπεινώσει τον εαυτό του σε όλες τις περιστάσεις και μπροστά σε όλους τους ανθρώπους, γιατί αυτός θα δοξασθεί. Γιατί ένας τέτοιος άνθρωπος, που ταπεινώνει τον εαυτό του και τον μικραίνει, από το Θεό δοξάζεται. Και αν κανείς υπομένει και πείνα και δίψα για την αγάπη του Θεού, όπως οι Απόστολοι και οι Μάρτυρες, θα τον μεθύσει ο Θεός με τα επουράνια αγαθά του. Και όποιος δεν έχει να ντυθεί για την αγάπη του Θεού, τον ντύνει ο Θεός με τη στολή της αφθαρσίας και της δόξας. Και όποιος ζει στη φτώχεια για την αγάπη του Θεού, ο Θεός τον παρηγορεί με τον αληθινό του πλούτο. Ταπείνωσε τον εαυτό σου για την αγάπη του Θεού, όπως ο Κύριος και οι Άγιοι, και χωρίς να το καταλάβεις θα δοξασθείς πολύ σε όλη σου τη ζωή. Να θεωρείς τον εαυτό σου αμαρτωλό, για να είναι δίκαιη όλη η ζωή σου. Μη φανερώνεις τη σοφία σου, για να μην υψηλοφρονήσεις, και μη κάνεις το σοφό, ενώ είσαι αμαθής. Και εάν τον αφελή και τον αμαθή η ταπείνωσή του τον υψώνει, πόσης άραγε τιμής θα γίνει πρόξενος (η ταπείνωση) για τους μεγάλους και σπουδαίους ανθρώπους;

Να φεύγεις μακριά από την κενοδοξία, και θα δοξασθείς. Να φοβάσαι την υπερηφάνεια, και θα θεωρείσαι σπουδαίος. Η κενοδοξία δε δόθηκε στους ανθρώπους από το Θεό, ούτε η υψηλοφροσύνη στις γυναίκες Αν με τη θέλησή σου απαρνήθηκες, μοναχέ, όλα τα κοσμικά πράγματα, για τιποτένιο πράγμα σε καμιά περίπτωση να μη φιλονικήσεις. Αν σιχάθηκες την κενοδοξία, φεύγε μακριά απ' αυτούς που την κυνηγούν. Να αποφεύγεις αυτούς που αγαπούν τις περιουσίες και να μη ζητάς άλλα αποκτήματα.

Να συναναστρέφεσαι με αυτούς που έχουν ταπείνωση, και θα μάθεις και συ τους τρόπους τους. Γιατί αν το να βλέπεις τους ταπεινούς είναι ωφέλιμο, πόσο μάλλον η διδασκαλία τους. (28 – 30).

Να τιμάς τον πλησίον σου

158. Πίεσε τον εαυτό σου, όταν συναντήσεις έναν άλλον άνθρωπο, να τον τιμήσεις πάνω από την αξία του. Φίλησε του τα χέρια και τα πόδια, και κράτησε τα χέρια του με πολλή τιμή και βάλε τα στα μάτια σου, και παίνεψέ τον και γι' αυτά που δεν έχει. Και όταν αποχωρισθεί από σένα, πες γι' αυτόν ό,τι καλό και σπουδαίο, γιατί με αυτό τον τρόπο, ή με παρόμοιους τρόπους, τον προσελκύεις στο καλό, και τον αναγκάζεις να ντρέπεται για τα καλά λόγια που του απηύθυνες. Και σπέρνεις μέσα του σπέρματα αρετής. Κι όσο για σένα, από μια τέτοια συνήθεια που αποκτάς με τον καιρό, τυπώνεται μέσα σου αγαθός χαρακτήρας, και αποκτάς πολλή ταπείνωση, και χωρίς κόπο κατορθώνεις μεγάλες αρετές. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά κι αν έχει αυτός κάποια ελαττώματα, καθώς εσύ τον τιμάς, με ευχαρίστηση δέχεται εκ μέρους σου τη θεραπεία από συστολή για την τιμή που του απέδωσες. (30 – 1).

Η ταπείνωση είναι στολή της θεότητας

159. Θέλω ν' ανοίξω το στόμα μου, αδελφοί, και να μιλήσω για την υψηλή υπόθεση της ταπεινοφροσύνης. Όμως φοβάμαι πολύ, όπως φοβάται εκείνος που πρόκειται να μιλήσει για το Θεό με τους δικούς του συλλογισμούς. Γιατί η ταπείνωση είναι στολή της Θεότητας. Ο Υιός δηλαδή και Λόγος του Θεού, που έγινε άνθρωπος, την ταπεινοφροσύνη ντύθηκε, και συναναστράφηκε μαζί μας με αυτήν μέσα στο ανθρώπινο σώμα. Και όποιος ντυθεί την ταπεινοφροσύνη, πραγματικά γίνεται όμοιος με το Λόγο του Θεού, που κατέβηκε από το δικό του ύψος και σκέπασε με την ταπεινοφροσύνη τη μεγαλοσύνη τη δόξα του, για να μην καταφλεχθεί η κτίση, βλέποντας τη θεότητά του. Διότι η κτίση δεν μπορούσε να τον αντικρίσει, αν δεν έπαιρνε ένα μέρος από αυτήν, δηλαδή το ανθρώπινο σώμα, ώστε να επικοινωνήσει μαζί της. Ούτε μπορούσαν οι κτιστές υπάρξεις να ακούσουν τα λόγια του πρόσωπο με πρόσωπο. Διότι ούτε οι Ισραηλίτες μπόρεσαν να ακούσουν τη φωνή του, όταν λάλησε προς αυτούς μέσα από τη νεφέλη. Γι' αυτό είπαν στο Μωυσή (Εξ. 20, 19): Ας λαλήσει ο Θεός μαζί σου, και συ πες μας τους λόγους του, και ας μη λαλήσει ο Θεός μαζί μας, για να μην πεθάνουμε.

Τώρα όμως, που ο Θεός έχυσε τη χάρη του στον κόσμο με την παρουσία του, δεν κατέβηκε σε μας με σεισμό και φωτιά, ούτε με φοβερή και δυνατή φωνή, αλλά ήρθε όπως η βροχή στο κουρεμένο μαλλί του προβάτου και όπως η σταγόνα που στάζει στο χώμα απαλά, και συναναστράφηκε μαζί μας με ανθρώπινη μορφή. Σκέπασε δηλαδή, όπως σκεπάζουμε ένα θησαυρό, με την

ανθρώπινη σάρκα τη δόξα του, και επικοινωνούσε μαζί μας με κείνο το σώμα που κατασκεύασε το θείο του νεύμα από τον κόλπο της παρθένου και Θεοτόκου Μαρίας, ώστε βλέποντάς τον ως άνθρωπο να συναναστρέφεται μαζί μας, να μη ταραχθούμε από τη θεωρία του. Γι' αυτό το λόγο, όποιος φορέσει εκείνη τη στολή της ταπεινοφροσύνης, με την οποία τον είδε η κτίση μέσα στο ανθρώπινο σώμα που φόρεσε ο κτίστης, τον ίδιο το Χριστό ντύνεται. Και αντί να ντύνεται την κοσμική τιμή και την εξωτερική δόξα, στολίζεται με το εσωτερικό ένδυμα της ταπεινοφροσύνης. Γι' αυτό και τα λογικά κτίσματα, βλέποντας έναν οποιοδήποτε άνθρωπο να φοράει αυτό το ομοίωμα της ταπεινοφροσύνης, ακόμη και με τη σιωπή τους τον προσκυνούν, τιμώντας τον Κύριό τους, που τον είδαν να τη φοράει και να συναναστρέφεται μαζί τους μέσω αυτής. Ποιο κτίσμα, αλήθεια, δεν ευλαβείται τη θεωρία του ταπεινόφρονα; Όμως μέχρι που αποκαλύφθηκε σε όλους η δόξα της ταπεινοφροσύνης, ήταν ευκαταφρόνητη η θεωρία της, μόλο που ήταν γεμάτη αγιότητα. Τώρα όμως ανέτειλε σαν τον ήλιο η δόξα της στα μάτια των ανθρώπων. Και κάθε συνετός άνθρωπος την τιμά, όπου και αν φανεί. Γι' αυτό ούτε οι εξ αγνοίας εχθροί της αλήθειας δεν τη θεωρούν ευκαταφρόνητη, αν και αυτός που την απέκτησε φαίνεται φτωχότερος απ' όλα τα κτίσματα. Ωστόσο, όποιος έμαθε την ταπείνωση, τιμάται από τα λογικά κτίσματα σαν να φοράει στεφάνι και βασιλική πορφύρα. (76 – 7).

Στον ταπεινόφρονα υποτάσσεται η λογική και η άλογη κτίση. Ο αληθινός ταπεινόφρων

160. Όποιος υποτάξει τον εαυτό του στο Θεό, είναι κοντά στο να υποταγούν σ' αυτόν τα πάντα. Τον καιρό δηλαδή που κυριαρχεί η ταπείνωση στη διαγωγή σου υποτάσσεται σε σένα τον ταπεινό ο ψυχικός σου κόσμος, και μαζί με' αυτόν υποτάσσονται σε σένα τα πάντα. Διότι γεννιέται μέσα στην καρδιά σου η ειρήνη του Θεού. Και όσο είσαι έξω από την ειρήνη του Θεού, θα καταδιώκεται συνεχώς όχι μόνο από τα πάθη σου, αλλά και από διάφορα δυσάρεστα περιστατικά. Αλήθεια, Κύριε, αν δεν ταπεινωθούμε, δεν παύεις συ να μας ταπεινώνεις. Η αληθινή ταπείνωση γεννιέται από τη γνώση. Και η αληθινή γνώση γεννιέται από τους πειρασμούς. (58 – 59).

161. Τον ταπεινόφρονα κανένας μυαλωμένος άνθρωπος ποτέ δεν τον μισεί, δεν τον πληγώνει με λόγια, δεν τον καταφρονεί. Όλοι οι καλοί άνθρωποι τον αγαπούν, διότι τον αγαπά ο Κύριός του. Όλους τους αγαπάει και όλοι τον αγαπούν. Όλοι τον θέλουν, και σε κάθε τόπο, όπου

πλησιάζει, τον βλέπουν ως άγγελο φωτός και του αποδίδουν ξεχωριστή τιμή. Και όταν μιλήσει, ο σοφός και ο δάσκαλος σιωπούν μπροστά του, διότι δίνουν το λόγο στον ταπεινόφρονα. Τα μάτια όλως προσέχουν στα λόγια του στόματός του. Κάθε άνθρωπος περιμένει τι θα πει, σαν να είναι λόγια Θεού. Τα σύντομα και κοφτά λόγια του είναι σαν τους λόγους των σοφών, που προσέχουν ένα ένα τα νοήματά τους. Τα λόγια του είναι γλυκά για τους σοφούς που τα ακούνε, πιο γλυκά από της κηρήθρα στο φάρυγγα. Και όλοι τον λογαριάζουν ότι έχει το Θεό μέσα του, κι ας είναι αμαθής στην έκφρασή του, και στη θεωρία ευκαταφρόνητος και ευτελής.

Πλησιάζει ο ταπεινόφρων στα σαρκοβόρα θηρία και, όταν πέσει το βλέμμα τους επάνω του, γίνεται ήμερη η αγριότητά τους, και τον πλησιάζουν σαν κύριό τους, και κινούν περιποιητικά τα κεφάλια τους και γλείφουν τα χέρια και τα πόδια του. Διότι οσφραίνονται σ'αυτόν εκείνη την ευωδία, που εξέπεμπε ο Αδάμ πριν από την παράβαση, όταν μαζεύτηκαν κοντά του και τα' δωσε ονόματα στον παράδεισο. Το σώμα που έλαβε από μας τους ανθρώπους ο Ιησούς το ξανάκτισε και το χάρισε σε μας με την ανθρώπινη παρουσία του. Αυτό είναι που σκόρπισε την ευωδία του στο ανθρώπινο γένος.

Και πάλι, πλησιάζει ο ταπεινόφρων στα θανατηφόρα ερπετά, και μόλις αισθανθούν επάνω στο σώμα τους το χέρι του, η οξύτητα και η σκληρότητα της θανατηφόρας πικρότητάς τους σταματάει, και στα χέρια του τα τρίβει σαν να'ναι ακρίδες. Έρχεται κοντά στους ανθρώπους και τον προσέχουν όπως τον Κύριο. Και γιατί αναφέρω μόνο τους ανθρώπους; Αλλά και οι δαίμονες με όλη την ορμητικότητα και την πικρία τους και το καυχησιάρικο φρόνημά τους, μόλις πλησιάσουν στον ταπεινόφρονα, γίνονται αδρανείς σαν το χώμα, και μαραίνεται όλη η κακία τους και καταστρέφονται οι μηχανορραφίες τους, και μένουν ανενέργητες οι πανουργίες τους.

Όποιος άνθρωπος είναι από τη φύση του επιεικής και ήσυχος, ή συνετός, ή πράος, δεν φτάνει μόνο απ' αυτό στο βαθμό της ταπεινοφροσύνης. Αληθινός ταπεινόφρων είναι αυτός που έχει ένα κρυφό ταλέντο, που να τον κάνει να υπερηφανεύεται, αλλά δεν υπερηφανεύεται, παρά συλλογίζεται ότι είναι χωματένιο. Αλλά ούτε κι αυτόν που, από την ενθύμηση των αμαρτημάτων, συντρίβεται η καρδιά του, και ταπεινοφρονεί και δεν αφήνει στο νου του να περηφανευτεί, ούτε κι αυτόν τον λέμε ταπεινόφρονα, αν και αυτό που κάνει είναι αξιέπαινο. Διότι ακόμη έχει το λογισμό της υπερηφάνειας, και δεν απέκτησε την αληθινή ταπείνωση, αλλά την προσεγγίζει απλώς με τους παραπάνω τρόπους. Αν και αυτό που κάνει είναι αξιέπαινο, όπως είπα, όμως ακόμη θέλει τα ταπείνωση, γιατί δεν την έχει αποκτήσει. Αληθινός και τέλειος ταπεινόφρων είναι αυτός που δεν χρειάζεται να εφευρίσκει με το νου

του διάφορους λόγους, όπως οι αμαρτίες του και η χοϊκότητά του, για να ταπεινοφρονεί, αλλά απέκτησε την ταπεινοφροσύνη σε υψηλό βαθμό και σαν κάτι το φυσιολογικό, χωρίς ιδιαίτερη εργασία. Σαν να δέχτηκε δηλαδή μέσα του ένα μεγάλο χάρισμα, ανώτερο από όλη την κτίση, και, εντούτοις, αυτός θεωρεί τον εαυτό του αμαρτωλό και ευτελή και ευκαταφρόνητο. (77 – 9).

Αγάπησε τα ταπεινά ενδύματα

162. Αγάπησε τα πενιχρά ενδύματα, για να σβήσεις του λογισμούς της υψηλοφροσύνης που αναδύονται μέσα σου. Γιατί αυτός που αγαπά την πολυτέλεια και τα λαμπερά ρούχα δεν μπορεί να αποκτήσει ταπεινούς λογισμούς. Διότι η καρδιά μέσα στον άνθρωπο συμμορφώνεται με τα εξωτερικά σχήματα. (93).

Πως να προλάβεις την οίηση

163. Φυλάξου από την οίηση την ώρα των καλών αλλοιώσεων. Άμα αρχίσεις να αισθάνεσαι οίηση και έπαρση, να προσευχηθείς με την καρδιά σου και να παρουσιάσεις στον Κύριο την αδυναμία σου και την αμάθειά σου, για να μη σου συμβεί να πέσεις σε αισχρά αμαρτήματα. Διότι την υπερηφάνεια ακολουθεί η πορνεία, και την οίηση η πλάνη. (147).

Χωρίς την ταπείνωση τα ενάρετα έργα γίνονται μάταια

164. Αν κάνεις ένα καλό έργο αρετής και δεν αισθανθείς τη γεύση ότι σε βοηθάει πνευματικά, μη θαυμάσεις. Γιατί, μέχρι να ταπεινωθεί ο άνθρωπος, δεν απολαμβάνει το μισθό της εργασίας του. Η αμοιβή, πάλι, δε δίνεται για τον κόπο της εργασίας, αλλά για την ταπείνωση που συνοδεύει την εργασία. Όποιος περιφρονεί την ταπείνωση χάνει την αμοιβή της εργασίας του. Όποιος προλάβει και πάρει από το Θεό την αμοιβή της ταπεινής του καρδιάς, ή και των ταπεινών του έργων, αυτός είναι ανώτερος από τον εργαζόμενο την απλή αρετή. Την αρετή ακολουθεί η λύπη και ο κόπος, και από τη λύπη γεννιέται η ταπείνωση, και στον ταπεινό δίνεται η χάρη του Θεού. Λοιπόν, η ανταπόδοση της θείας Χάρης δε δίνεται για την απλή αρετή, ούτε για τον κόπο που τη συνοδεύει, αλλά για την ταπείνωση που γεννιέται απ’ αυτά. Και αν λείψει η ταπείνωση, τα πρώτα, δηλαδή τα ενάρετα έργα και ο κόπος τους, γίνονται μάταια. (160).

Ο Κύριος σοφίζει τον ταπεινό

165. Όποιος εξευτελίζει τον εμπαθή εαυτό του και τον ταπεινώνει, αυτός θα γίνει σοφός από τον Κύριο. Και όποιος έχει την ιδέα ότι είναι σοφός, αυτός θα χάσει τη σοφία του Θεού. (178).

Και μόνο η ταπείνωση μπορεί να παρασταθεί ενώπιον του Θεού και να πρεσβεύει για μας.

166. Η κατάσταση της ταπείνωση, και χωρίς να συνοδεύεται από έργα αγαθά, όπως στην περίπτωση του αρρώστου, ή του εγκλείστου μοναχού, πολλά αμαρτήματα συγχωρεί. Τα έργα όμως, χωρίς την ταπείνωση, όχι μόνο είναι ανωφελή, αλλά και πολλά κακά μας προκαλούν. Λοιπόν, με την ταπείνωση, όπως ανέφερα, να περιμένεις τη συγχώρηση των αμαρτιών σου. Και όπως το αλάτι συντηρεί και νοστιμίζει κάθε τροφή, έτσι είναι και η ταπείνωση για κάθε αρετή, και μπορεί να συντρίψει τη δύναμη πολλών αμαρτημάτων. Γι' αυτή λοιπόν την ταπείνωση είναι ανάγκη να λυπάσαι αδιαλείπτως, ανάλογα βέβαια με τις δυνάμεις σου, μέχρι να την αποκτήσεις. Και όταν την αποκτήσουμε στο κελί της ησυχίας μας, όπου ζούμε εντελώς απομακρυσμένοι από τον κόσμο, μας κάνει παιδιά του Θεού. Και χωρίς να μπορούμε να κάνουμε αγαθά έργα, όπως οι άνθρωποι που έχουν επαφή με τον κόσμο, μας φέρνει στο Θεό. Χωρίς αυτήν όλα τα έργα μας είναι μάταια, και όλες οι αρετές, και όλες οι εργασίες μας.

Λοιπόν, ο Θεός θέλει την αλλοίωση των λογισμών. Διότι με τους καλούς λογισμούς προοδεύουμε, και με τους κακούς λογισμούς εξαχρειωνόμαστε. Μόνη η ταπείνωση, χωρίς άλλη βοήθεια, είναι ικανή να παρασταθεί ενώπιον του Θεού και να πρεσβεύσει για μας. (203).

Τα μεγάλα μέτρα της ταπεινοφροσύνης

167. Αυτόν που έφτασε σε πολύ μεγάλα ύψη ταπεινοφροσύνης, δεν τον πιάνει ταραχή όταν τον αδικούν, ούτε θέλει να απολογηθεί για κείνο το πράγμα, για το οποίο αδικήθηκε. Δέχεται, λοιπόν, τις συκοφαντίες σαν να είναι αλήθεια, και δε φροντίζει να πείσει τους ανθρώπους ότι τον συκοφάντησαν, αλλά ζητάει να τον συγχωρήσουν. Μερικοί μάλιστα, με τη θέλησή τους, κατάφεραν να τους ονομάζουν οι άλλοι ακόλαστους, ενώ δεν ήταν. Άλλοι πάλι δέχτηκαν με υπομονή να τους ονομάζουν μοιχούς, χωρίς

να είναι και, δακρύζοντας, φόρτωναν στον εαυτό τους την πικρή ανταμοιβή μιας αμαρτίας που δεν διέπραξαν, και κλαίγοντας ζητούσαν, απ' αυτούς που τους είχαν συκοφαντήσει, συγχώρηση για την αμαρτία που δεν έκαμαν, ενώ ήταν στεφανωμένοι στην ψυχή με το στεφάνι της καθαρότητας και της αγνότητας. Άλλοι πάλι, για να μη δοξασθούν για την κρυμμένη μέσα τους ενάρετη κατάστασή τους, έκαναν τον παλαβό, ενώ στην πραγματικότητα ήταν σταθερά γαλήνιοι και καρυκευμένοι με το θεϊκό αλάτι, ώστε για την άκρα τελειότητά τους αξιώθηκαν να έχουν τους αγίους Αγγέλους κήρυκες των ανδραγαθημάτων τους.

Συ λοιπόν νομίζεις πως έχεις ταπείνωση. Άλλοι όμως κατηγορούσαν τον εαυτό τους, ενώ εσύ δεν μπορείς να υποφέρεις ούτε όταν οι άλλοι σε κατηγορούν. Ωστόσο σκέφτεσαι ότι είσαι ταπεινόφρων. Εάν πράγματι είσαι ταπεινόφρων, δοκίμασε τον εαυτό σου αν δε σε πιάνει ταραχή όταν σε συκοφαντούν και σε αδικούν. (224).

168. Ποιά είναι τα δείγματα της εξαιρετικής ταπείνωσης των ησυχαστών;

Όπως η οίηση (η υψηλοφροσύνη) με τους λογισμούς της αμαρτωλής φαντασίας διασκορπίζει την ψυχή και την κάνει να περιπλανάται σ' όλη την κτίση, έτσι και η ταπείνωση συμμαζεύει την ψυχή στην ησυχία. Και όπως η ψυχή δεν είναι γνωστή ούτε ορατή στους σωματικούς οφθαλμούς, έτσι και ο ταπεινόφρων παραμένει άγνωστος κατά την πρόθεσή του μεταξύ των ανθρώπων. Και όπως η ψυχή μέσα στο σώμα είναι κρυμμένη και δεν μπορούν να τη δουν οι άνθρωποι στις μεταξύ τους συναναστροφές, έτσι και ο ταπεινόφρων που έφτασε σε πολύ μεγάλα μέτρα: όχι μόνο δε θέλει να τον βλέπουν και να τον ξεχωρίζουν οι άνθρωποι επειδή είναι απόμακρος και στερημένος των πάντων, αλλά τούτο κυρίως θέλει. Αν είναι δηλαδή δυνατό, να διεισδύσει μέσα στα μυστικά βάθη της ύπαρξής του και να πάει να κατοικήσει σε ήσυχο τόπο, και να αφήσει όλες τις παραστάσεις και τις σκέψεις που συνδέονται με τις αισθήσεις της κοσμικής ζωής, και να γίνει σαν να μην υπάρχει και να μη γεννήθηκε για τον κόσμο, και να είναι παντελώς άγνωστος ακόμη και στον εαυτό του. Και όσο αυτός ο άνθρωπος παραμένει στον κόσμο σαν τον κρυμμένο θησαυρό, τόσο και ολόκληρη η ύπαρξή του πλησιάζει στον Κύριο και Θεό του.

Ο ταπεινόφρων δεν αναπαύεται ποτέ στο να βλέπει μαζεμένους ανθρώπους σ' έναν τόπο ούτε αναπαύεται στην ταραχή του πλήθους, και στις κινήσεις και στις φωνές και στα ξανοίγματα και στις φροντίδες και στην ηδονή, από την οποία προέρχεται η ασωτεία. Ούτε αναπαύεται στα κοσμικά λόγια και στις συναναστροφές και στο διασκορπισμό των αισθήσεων. Αλλά μάλλον προτιμά να ζει μόνος του στην ησυχία, και να μη τον λογαριάζουν οι

άλλοι. Και πιο πολύ ποθεί τη σμικρότητα, την ακτημοσύνη, την πενία. Και προτιμά πάντοτε να είναι εύκαιρος και αμέριμνος, χωρίς να συγχύζεται ο νους του από τα πράγματα του κόσμου, για να μην περιπλανιούνται οι λογισμοί του εδώ κι εκεί. Διότι έχει πεισθεί ότι, εάν αρχίσει ν' ασχολείται με πολλά πράγματα, δεν μπορεί να ξεφύγει τη σύγχυση των λογισμών. Διότι τα πολλά πράγματα συνεπάγονται πολλές φροντίδες και ποικίλους και σύνθετους λογισμούς, που τον απομακρύνουν από την απλότητα. Εάν λοιπόν μεριμνά και τυρβάζει περί πολλά, θα παύσει να είναι υπεράνω των κοσμικών φροντίδων, θα γίνουν πολλές οι ανάγκες του, θα χάσει την ειρήνη και τη μοναδική απασχόληση του νου του με τους άριστους λογισμούς. Και εάν οι υλικές και σωματικές του ανάγκες τον εμποδίζουν από τους καλούς και σωτήριους λογισμούς, τότε αρχίζει να βλάπτεται ο ίδιος και να βλάπτει τους άλλους. Από δω και πέρα ανοίγει η πόρτα για να μπαίνουν μέσα του τα πάθη, και φεύγει η γαλήνη ου φέρνει η διάκριση, και χάνεται η ταπείνωση, και κλείνει η πόρτα της ειρήνης. Επειδή λοιπόν όλα αυτά, είναι επικίνδυνα, φυλάγει συνεχώς τον εαυτό του από τις πολλές φροντίδες και ενασχολήσεις και, έτσι, σε κάθε περίσταση βρίσκει τον εαυτό του στη γαλήνη του Θεού, και στην ανάπαυση, και στην ειρήνη, και στην επιείκεια, και στην ευλάβεια.

Στον ταπεινόφρονα δε βλέπεις ποτέ βιασύνη και σύγχυση ή ενέργειες επείγουσας ανάγκης, ούτε θερμούς και κούφιους λογισμούς. Απεναντίας, σε κάθε περίσταση είναι αναπαυμένος. Εάν κολλήσει ο ουρανός με τη γη, ο ταπεινόφρων δε θορυβείται. Κάθε ήσυχος και πράος άνθρωπος δεν είναι ταπεινόφρων, όμως κάθε ταπεινόφρων είναι πράος και ήσυχος. Άμα δεν είσαι ταπεινόφρων, δεν μπορείς να είσαι συνεσταλμένος στους τρόπους σου, όμως συνεσταλμένους μη ταπεινόφρονες πολλούς θα συναντήσεις. Αυτό εννοούσε ο Κύριος, ο πράος και ταπεινός, όταν είπε: «Μάθετε απ' εμού ότι πράος ειμι και ταπεινός τη καρδία, και ευρήσετε ανάπαυσιν ταις ψυχαίς ημών» (Μτ. 11, 21). Ο ταπεινόφρων σε κάθε περίσταση είναι αναπαυμένος, γιατί τίποτε δεν υπάρχει γι' αυτόν που να κινήσει το νου του στο κακό ή να τον ταράξει. Και όπως δεν μπορεί κανείς να τρομάξει ένα βουνό, έτσι δεν τρομάζει από τίποτε ο νους του. Και αν δεν είναι παράλογο, θα λέγαμε ότι ο ταπεινόφρων δεν ανήκει σ' αυτό τον κόσμο. Διότι ούτε στα λυπηρά περιστατικά ταράζεται και αλλοιώνεται η ύπαρξη του ούτε στα ευχάριστα εκπλήσσεται από θαυμασμό και χαλαρώνει. Όλη η ευφροσύνη και η χαρά του η αληθινή βρίσκεται στην απόλαυση του Κυρίου και Θεού του. Την ταπεινοφροσύνη τη συνοδεύει η επιείκεια και η αυτοσυγκέντρωση. Την ταπεινοφροσύνη ακολουθεί: εγκράτεια στις αισθήσεις, φωνή μετρημένη, λίγα λόγια, καταφρόνηση του κοσμικού εαυτού μας, ευτελής ενδυμασία, βάδισμα ταπεινό. Το να μην αλληθωρίζουμε δεξιά και αριστερά και

περισπάται η προσοχή μας, να ξεχωρίζουμε στην ελεημοσύνη, να έχουμε πολλά δάκρυα. Ακόμη, την ταπεινοφροσύνη συνοδεύει: ψυχή μεμονωμένη από τους περισπασμούς, καρδιά συντετριμμένη, έλλειψη θυμού, αισθήσεις συμμαζεμένες, λίγα και ευτελή πράγματα για τη σωματική μας ανάπαυση, καρτερία στον πόνο, υπομονή στους πειρασμούς, σοβαροί λογισμοί, σβήσιμο των πονηρών λογισμών, εγκράτεια παθών, συστολή, ευλάβεια. Και πάνω απ' όλα αυτά, πρέπει να βρίσκεται ο ασκητής σε παντοτινή ησυχία και να μη γνωρίζει τα κοσμικά πράγματα και τα πάθη.

Ο ταπεινόφρων ποτέ δεν αισθάνεται αναγκασμένος να ταραχθεί ή να συγχυσθεί. Και όταν είναι μόνος του, ντρέπεται και ευλαβείται τον εαυτό του ως εικόνα Θεού. Και μου προκαλεί θαυμασμό ότι ένας πραγματικά ταπεινόφρων ασκητής δε θα τολμήσει να προσευχηθεί με δικά του λόγια, όταν αρχίσει την ευχή, ούτε θα θεωρήσει τον εαυτό του άξιο για προσευχή, ούτε θα τολμήσει να ζητήσει τίποτε άλλο εκτός από τη βασιλεία του Θεού. Ούτε έχει ανθρώπινη συναίσθηση της προσευχής, παρά μονάχα σιωπά ο νους του, και περιμένει το έλεος του Θεού. Και, καθώς κλίνει το πρόσωπό του προς τη γη και η καρδιά του είναι υψωμένη στην αγιότατη και υψηλή πύλη του ουρανού, περιμένει να ακούσει ποιό είναι γι'αυτόν το θέλημα του ενδόξου και προσκυνητού Θεού. Του Θεού που ο θρόνος του είναι στα σύννεφα, που θαμπώνει τα μάτια των Σεραφείμ, και που η δύναμη και η σοφία και η αγαθότητα του κάνει να σιωπούν όλα τα αγγελικά τάγματα. Μόνο αυτό τολμά ο ταπεινόφρων να πει και να ζητήσει στην προσευχή του: Ας γίνει, Κύριε, η ζωή μου κατά το πανάγιο θέλημά σου. Και εμείς την ίδια ευχή να λέμε για τον εαυτό μας. Αμήν. (310 – 3).

Πώς μπορεί ο άνθρωπος να αποκτήσει ταπείνωση

169. Ρωτήσανε οι μοναχοί τον αββά Ισαάκ πως μπορεί κάποιος να αποκτήσει ταπείνωση και είπε:

Να μην ξεχνάει ότι έκαμε αμαρτίες στη ζωή του και να ελπίζει ότι ο θάνατος είναι κοντά. Τα φορέματά του να είναι ευτελή, και σε κάθε περίσταση να προτιμά τον έσχατο τόπο, και πάντοτε να κάνει πρόθυμα τις παρακατιανές εργασίες. Να έχει υπακοή, να σιωπά, και να μην του αρέσει να τρέχει σε συντροφιές κοσμικού πνεύματος, αλλά να θέλει να παραμένεις άγνωστος και ασήμαντος. Να μην έχει στο κελί του πράγματα που να τα θεωρεί ολόδικά του και να αποφεύγει τη συναναστροφή με πολλούς ανθρώπους, και να μην αγαπά τα υλικά κέρδη. Και, εκτός απ' αυτά, να μη μέμφεται στο νου του και να μην κατηγορεί κανέναν άνθρωπο, και να μη ζηλοφθονεί, να μην είναι εριστικός, αλλά να ασχολείται με τον εαυτό του,

πώς θα ταπεινωθεί και θα αγαπά τον κόσμο. Με δυο λόγια, να ζει μέσα στον κόσμο που έπλασε ο Θεός σαν ξένος και φτωχός και απομονωμένος από το κακό. Αυτά γεννούν την ταπείνωση και καθαρίζουν την καρδιά. (307).

Η ταπείνωση φροντίζει να μη σκανδαλίζει

170. Πήγα κάποτε σε έναν παλαιό και ενάρετο γέροντα, ο οποίος με αγαπούσε πολύ. Δεν ήξερε να μιλάει όμορφα, όμως είχε φωτεινή γνώση και βαθιά καρδιά, και έλεγε όσα του υπαγόρευε το άγιο Πνεύμα. Δεν έβγαινε συχνά από το κελί του, παρά μόνο έβγαινε για τις άγιες κοινές ακολουθίες. Πρόσεχε πολύ τον εαυτό του και ζούσε στην ησυχία. Του είπα λοιπόν.

- Πάτερ, μου ήρθε ένας λογισμός: να πάω την Κυριακή στο υπόστεγο της εκκλησίας κι εκεί να καθίσω το πρωί και να φάω, για να με δουν αυτοί που θα μπαίνουν στο ναό και θα βγαίνουν, και να με καταφρονήσουν.

Σ'αυτά μου απάντησε ο γέροντας έτσι:

- Είναι γραμμένο ότι όποιος σκανδαλίζει τον κοσμικό αδελφό του, δε θα δει το φως του Θεού. Εσένα λοιπόν, κανένας δε σε ξέρει σ' αυτό το μέρος, ούτε γνωρίζουν το είδος της ζωής σου και, γι' αυτό, θα πουν ότι οι Μοναχοί είναι λαίμαργοι και τρώνε από το πρωί. Μάλιστα εδώ ζούνε και αρχάριοι αδελφοί, που έχουν ασθενή λογισμό και θα σκανδαλισθούν. Πολλοί απ' αυτούς σου έχουν εμπιστοσύνη και ωφελούνται από την παρουσία σου και, άμα σε δουν να κάνεις τέτοιο πράγμα, θα βλαφτούν. Οι αρχαίοι πατέρες τα' καμναν αυτά για να ταπεινωθούν για τις πολλές θαυματουργίες τους και για την τιμή που απολάμβαναν και για το μεγάλο όνομα που είχαν αποκτήσει. Και τα' καμναν αυτά, για να ατιμασθούν, και για να αποκρύψουν τη δόξα της αγίας ζωής τους, και για να αποφύγουν τις αιτίες της υπερηφάνειας. Εσένα όμως, που δεν έφτασες σε τέτοια μέτρα, τι σε αναγκάζει να κάνεις αυτό που λες; Δε γνωρίζεις ότι κάθε βαθμίδα πνευματικής ζωής έχει τη δική της τάξη και το δικό της χρονικό στάδιο; Εσύ βέβαια ούτε τέτοια ξεχωριστή πολιτεία έχεις, ούτε τέτοιο μεγάλο όνομα. Γιατί είσαι ένας απλός μοναχός σαν τους άλλους και, άμα κάνεις αυτό που σκέφτηκες, ούτε τον εαυτό σου θα ωφελήσεις, αλλά και τους άλλους θα βλάψεις. Και πάλι, αυτού του είδους οι υπερβολές δεν είναι για όλους ωφέλιμες, αλλά μόνο στους τέλειους και στους μεγάλους, οι οποίοι έτσι νεκρώνουν τις αισθήσεις τους. Για τους μεσαίους και τους αρχάριους μια τέτοια πολιτεία είναι επιζήμια, διότι ακόμη χρειάζονται να προσέχουν συνεχώς τον εαυτό του τους και να επιβάλλονται στις

αισθήσεις τους. Οι γεροντάδες πέρασαν αυτό το στάδιο και, όταν θέλουν, μπορούν από όλα να ωφεληθούν. Όπως συμβαίνει με τους εμπόρους που, όταν είναι άπειροι και αρχίζουν μεγάλες επιχειρήσεις, προκαλούν μεγάλες ζημίες στους εαυτούς τους. Όμως στις μικρές επιχειρήσεις γρήγορα πηγαίνουν μπροστά. Και πάλι, όπως είπα, κάθε είδος εργασίας έχει τη δική της τάξη, και κάθε βαθμίδα πολιτείας έχει το δικό της χρονικό στάδιο. Όποιος λοιπόν αρχίζει υπέρμετρη άσκηση πριν να έλθει ο καιρός του, εκτός του ότι δεν κερδίζει τίποτε, διπλασιάζει τη βλάβη για τον εαυτό του. Εάν επιθυμείς την άσκηση που έχει ο λογισμός σου, να υπομείνεις πρώτα με χαρά τη ακούσια ατιμία που επιτρέπει η οικονομία του Θεού να σε βρει, και να μην ταραχθείς, μήτε να μισήσεις αυτόν που σε ατιμάζει.

Αυτά με συμβούλεψε αυτός ο σοφός γέροντας. (296 – 7).

Ο Θεός ταπεινώνει τον υπερήφανο

171. Μην πιστέψεις στον εαυτό σου ότι είσαι δυνατός στην αρετή, μέχρι να δοκιμασθείς στους πειρασμούς και βεβαιωθείς ότι η καρδιά σου είναι αμετάθετη. Να αποκτήσεις μέσα σου ορθή και σταθερή πίστη, για να μπορέσεις, με τη δύναμή της, να καταπατήσεις τους εχθρούς σου. Και να' χεις το νου σου συμμαζεμένο, και να μην πάρεις θάρρος από τη δύναμή σου, όποια και να'ναι, για να μην παραχωρήσει ο Θεός και δοκιμάσεις πόσο αδύνατος είσαι από τη φύση σου, και πέσεις στην αμαρτία, και τότε θα μάθεις για τα καλά την αδυναμία σου. Μήτε να πιστέψεις στις γνώσεις σου, για να μην μπει στη μέση ο διάβολος, και σου στήσει παγίδα με την πανουργία του. Ποτέ να μην καυχηθείς για τα έργα που κατόρθωσες, για να μην καταντροπιαστείς. Γιατί για όποιο πράγμα καυχιέται ο άνθρωπος, σ' αυτό επιτρέπει ο Θεός να αλλάξει η κατάσταση, για να ταπεινωθεί και να μάθει, έτσι, τί θα πει ταπείνωση. Γι' αυτό πρέπει, όσα συμβαίνουν, να τα αποδίδεις στη θεία πρόνοια, και να μην πιστεύεις ότι σ' αυτή τη ζωή υπάρχει τίποτε που να μη μεταβάλλεται. (21).

Ο υπερήφανος δεν έχει πνευματική όραση

172. Ο υπερήφανος δεν καταλαβαίνει ότι βαδίζει στο σκοτάδι και ότι αγνοεί την αληθινή σοφία. Γιατί, πως μπορεί να το γνωρίζει, ενόσω βρίσκεται στο σκοτάδι και δε βλέπει; Γι' αυτό και υπερηφανεύεται με το σκοτισμένο λογισμό του, ότι είναι ανώτερος όλων, ενώ στην πραγματικότητα είναι ευτελέστερος και ασθενέστερος των ταπεινών, και

δεν μπορεί να μάθει και να βαδίζει τον άγιο δρόμο του Κυρίου. Και ο Κύριος κρύβει από τον υπερήφανο τό άγιο θέλημά του, γιατί δε θέλησε να βαδίσει στο δρόμο των ταπεινών. (52 – 3).

Η υψηλοφροσύνη μας απομακρύνει από το Θεό

173. Να πορεύεσαι στη ζωή σου με απλότητα, και μην κάνεις το σοφό μπροστά στο Θεό. Η πίστη πηγαίνει όπου υπάρχει απλότητα, ενώ η υψηλοφροσύνη ακολουθεί τον άνθρωπο, που κάνει λεπτούς και έξυπνους συλλογισμούς, και παρουσιάζει τα πράγματα διαφορετικά από ό,τι είναι στην πραγματικότητα. Αυτό όμως τον απομακρύνει από το Θεό. (67).

Τα μεγάλα, αλλά χωρίς ταπείνωση, ασκητικά κατορθώματα συντρίβουν τον αγωνιστή και τον κάνουν καταγέλαστο στους δαίμονες

174. Το όνομά του ήταν Μαλπάς. Καταγόταν από την Έδεσσα της Μεσοποταμίας και φαινόταν ότι ζούσε σε μεγάλα πνευματικά μέτρα, υπομένοντας σκληραγωγίες και θλίψεις. Αυτός λοιπόν εφεύρε την αίρεση των Ευχιτών. Λέγεται μάλιστα ότι ήταν μαθητής του μακαρίου Ιουλιανού, που ονομαζόταν Σαβάς, και για μικρό διάστημα πήγε μαζί του στο Σινά και στην Αίγυπτο και συνάντησε τους μεγάλους πατέρες εκείνου του καιρού. Είδε και το Μέγα Αντώνιο και άκουσε απ' αυτόν λόγια μυστικής θεολογίας για την καθαρότητα και τη σωτηρία των ψυχών, και τον άκουσε να απαντά σε ερωτήσεις λεπτές για τα πάθη. Ερμήνευσε λοιπόν, με τις απαντήσεις του, ο Άγιος ότι ο νους, μετά την κάθαρσή του, δέχεται θαυμαστό φωτισμό για τα μυστήρια του Πνεύματος, και ότι η ψυχή μπορεί με τη χάρη του Θεού να αξιωθεί να δεχθεί την απάθεια, όταν βγάλει από πάνω της τα παλιά πάθη με την εργασία των εντολών του Θεού, και επανακτήσει την υγεία της φύσης της, που είχε κατά τη δημιουργία του κόσμου. Και σαν άκουσε αυτά τα λόγια ο Μαλπάς, στην ακμή της νιότης του, έγινε θερμός σαν τη φωτιά και ήρθε στην πόλη του, οπότε άναψε μέσα του το πάθος της φιλοδοξίας, και βρήκε έναν έρημο και ήσυχο τόπο, όπου αναχώρησε και αφιέρωσε τον εαυτό του σε αγώνες και σε σκληρές δοκιμασίες και σε αδιάλειπτες προσευχές. Και άναψε για τα καλά μέσα του το πάθος της δοξομανίας, ελπίζοντας να φθάσει σε υψηλά μέτρα, για τα οποία είχε ακούσει από τον άγιο Αντώνιο. Όμως δεν έμαθε, δυστυχώς,

την τέχνη πως να πολεμά τους νοητούς εχθρούς της αγιοσύνης, και δεν κατάλαβε τί ενέδρες και δόλους και πανουργίες μετέρχεται ο αντίπαλος, για να εξαπατήσει τους ισχυρούς και να τους φέρει στην απώλεια. Γι'αυτό το λόγο στηρίχθηκε ο ταλαίπωρος μόνο στους αγώνες, και στις στενοχώριες, και στην ακτημοσύνη, και στην άσκηση, και στην εγκράτεια, χωρίς όμως να αποκτήσει την εξουδένωση του εγωισμού του, και την ταπείνωση, και τη συντριβή της καρδιάς (που είναι όπλα αήττητα στον πόλεμο που ξεσηκώνει ο πονηρός), και χωρίς να θυμηθεί το λόγο της Γραφής που λέει: «Όταν κάμετε όλα τα έργα, και φυλάξετε όλες τις εντολές, και υπομείνεττε τις θλίψεις, να θεωρείτε τους εαυτούς σας ως άχρηστους δούλους» (Λκ. 17, 10). Έτσι λοιπόν, θερμαινόταν με την υψηλοφροσύνη του, που την έτρεφε η εργασία των ασκητικών του αγώνων, και φλεγόταν από την επιθυμία να αποκτήσει τα μεγάλα χαρίσματα που άκουσε. Και ύστερα από πολύ καιρό, σαν τον είδε ο διάβολος κούφιο από ταπείνωση, και ότι το μόνο που επιθυμούσε ήταν να γνωρίσει τα θαυμάσια μυστήρια του Θεού που άκουσε, του παρουσιάσθηκε μέσα σε εξαίρετο φως λέγοντάς του: Εγώ είμαι ο παράκλητος, και με έστειλε ο πατέρας σε 'σενα, για να σε αξιώσω επιτέλους να γνωρίσεις τα θαυμάσια του Θεού, που επιθυμείς ως ανταμοιβή των αγώνων σου, και να σου χαρίσω την απάθεια, και να σε απαλλάξω στο εξής από τον κόπο της άσκησης. Ως αντίβαρο, θα λέγαμε, για όλα αυτά που του υποσχέθηκε, ζήτησε από κείνον τον δύστυχο να τον προσκυνήσει! Κι εκείνος ο ανόητος, μη κατανοώντας τον πόλεμο που άρχισε ο διάβολος, αμέσως μετά χαράς τον δέχθηκε και τον προσκύνησε, και αμέσως πέρασε στη δαιμονική εξουσία. Και αντί της θεωρίας των θαυμασίων του Θεού, τον γέμισε με δαιμονικές φαντασίες, και τον έκαμε ν' αφήσει την εργασία των αρετών του Θεού, και τον... εξύψωσε, και τον εχλεύασε για την κούφια ελπίδα της απάθεια, λέγοντάς του: Τώρα πια δε χρειάζεσαι τα ασκητικά έργα, και τις ταπεινώσεις του σώματος, και τον αγώνα ενάντια στα πάθη και τις κατώτερες επιθυμίες. Στο τέλος τον έκαμε αρχηγό της αίρεσης των Ευχιτών. Όταν τελείωσε τη δουλειά του ο διάβολος, και φανερώθηκε η βέβηλη και κάλπικη διδασκαλία του Μαλπά, αυτός και οι οπαδοί του διώχτηκαν από τον επίσκοπο της πόλης.

Ήταν κι ένας άλλος, ονομαζόμενος Ασινάς, που ζούσε στην ίδια πόλη που ανέφερα παραπάνω, στην Έδεσσα, και συνέθεσε πολλά τραγουδάκια με τρεις λέξεις στον κάθε στίχο. Αυτός φαινόταν να ζει σε μεγάλα πνευματικά μέτρα και, χωρίς διάκριση, επιδόθηκε σε σκληρότερους ασκητικούς αγώνες, μέχρι να δοξασθεί από τον κόσμο ως άγιος. Αυτόν τον επλάνησε ο διάβολος, και τον έβγαλε από το κελί του, και τον έβαλε να σταθεί όρθιος επάνω σ' ένα βουνό, που το λέγανε Στόριο, και έκαμε μια φανταστική σύνθεση (όχι

πραγματική δηλ.) με άρματα και ιππείς, του τα' δειξε και του είπε: ο Θεός με έστειλε νε σε πάρω, όπως έγινε με τον προφήτη Ηλία. Και καθώς, αυτός ο Ασινάς, απατήθηκε από τον διάβολο εξαιτίας της ανοησίας τους, ανέβηκε να καθίσει πάνω στο άρμα, οπότε διαλύθηκε όλο εκείνο το σκηνικό της φαντασίας, και κατέπεσε από μεγάλο ύψος κάτω στα ριζά του βουνού, και πέθανε γελοιοποιημένος.

Αυτά τα παραδείγματα τα ανέφερα όχι χωρίς λογο, αλλά για να μάθουμε πως μας εμπαίζουν οι δαίμονες, που διψούν για την απώλεια των αγωνιστών, και να μην επιθυμήσουμε, προτού να μάθουμε καλά την ταπείνωση, τις υψηλές πνευματικές αναβάσεις, για να μη γίνουμε καταγέλαστοι από τον πονηρό εχθρό μας. Διότι βλέπω, ακόμη και σήμερα, ότι νέοι άνθρωποι, γεμάτοι με τα πάθη τους, φλυαρούν και αποφαίνονται χωρίς κανένα δισταγμό για τα μυστήρια του Θεού! (392 – 4).

Και οι άγιοι υπόκεινται σε πτώσεις. Να μην υπερηφανευθείς για τα χαρίσματα που έχεις από το Θεό. Να ταπεινωθείς μόλις αισθανθείς το άγγιγμα της υψηλοφροσύνης

175. Ο άγιος Μακάριος έγραψε μια επιστολή με πολλή περίσκεψη και σοβαρότητα, για να την έχουν στη μνήμη τους οι αδελφοί και να διδαχθούν, ώστε να μην πέσουν στην απόγνωση, όταν μεταπίπτουν από την κατάσταση της θείας χάρης στον πνευματικό κίνδυνο και στη σύγχυση. Διότι, όσοι βρίσκονται στην κατάσταση της καθαρότητας, υπόκεινται σε πτώσεις, και μάλιστα ενώ δε ζουν σε αμέλεια και δε βρίσκονται σε πνευματική παραλυσία. Όπως δηλαδή συμβαίνει και με τον καιρό, όπου το ψύχος διαδέχεται τη ζέστη. Ενώ λοιπόν πορεύονται σύμφωνα με τον μοναχικό τους κανόνα, συμβαίνουν σ' αυτούς πτώσεις, που είναι βέβαια αντίθετες προς τη βούλησή τους. Αλλά και ο άγιος Μάρκος, έχοντας, όπως και ο άγιος Μακάριος, ακριβή πείρα του πράγματος, μας δίνει τη δική του μαρτυρία γι' αυτό το θέμα, σε επιστολές που έγραψε. Έχοντας, τώρα πια, δύο μάρτυρες, θα μπορεί ο άνθρωπος, όταν βρεθεί στην ανάγκη, να δεχθεί την παρηγοριά του χωρίς κανένα δισταγμό. Τί λέγει λοιπόν ο άγιος Μάρκος; «Αλλοιώσεις, λέει, γίνονται στον καθένα, όπως συμβαίνει με τις τέσσερις εποχές». Πρόσεξε εκείνη τη λέξη, «στον καθένα», που σημαίνει ότι η ανθρώπινη φύση είναι μία και, επομένως, όλοι υποκείμεθα σε μεταβολές. Μη νομίσεις δηλαδή ότι ο άγιος είχες στο νου του μόνο τους αρχάριους και τους ελάχιστους, και ότι οι

τέλειοι και προχωρημένοι δεν υπόκεινται τάχα σε πνευματικές μεταβολές, και ότι βρίσκονται πάντα, χωρίς να παρεκκλίνουν, σε μια ανώτερη κατάσταση, χωρίς εμπαθείς λογισμούς. Αυτά τα λένε, δυστυχώς, οι Ευχίτες. Γι' αυτό λοιπόν ανέφερε στο κείμενό του «στον καθένα».

Λέει ο άγιος Μακάριος: Τώρα έχουμε ψύχος, και μετά, ακολουθεί καύσωνας, και ίσως χαλάζι, φουρτούνα, και καλοσύνη. Έτσι γίνεται, λέει, και με την άσκησή μας. Πόλεμος από τον πονηρό, και βοήθεια από τη θεία χάρη. Καμιά φορά γίνεται στην ψυχή τρικυμία, και την προσβάλλουν κύματα δυνατά. Και πάλι, ύστερα, έχουμε την καλή αλλοίωση, καθώς επισκέπτεται την καρδιά η θεία χάρη, και την γεμίζει με θεϊκή χαρά και ειρήνη, και με λογισμούς σώφρονες και ειρηνικούς.

Αναφέροντας ο άγιος Μακάριος, εδώ, τους «σώφρονες λογισμούς», υπονοεί ότι οι προηγούμενοι ήταν κτηνώδεις και ακάθαρτοι. Συνεχίζει λοιπόν και συμβουλεύει: Εάν μετά απ' αυτούς τους λογισμούς, τους σώφρονες και τους επιεικείς, ακολουθούν πονηροί λογισμοί, να μη λυπηθούμε και φτάσουμε στην απόγνωση. Κι όταν βρισκόμαστε στην ανάπαυση που δίνει η θεία χάρη, να μην καυχηθούμε, παρά, ενώ χαιρόμαστε, να περιμένουμε τη θλίψη. Όμως μας συμβουλεύει να μην αφήνουμε και κάνει κατοχή στην καρδιά μας η λύπη, όταν ακολουθήσουν πτώσεις. Και ενώ οι πτώσεις στρέφονται εναντίον μας, όμως εμείς να τις δεχόμαστε με χαρά, λέει, ως κάτι το φυσικό και ανθρώπινο. Και να μην απελπιστούμε σαν εκείνον που περιμένει τέλεια και αναλλοίωτη ανάπαυση, και δεν μπορεί να δεχθεί ότι και πάλι θα αγωνισθεί, και θα λυπηθεί στη ζωή του, και ότι θα του συμβούν ανεπιθύμητα και ενάντια στο θέλημα του Θεού πράγματα.

Και αυτό που είπαμε, το οικονόμησε ο Θεός, για να μη μείνουμε τελείως άνεργοι – εννοώ σε ασκητικούς αγώνες – και αποχαυνωθούμε και πέσουμε στην απόγνωση, και μείνουμε ακίνητοι στο δρόμο της αρετής. Και συμπληρώνει ο άγιος: Να ξέρεις ότι «όλοι οι άγιοι καταπιάνονταν με τους συνεχείς ασκητικούς αγώνες. Όσο είμαστε σ' αυτό τον κόσμο, η μεγάλη παρηγοριά μας από τα λυπηρά έρχεται μέσα μας με τρόπο μυστικό. Κάθε μέρα και κάθε ώρα ο Θεός ζητάει να δοκιμάσει την προς αυτόν αγάπη μας με την πάλη και τον αγώνα μας κατά των πειρασμών. Να μη μας καταβάλλει η λύπη, θα πει να μην παραμελούμε τον αγώνα μας. Έτσι προκόβουμε, ο κάθε μοναχός, στο δρόμο της αρετής. Όποιος θέλει να ξεφύγει από τούτο τον αγώνα και να παρεκκλίνει, αυτός είναι σαν τους λύκους». Και με αυτή την σύντομη και θαυμαστή παρομοίωση θέλει να πει ότι, όπως ο λύκος δε θέλει να βαδίζει στον κανονικό δρόμο, έτσι και ο μοναχός που δε θέλει να αγωνίζεται, θέλει να βαδίζει στο δικό του μονοπάτι, που δεν περπατήθηκε από τους αγίους πατέρες. Γι' αυτό χρειάζεται οι θλίψεις να διαδέχονται τη

χαρά. Όμως μετά τις θλίψεις, με την ενέργεια της χάρης του Θεού έρχονται μέσα μας καλοί λογισμοί και εκπλήξεις θαυμαστές, που υπερβαίνουν την ανθρώπινη φύση μας, όπως είπε ο άγιος Μάρκος. Όταν οι άγιοι Άγγελοι μας πλησιάσουν, γεμίζουμε με πνευματική κατάσταση, οπότε όλα τα λυπηρά και τα ενάντια αναχωρούν, και γίνεται ειρήνη και άρρητη γαλήνη, για όσο καιρόο ζει κανείς σ' αυτή την κατάσταση. Όταν λοιπόν σε επισκιάσει η χάρη του Θεού, και έρθουν κοντά σου και σε περιτειχίσουν οι άγιοι Άγγελοι, και απομακρυνθούν όλοι οι πειρασμοί, τότε να μη σε πιάσει η έπαρση και βάλεις ιδέα ότι έφθασες στο λιμάνι, όπου δεν πιάνει πια τρικυμία, και ότι ο αέρας που σε περιβάλλει είναι αμετάβλητος, και ότι μια για πάντα γλίτωσες από την ταραχώδη θάλασσα και τους ανέμους της, και ότι δε θα σε βρει ξανά ο εχθρός και το κακό. Διότι πολλοί, όπως είπε και ο μακάριος αββάς Νείλος, έκανα τέτοιες σκέψεις, και έπεσαν σε κινδύνους. Ή, πάλι, μην ξεχαστείς και βάλεις στο νου σου, ότι τάχα έγινες ανώτερος από τους άλλους, τους πολλούς, και ότι σε σένα αρμόζει να είσαι μόνιμα σε τέτοια χαρισματική κατάσταση, και όχι σε άλλους, επειδή τάχα η πολιτεία τους είναι κατώτερη, και η γνώση τους είναι ελλιπής. Μην υποβαθμίζεις λοιπόν τους άλλους και λες ότι «εγώ έπρεπε και έφθασα στην τελειότητα της αγιότητας, και σε ανώτερο πνευματικό επίπεδο, και στη χαρά την αμετάβλητη», διότι όλα αυτά είναι υπερήφανοι στοχασμοί. Αντί γι' αυτά να καθίσεις και να συλλογισθείς τους ακάθαρτους λογισμούς σου, και τις απρεπείς φαντασίες που μπήχτηκαν στο μυαλό σου τον καιρό της πνευματικής σου τρικυμίας και της ταραχής και της αταξίας των λογισμών σου, που πριν από λίγο, ενώ ήσουν σκοτισμένος, επαναστάτησαν εναντίον σου. Να συλλογισθείς δηλαδή πως τόσο γρήγορα έκλινες τότε προς τα πάθη, και έζησε μαζί τους με το σκοτεινό νου σου, και δεν ντράπηκες, ούτε σ' έπιασε δέος για τη θεϊκή όραση που είχες, και για τα χαρίσματα που είχες δεχθεί πρωτύτερα. Και να ξέρεις ότι όλα αυτά – την ταραχή, την αταξία των λογισμών κ.τ.λ. – η πρόνοια του Θεού τα έφερε σε μας για να ταπεινωθούμε, γιατί ο Θεός μας νοιάζεται και οικονομεί στον καθένα μας ξεχωριστά τί πρέπει να πάθει, για να βάλει μυαλό. Εάν λοιπόν υπερηφανευθείς για τα χαρίσματα που έλαβες, και δεν είναι δικά σου, σε αφήνει και πέφτεις τότε σ'εκείνα τα αμαρτήματα, για τα οποία είχες μόνο λογισμούς και πειρασμούς.

Μάθε λοιπόν, ότι το να στέκεσαι όρθιος και να μην πέφτεις στα πάθη, δεν οφείλεται στη δική σου αρετή, αλλά στη χάρη του Θεού, που σε βαστάζει στα χέρια του, για να μη φοβηθείς. Αυτά να σκέφτεσαι τον καιρό της πνευματικής χαράς σου, και όταν αρχίζεις να υψηλοφρονείς, είπε ο άγιος αυτός πατέρας μας, κλάψε και δάκρυσε και να θυμάσαι συνεχώς τα πρότερα παραπτώματά σου, στα οποία έπεσες με την παραχώρηση του Θεού. Κάνε

έτσι, για να αποκτήσεις ταπείνωση και να γλιτώσεις από την πτώση. Όμως και πάνω στις πτώσεις σου, μην απελπισθείς, αλλά με ταπεινούς λογισμούς εξιλέωσε το Θεό και άφησέ τον να συγχωρήσει τα αμαρτήματά σου. (203 – 3).

Από τους λογισμούς της υπερηφάνειας έρχεται ο πειρασμός της πορνείας

176. Όταν το σώμα σου ημερέψει με την εγκράτεια, με την αγρυπνία και με την προσοχή της καρδιάς, που ευνοείται από την ησυχία των αισθήσεων, και εντούτοις αρχίζεις και αισθάνεσαι στο σώμα σου την οξύτητα του πάθους της πορνείας, το οποίο δεν προέρχεται από τη φυσική λειτουργία του οργανισμού, να ξέρεις ότι δέχθηκες λογισμούς υπερηφάνειας και γι'αυτό σε πειράζει ο δαίμονας. Σ' αυτή την περίπτωση ταπείνωσε πολύ την τροφή σου και το στομάχι σου, και ψάξε να βρεις τί λογισμούς δέχθηκες, και μάθε ότι αλλοιώθηκε η φύση σου και ότι τα έργα της είνα έξω από τη φυσική τους τάξη, και τότε, αν η μετάνοια σου είναι αληθινή, θα σε ελεήσει ο Θεός και θα σε φωτίσει να μάθεις την ταπείνωση, για να μην αυξηθεί η υπερηφάνειά σου. Ας μη σταματήσουμε λοιπόν να αγωνιζόμαστε πρόθυμα, μέχρις ότου δούμε μέσα μας τη μετάνοια, και βρούμε την ταπείνωση, και αναπαυθεί η καρδιά μας εν τω Θεώ. (126).

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ «ΡΗΜΑΤΑ» ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ

177. Να αγαπήσεις και να συμπονέσεις τους φτωχούς, για να ελεήσει και σένα ο Θεός.

Να μην πηγαίνεις κοντά σε φιλόνικου ανθρώπους, για να μην αναγκασθείς να βγεις από τη γαλήνη του Θεού.

Να μην αηδιάζεις με τη δυσοσμία των αρρώστων, και μάλιστα των φτωχών, επειδή και συ το ίδιο σώμα φοράς.

Να μην επιπλήξεις αυτούς που έχουν θλίψη στην καρδιά, για να μη μαστιγωθείς με το ίδιο τιμωρητικό ραβδί, και θα ψάχνεις τότε ποιος να σε παρηγορήσει, και δεν θα βρίσκεις κανέναν!

Να μη χλευάσεις και περιγελάσει τον ακρωτηριασμένο, διότι όλοι θα πάμε στον τάφο, όπου δεν υπάρχει διάκριση.

Να συμπαθείς τους αμαρτωλούς, να μισήσεις όμως τα αμαρτωλά έργα τους, και να μην τους καταφρονήσεις για τα ελλατώματά τους, μήπως και συ, αργότερα, πέσεις στην ίδια παγίδα της αμαρτίας.

Θυμήσου ότι έχεις την κοινή, χωματένια, ανθρώπινη φύση, και να κάνεις το καλό σε όλους αδιακρίτως.

Αυτούς που ζητούν την ευχή σου να μην τους μαλώνεις, και να μην τους αποστερείς, από τα συμπονετικά και παρηγορητικά σου λόγια, για να μη χαθούν και ζητήσει ο Θεός από σένα λόγο για τις ψυχές τους. (30).

178. Να μην αργολογείς, αλλά να λες μόνο τα δέοντα και τα αναγκαία.

Να αρκείσαι στα πενιχρά ενδύματα, ίσα ίσα για να προστατεύεις το σώμα σου.

Να τρως ευτελή φαγητά, για να συντηρείται το σώμα σου σε καλή κατάσταση, και να αποφεύγεις τη γαστριμαργία.

Να τρως λίγο από όλα τα φαγητά της τράπεζας, και όχι άλλα να περιφρονείς, και άλλα να διαλέγεις και, μ' αυτά, να θέλεις να γεμίσεις το στομάχι σου.

Ανώτερη όλων των αρετών είναι η διάκριση.

Μην πίνεις κρασί, παρά μόνο όταν είσαι με άλλους, ή είσαι άρρωστος και αισθάνεσαι αδυναμία.

Μη διακόψεις τον άλλο, ενώ μιλάει, και αντιλογήσεις σαν αμαθής, αλλά να φέρεσαι με σοφία και αυτοκυριαρχία.

Όπου κι αν βρεθείς, να θεωρείς τον εαυτό σου μικρότερο και υπηρέτη των αδελφών σου.

Τρώγε και πίνε με εγκράτεια και αυτοκυριαρχία, όπως αρμόζει στα παιδιά του Θεού.

Όταν κάθεσαι στην τράπεζα, μην απλώσεις με αναιδεια το χέρι σου και πάρεις κάτι που βρίσκεται μπροστά στον αδελφό σου. Και αν καθίσει κοντά σου κάποιος φιλοξενούμενος, παρακίνησέ τον, μια και δυο φορές, να φάει, και βάλε το φαγητό στο τραπέζι με συστολή και ευπρέπεια, και όχι με ανήσυχο πρόσωπο.

Ήσυχα ν' ανοίγεις και να κλείνεις την πόρτα του κελιού σου, και του κελιού του αδελφού σου, και να μην μπεις σε κανένα κελί, προτού να

κρούσεις την θύρα απέξω. Πρώτα ν'ακούσεις ότι σε καλούν,και τότε πέρασε μέσα, με ευλάβεια.

Μη βαδίζεις γρήγορα στο δρόμο, εκτός αν υπάρχει επείγουσα ανάγκη.

Ενώ βαδίζεις στο δρόμο, μην προχωρείς μπροστά από τους μεγαλύτερούς σου. Και αν τύχει και προχωρήσειι μπροστά ο αδελφός σου, κάνε λίγο γρήγορα να τον φτάσεις.

Εάν ο αδελφός σου, ενώ προχωρείτε, συναντήσει κάποιους και μιλήσει μαζί τους, περίμενέ τον και μη τον βιάζεις να σταματήσει τη συνομιλία. Και κάτι άλλο. Ο υγιής, προτού να κουρασθεί ο άρρωστος, να του λέει: ας καθίσουμε να αναπαυθούμε και να φάμε.

Μην ελέγξεις κανένα άνθρωπο για το παράπτωμά του, αλλά να θεωρείς τον εαυτό σου υπεύθυνο για όλα, και για το σφάλμα του αδελφού σου.

Αν είναι κάποια ευτελής εργασία, να την κάνεις με ταπεινοφροσύνη, και να μην την αποφεύγεις, μήτε να παραιτείσαι, για να την κάνει άλλος.

Στο δρόμο που πηγαίνετε, εάν σου πει ο μεγαλύτερος «Έλα να ψάλλουμε», μην τον παρακούσεις. Εάν πάλι, δε σου το πει, εσύ να κρατήσεις το στόμα σου κλειστό, όμως με την καρδιά σου δοξολόγησε το Θεό.

Καλύτερα να σε καταφρονήσουν, παρά να καταφρονήσεις εσύ τον άλλο. Καλύτερα να αδικηθείς, παρά να αδικήσεις.

Εσύ που είσαι γαστρίμαργος, και ζητάς να ευχαριστήσεις το στομάχι σου με ποικίλα και νόστιμα φαγητά, πρόσεξε. Καλύτερα να βάλεις στην κοιλιά σου αναμμένα κάρβουνα, παρά τα τηγανισμένα φαγητά των αξιωματούχων και των αρχόντων.

Μην πηγαίνεις στις πλατείες, όπου συγκεντρώνονται και μαλώνουν άνθρωποι οργίλοι και φιλόνικοι, για να μη γεμίσει θυμό η καρδιά σου, και κυριαρχήσει στην ψυχή σου το σκοτάδι της πλάνης.

Με άνθρωπο υπερήφανο να μη συγκατοικήσεις, για να μη χάσει η ψυχή σου την ενέργεια και τη χάρη του αγίου Πνεύματος, και γίνει κατοικητήριο παντός πονηρού πάθους. (32 – 5).

179. Ο αληθινός μοναχός πρέπει, σε όλες τις εκδηλώσεις και τις πράξεις του, να είναι παράδειγμα ωφέλιμο γι αυτούς που τον βλέπουν και τα παρακολουθούν. Για να βλέπουν δηλαδή τις λαμπερές σαν τις ακτίνες αρετές του, οι εχθροί της αλήθειας, και να ομολογήσουν, ακόμη κι αν δεν το θέλουν, ότι υπάρχει στους χριστιανούς βέβαιη και σταθερή ελπίδα σωτηρίας και, έτσι, να τρέχουν κοντά του, όπως τρέχουν στο καταφύγιο,

για να σωθούν. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να ανυψωθεί το κύρος και η δύναμη της Εκκλησίας κατά των εχθρών της, και πολλοί να θελήσουν να μιμηθούν την αρετή του, και να απομακρυνθούν από την κοσμική φθορά, και αυτός να γίνει σεβαστός για το κάλλος της αρετής του. Διότι η αληθινή μοναχική πολιτεία είναι καύχημα της Εκκλησίας του Χριστού. (43).

180. Όποιος αποφεύγει την κούφια δόξα του κόσμου με ταπεινό φρόνημα, αυτός αισθάνεται στην ψυχή του τη δόξα του μέλλοντος αιώνος.

Όποιος λέει ότι εγκατέλειψε τα κοσμικά πράγματα, και μάχεται και φιλονικεί με τους ανθρώπους για κάτι που χρειάζεται, για να μην του λείψει δηλαδή κάτι που τον αναπαύει σωματικά, αυτός είναι τελείως τυφλός.

Όποιος αποφεύγει την ανάπαυση στον παρόντα κόσμο, αυτός κατασκοπεύει τα αγαθά του μέλλοντος αιώνος.

Όποιος είναι δεμένος με τη φιλοκτημοσύνη, γίνεται δούλος των παθών. (91).

181. Τίμησε την πνευματική εργασία τη αγρυπνίας, για να βρεις παρηγοριά στην ψυχή σου.

Διάβαζε με επιμονή τα ιερά αναγνώσματα στην ησυχία, για να οδηγηθεί ο νους σου στα θαυμάσια του Θεού.

Υπόμενε με αγάπη τη φτώχεια, για να συμμαζευτεί ο νους σου από τους περισπασμούς στα μάταια πράγματα.

Μίσησε την ανάπαυση και την άνεση, για να φυλάξεις τους λογισμούς σου ατάραχους.

Περιόρισε τον εαυτό σου από τις συναναστροφές, και φρόντισε για την ψυχή σου, για να περισώσεις την εσωτερική σου γαλήνη.

Αγάπησε τη σωφροσύνη και την εγκράτεια, για να μη νιώσεις καταντροπιασμένος ενώπιον του Θεού την ώρα της προσευχής σου.

Να έχεις καθαρά έργα, για να λάμπει η ψυχή σου την ώρα της προσευχής, και για να ανάβει ο νους σου από χαρά στη μνήμη του θανάτου.

Φυλάξου από τα μικρά πταίσματα, για να μην πέσεις στα μεγάλα. (92).

182. Είναι συμφέρον σου να φροντίζεις να αναστήσεις από τα πάθη την πεσμένη ψυχή σου, ενθυμούμενος τα θεία, παρά να αναστήσεις νεκρούς.

Πολλοί άνθρωποι έκαμαν θαυμαστά έργα, και νεκρούς ανέστησαν, και μόχθησαν για να επαναφέρουν στη σωτηρία τους πλανεμένους, και γενικά έκαμαν θαύματα μεγάλα. Και με τη βοήθεια τους πολλοί άνθρωποι οδηγήθηκαν στην επίγνωση του Θεού. Αργότερα όμως, αυτοί που ανέστησαν τους άλλους, έπεσαν σε μιαρά και ακάθαρτα πάθη, και σκότωσαν την ψυχή

τους, και πολλούς σκανδάλισαν, επειδή έγιναν φανερές οι αμαρτωλές τους πράξεις. Αυτοί, στην πραγματικότητα, ήταν άρρωστοι ψυχικά και, αντί να φροντίσουν για την ψυχική τους υγεία, βγήκαν στη θάλασσα του κόσμου τούτου, για να γιατρέψουν και να σώσουν τις ψυχές των άλλων, και έχασαν και την ελπίδα που είχαν στο Θεό και τις ψυχές τους.

Καλύτερα να σε περνούν για απαίδευτο και άξεστο, επειδή οι λίγες γνώσεις που έχεις δε φτάνουν να κάνεις αντίλογο στις συζητήσεις, παρά να είσαι αναιδής και να σε θεωρούν σοφό.

Καλύτερα να είσαι φτωχός και ταπεινός, παρά πλούσιος και αναιδής.

Αυτούς που φιλονικούν μαζί σου παρουσιάζοντάς σου ανορθόδοξα δόγματα, να τους ελέγξεις με τη δύναμη των αρετών σου, και όχι με την πειθώ των λόγων σου. Αποστόμωσέ τους με την πραότητα και τη γαλήνη των λόγων σου, για να σιγήσει η αδιάντροπη αντιλογία τους.

Έλεγξε τους ακόλαστους με την ευγενική και ενάρετη συμπεριφορά σου, και του αδιάντροπους στις αισθήσεις τους, με το συμμαζεμένο βλέμμα σου. (194).

183. Όποιος εμποδίζει το στόμα του από την καταλαλιά, φυλάγει την καρδιά του από τα πάθη.

Όποιος μελετά συνεχώς τα θεία, βλέπει τον Κύριο, και διώχνει τους δαίμονες μακριά του, και ξεριζώνει από την ψυχή του το σπόρο της κακίας τους.

Όποιος φροντίζει συνεχώς για την ψυχή του, αισθάνεται ευφροσύνη στην καρδιά του από τις αποκαλύψεις του αγίου Πνεύματος. Και όποιος συγκεντρώνει τη νοητική του όραση στην καρδιά του, βλέπει τη λάμψη του αγίου Πνεύματος.

Όποιος αποστρέφεται την περιπλάνηση και το διασκορπισμό του νου του στα κοσμικά, βλέπει μέσα στην καρδιά του το Δεσπότη και Κύριό του.

Αν αγαπάς να έχεις καθαρή καρδιά, μέσα στην οποία να μπορείς να δεις το Δεσπότη και Κύριο των πάντων, μη κατηγορήσεις κανέναν, αλλά και να μην ακούσεις κάποιον που κατηγορεί τον αδελφό του.

Αν δεις ανθρώπους να μάχονται και να φιλονικούν μπροστά σου, κλείσε τα αυτιά σου και φύγε από κει, για να μην ακούσεις λόγια οργής και δηλητηριασθεί και πεθάνει η ψυχή σου. Η καρδιά που θυμώνει είναι άδεια από τα μυστήρια του Θεού, ενώ ο πράος και ταπεινόφρων είναι πηγή των μυστηρίων του νέου αιώνος.

Όποιος επαινείται δίκαια, δε ζημιώνεται. Αν όμως ευχαριστηθεί η καρδιά του από τον έπαινο, είναι άμισθος εργάτης.

Ο θησαυρός του ταπεινού βρίσκεται μέσα του, και είναι ο ίδιος ο Κύριος.

Όποιος φυλάει συνεχώς τη γλώσσα του από τα πονηρά, ποτέ του δε θα την πάθει εξαιτίας της.

Το σιωπηλό στόμα ερμηνεύει τα μυστήρια του Θεού, ενώ ο φλύαρος και αργολόγος απομακρύνεται από τον Πλάστη του.

Η ψυχή του αγαθού λάμπει περισσότερο από την ήλιο, και ευφραίνεται συνεχώς με το να βλέπει τα μυστήρια και τις αποκαλύψεις του Θεού. (176).

184. Σους φίλους σου να πηγαίνεις με ευλάβεια. Άμα κάνεις έτσι, και τον εαυτός σου και αυτούς θα ωφελήσεις. Διότι πολλές φορές η ψυχή προφασίζεται την αγάπη και αποβάλλει το χαλινάρι της προφύλαξης.

Προφυλάξου από τις συνομιλίες και τις συναντήσεις με τους ανθρώπους, διότι δεν ωφελούν πάντοτε.

Στις συνάξεις να προτιμάς τη σιωπή, που προστατεύει τον άνθρωπο από πολλή ζημία.

Φύλαξε την κοιλιά σου από το περιττό φαγητό, αλλά περισσότερο τα μάτια σου. Γιατί, έτσι, ο εσωτερικός πόλεμος γίνεται αναμφίβολα πιο ελαφρός από τον εξωτερικό.

Η συνήθεια, αν ζητήσει κάτι μια φορά και δεν ικανοποιηθεί το αίτημά της, την άλλη φορά είναι λιγότερο απαιτητική. Και αν κάνεις μια φορά το θέλημά της, τη δεύτερη φορά θα τη βρεις πιο ισχυρή και απαιτητική.

Ο Θεός για να λογαριάσει τις αρετές μας, πρέπει να συνοδεύονται από σωματική εγκράτεια και καθαρή συνείδηση. (236 – 8).

185. Η προσευχή του μνησίκακου είναι σπόρος που πέφτει στην πέτρα.

Ο ανελεήμων ασκητής είναι δέντρο άκαρπο. Ο έλεγχος που γίνεται από φθόνο, είναι βέλος δηλητηριώδες.

Ο έπαινος του δολίου είναι κρυμμένη παγίδα.

Ο ανόητος σύμβουλος είναι τυφλός φύλακας.

Το να κάθεσαι στη συντροφιά των ασύνετων ανθρώπων έχει ως αποτέλεσμα το κομμάτιασμα της καρδιάς σου.

Η ομιλία του φρονίμου είναι πηγή γλυκού νερού.

Ο σοφός σύμβουλος είναι τείχος ελπίδας.

Ο ανόητος και ασύνετος φίλος είναι ταμείο ζημίας.

Καλύτερα να κατοικείς μαζί με άγρια θηρία παρά να έχεις κακιά συναναστροφή.

Κάθισε, καλύτερα, με τους γύπες παρά με τον πλεονέκτη και τον αχόρταγο.

Γίνε φίλος με τον φονιά παρά με το φιλόνικο

Συζήτησε, καλύτερα, με το γουρούνι παρά με το γαστρίμαργο. Γιατί η σκάφη με την τροφή του γουρουνιού είναι καλύτερη από το στόμα του γαστρίμαργου.

Ζήσε με τον ανάπηρο και ασήμαντο παρά με τον υπερήφανο.

Καλύτερα να καταδιωχθείς παρά να καταδιώξεις, να σταυρωθείς παρά να σταυρώσεις, να αδικηθείς παρά να αδικήσεις, να συκοφαντηθείς παρά να συκοφαντήσεις. (238).

186. Η δικαιολογία δεν έχει θέση στη πολιτεία (στη ζωή) των χριστιανών, και δεν είναι σημειωμένη πουθενά στη διδασκαλία του Χριστού.

Εάν δεν έχεις καρδιακή ησυχία, έχε τουλάχιστον ήσυχη τη γλώσσα σου.

Εάν δεν μπορείς να βάλεις σε τάξη και πειθαρχία τους λογισμούς σου, τουλάχιστον κράτησε σε ευταξία τις σωματικές σου αισθήσεις.

Εάν δεν είσαι μόνος κατά τη διάνοιά σου, τουλάχιστον να είσαι μόνος σωματικά.

Εάν δεν μπορείς να εργασθείς σωματικά, να έχεις τουλάχιστον την κατά Θεόν λύπη.

Εάν δεν μπορείς να αγρυπνήσεις όρθιος, αγρύπνησε στο κρεβάτι σου, καθήμενος ή ξαπλωμένος.

Εάν δεν μπορείς να κάνεις διήμερη νηστεία, νήστεψε ως το βράδυ, ή τουλάχιστον, φυλάξου να μη χορτάσεις το στομάχι σου.

Δεν έχεις άγια καρδιά; Κράτησε αγνό το σώμα σου.

Αν δεν μπορείς να δώσεις ελεημοσύνη, λάλει ως αμαρτωλός.

Αν δεν είσαι ειρηνοποιός, τουλάχιστον να μην αγαπάς την ταραχή.

Αν δεν μπορείς να γίνεις σπουδαίος άνθρωπος, τουλάχιστον να έχεις άοκνο φρόνημα.

Εάν αγαπάς την πραότητα, θα έχεις ειρήνη στην καρδιά σου. Και αν αξιωθείς να έχεις ειρήνη, θα χαίρεσαι σε κάθε περίσταση.

Ζήτησε να αποκτήσεις σύνεση, και όχι χρυσάφι.

Φόρεσε ταπεινά φορέματα, και όχι τη βασιλική πορφύρα.

Η ειρήνη της ψυχής είναι ανώτερη από την κοσμική βασιλεία. (239 – 40).

187. Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος λέει: Όποιος είναι ενωμένος με το Θεό και φροντίζει αδιάκοπα να μην κατακριθεί, αυτός είναι ναός της θείας χάρης.

Ενοίκηση Θεού σημαίνει να εγκαταστήσει ο άνθρωπος μέσα του το Θεό, έχοντάς τον συνεχώς στη μνήμη του. Έτσι γινόμαστε ναός του Θεού. (241).

188. Όποιος έφτασε να γνωρίσει τις αδυναμίες του, έφτασε στην τέλεια ταπείνωση.

Εκείνο που οδηγεί τα χαρίσματα του Θεού προς τον άνθρωπο, είναι η καρδιά του, που κατευθύνεται στην αδιάλειπτη ευχαριστία του Θεού.

Εκείνο που οδηγεί τους πειρασμούς προς την ψυχή, είναι ο γογγυσμός, που κινείται πάντοτε μέσα στην καρδιά.

Ο Θεός βαστάζει και υπομένει όλες τις αδυναμίες μας. Όμως δεν υπομένει τον άνθρωπο που, όλη την ώρα, γογγύζει. Αλλά τον παιδεύει, για να τον διορθώσει.

Το στόμα και η καρδιά, που σε κάθε περίσταση ευχαριστεί το Θεό, δέχεται την ευλογία του Θεού και τη θεία Χάρη.

Πριν από τη χάρη του Θεού, τρέχει η ταπείνωση. Και πριν από το παίδεμα του ανθρώπου, τρέχει η υψηλοφροσύνη.

Ο υπερήφανος, παραχωρείται από την οικονομία του Θεού να πέσει στη βλασφημία. Και αυτός που έχει έπαρση για τις πρακτικές του αρετές, παραχωρείται να πέσει στην πορνεία. Και αυτός που έχει έπαρση για τη σοφία του, παραχωρείται να πέσει στις σκοτεινές παγίδες της άγνοιας της αλήθειας και του Θεού. (284).

189. Η φωτιά που άναψε στα ξερά ξύλα, δύσκολα θα σβήσει. Και η θέρμη του Θεού, που ανάβει στην καρδιά του ανθρώπου που απαρνήθηκε τον κόσμο, είναι πιο δυνατή από τη φωτιά, και ποτέ δε θα σβήσει.

Όταν η δύναμη του κρασιού περάσει στα μέλη του ανθρώπου, κάνει το νου του να ξεχάσει την πραγματικότητα. Έτσι και με τη μνήμη του Θεού. Όταν δηλαδή (η μνήμη του Θεού) κυριαρχήσει στην ψυχή, χάνεται κάθε μάταιη ενθύμηση από την καρδιά.

Ενώ η ψυχή αρχίζει να φωτίζεται με την πνευματική όραση της προσευχής, έρχεται η πολυλογία και τη σκοτίζει. (285. 286. 287).

190. Η σωματική τεμπελιά και η αργία φέρνουν στην ψυχή την απώλεια, και μπορούν να τη βλάψουν περισσότερο απ’ ότι οι δαίμονες.

Το ασθενικό σώμα να μην το καταναγκάσεις να κάνει εργασίες που ξεπερνούν τη δύναμή του. Διαφορετικά, προκαλείς και επιφέρεις στην ψυχή σου μεγάλη σκότιση και σύγχυση. Αν όμως το σώμα σου είναι δυνατό, και το αφήσεις στην τεμπελιά και στην αργία, τότε κάθε είδους κακία ωριμάζει στην ψυχή σου. Σ' αυτή την περίπτωση, και αν κάποιος επιθυμεί πολύ το καλό, όμως σε λίγο χρονικό διάστημα, η τεμπελιά και η αργία σβήνουν μέσα του και αυτή την ίδια την έννοια του καλού.

Όταν η ζωή σου είναι κατά Θεόν, να μη λυπάσαι για τις σωματικές στενοχώριες και κακοπάθειες. Ο Θεός μια μέρα θα σου τις πάρει τελείως. Να μη φοβάσαι ούτε το θάνατο. Διότι ο Θεός ετοίμασε τα μέλλοντα αγαθά, για να σε κάνει ανώτερο απ' αυτόν (το θάνατο). (291 – 2).

Τέλος

και τω

Θεώ δόξα

